

markсист teori 59

ISSN: 2757-8151

Ocak-Şubat 2024 ❖ 30 TL

Tartışmalı Sorunlar/
Legal Parti ve Marksistler
Lenin

İrkçi siyonist sömürgecilik
ve Filistin ulusal kurtuluş
mücadelesi karşısında tutum
Taylan Koray Ocak

Kemalist Türk
burjuvazisinin gecikmiş
hatibi: Kemal Okuyan
İnan Özgür

Cumhuriyet ve Kürtler
Metin Botan

'71 devrimci kopuşu ve
Yalçınar'ın tarih düzelticiliği
Toprak Akarsu

Kemalizm ve
"İlericilik-Gericilik"
tartışmalarının mahiyeti
Cemil Veli Yılmaz

Cumhuriyet ve ulus inşa
penceresinden Alevilik
Cihan Baran

**Dosya: Burjuva Cumhuriyetin
Serancamı - 2**

Marksist Teori

59

Ocak-Şubat
2024

Daima Marksist Teori - Yaygın Süreli Yayın

Varyos Gazete Dergi adına Yazı İşleri Müdürü: Tülin Gür

Yönetim Yeri: Aksaray Mah. Müezzın Sok. İlhan Apt. No: 12/1 D:7 Fatih/İSTANBUL

Tel: (0212) 529 15 94 **Faks:** (0212) 529 06 75

Web Sitesi: www.marksistteori5.org

Baskı: Ceylan Matbaacılık Tel: (0212) 613 10 79

Abonelik: Yıllık 80 TL (Hapishaneler için yıllık abone ücreti: 50 TL)

Posta Çeki Hesap No: Varyos Gazete Dergi 17629956

Türkiye İş Bankası IBAN: TR 83 0006 0011 1220 4668 71

İçindekiler

7 | TARTIŞMALI SORUNLAR
Legal Parti ve Marksistler
Lenin

21 | İrkçi siyonist sömürgecilik ve Filistin ulusal
kurtuluş mücadelesi karşısında tutum
Taylan Koray Ocak

29 | Kemalist Türk burjuvazisinin gecikmiş hatibi:
Kemal Okuyan
İnan Özgür

39 | Cumhuriyet ve Kürtler
Metin Botan

51 | ‘71 devrimci kopuşu ve Yalçınar’ın tarih düzelticiliği
Toprak Akarsu

57 | Kemalizm ve “İlericilik-Gericilik” tartışmalarının mahiyeti
Cemil Veli Yılmaz

73 | Cumhuriyet ve ulus inşa penceresinden Alevilik
Cihan Baran

100 yıl sonra dünyaya Lenin ile bakarken, devrimci hareketin bugünkü gerçeğine Lenin'in tasfiyecilik ile mücadelesinin, tasfiyeciliğe ilişkin analizlerinin görüş açısından bakma oldukça yararlı ve ilginç olabilir. Lenin'in Seçme Eserler 4'de yer alan "Tartışmalı Sorunlar" başlıklı makalesini, güncel siyasal değeri nedeniyle yeniden dikkatinize sunuyoruz.

TARTIŞMALI SORUNLAR [68]

Legal Parti ve Marksistler

Lenin

Böylece, mevcut kavgada yolunu bulmak isteyen herkesin bilmek zorunda olduğu temel ve en önemli olguya geliyoruz: üç buçuk yıl önce Parti, oy birliğiyle, tasfiyeciliği, Marksizm'den "tehlikeli" bir sapma olarak, "proletarya üzerinde burjuva etki"yi ifade eden, karşısında mücadele edilmesi gereken bir sapma olarak tanıdı.

I- 1908 YILI KARARI

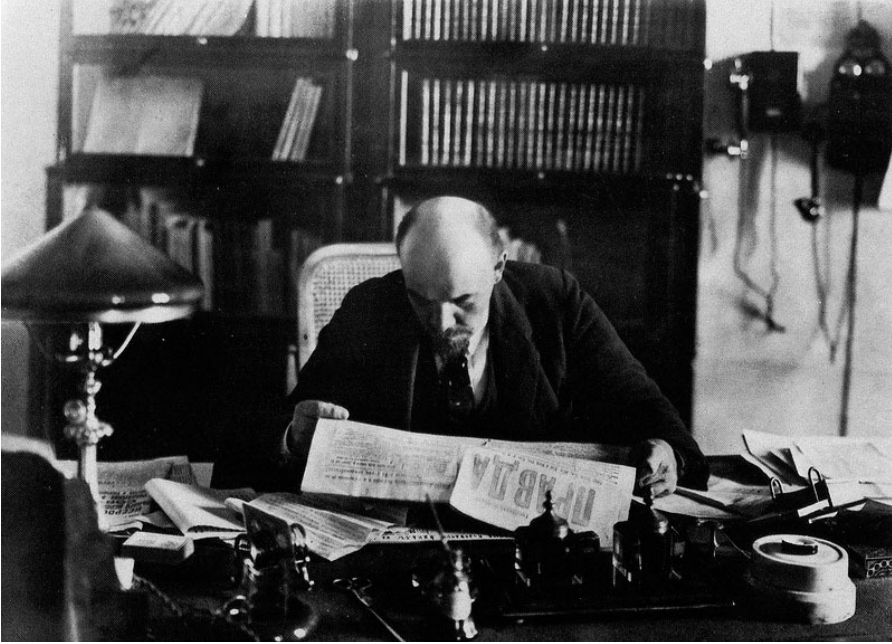
"Pravda" ile "Luç" arasında yürüyen mücadele, birçok işçiye gereksiz ve pek anlaşılmasız görünüyor. Gazetenin çeşitli sayılarında tekil, bazen oldukça özel sorunlar üzerine polemik makalelerinin, mücadelenin esas ve içeriği hakkında tam bir fikir vermemesi doğaldır. İşçilerin haklı hoşnutsuzluğu da bundandır.

Halbuki, mücadelenin etrafında döndüğü tasfiyecilik sorunu, şu anda işçi hareketinin en önemli ve en esaslı sorunlarından biridir. Bu sorunun girdisini çıktısını tanımadıkça, bu konuda kesin bir fikir edinmedikçe, sınıf bilinçli bir işçi olunamaz. Kendi partisinin kaderini bağımsızca belirlemek isteyen işçi, ilk bakışta tam anlaşılır olmasa da polemikten kaçamaz, aksine ciddiyetle gerçeği bulmaya çalışır ve bulur da.

Ama gerçeği nasıl bulmalı? Birbiriyle çelişen görüş ve iddialar arasında insan yönünü nasıl bulmalı?

Aklı başında her insan, herhangi bir mesele hakkında hararetli bir mücadele olduğunda, gerçeği saptamak için, tartışan tarafların açıklamalarıyla asla yetinemeyeceğini, bilakis olguları ve belgeleri bizzat gözden geçirmek, tanık ifadelerinin mevcut olup olmadığını ve bu ifadelerin güvenilir olup olmadığını bizzat araştırmak zorunda olduğunu anlar.

Bunun her zaman kolay olmadığına kuşku yok. Bulduğunu, duyduğunu, hakkında en çok gürültü koparılanı ve benzeri şeyleri gerçek olarak kabul etmek çok daha "kolay"dır. Ancak bununla yetinen insanlara "düşüncesiz" ve hafif denir ve kimse onları ciddiye almaz. Belirli bir bağımsız çalışma olmadan hiçbir ciddi sorunda gerçek bulunamaz ve bu çalışmadan kaçan kişi gerçeği bulma

olanağını kendi kendisinin elinden alır.

O nedenle yalnızca, bu çalışmadan kaçmayan, bağımsız incelemeye ve olguları, belgeleri ve tanık ifadelerini meydana çıkarmaya karar vermiş işçilere sesleniyoruz.

Her şeyden önce, tasfiyeciliğin ne olduğu sorusu kendini dayatıyor. Bu sözcük nereden geliyor ve ne anlama geliyor?

“Luç”, Parti içinde tasfiyeciliğin, yani Parti’yi feshetme, yok etme çabasının, Parti’den vazgeçmenin sadece kötü bir uyduruk olduğunu iddia ediyor. Bunu Bolşevik fraksiyoncular Menşeviklere karşı uydurmuşlar!

“Pravda”, tüm Parti’nin tasfiyeciliği dört yıldan uzun süredir mahkûm ettiğini ve ona karşı mücadele ettiğini söylüyor.

Kim haklı? Gerçek burada nasıl bulunabilir?

Besbelli ki sadece bir tek yöntem var: Parti tarihinden, 1908’den, tasfiyecilerin Parti’den kesin olarak

ayrıldıkları 1912’ye dek son dört yıl içindeki olguları ve belgeleri arayıp bulmak.

Şimdiki tasfiyecilerin henüz Parti’de oldukları tam da bu dört yıl, tasfiyecilik kavramının nereden kaynaklandığı ve nasıl ortaya çıktığı sorusunu sınamak için en önemli dönemdir.

Buradan ilk ve en önemli sonuç çıkıyor: Tasfiyecilikten söz eden ve bu arada Parti’nin 1908–11 dönemine ait olgu ve belgelerini atlayan kişiler, işçilerden gerçeği gizliyor demektir.

Peki bu Parti olguları ve belgeleri hangileridir?

Her şeyden önce, Aralık 1908’de alınan Parti kararıdır.* Eğer işçiler, masallar ve uyduruk öykülerle beslenen çocuk muamelesi görmek istemiyorlarsa, o zaman danışmanlarından, liderlerinden ya da temsilcilerinden, Aralık 1908’de tasfiyecilik sorununa ilişkin bir Parti kararı alınıp alınmadığı ve bunun neden ibaret olduğu hakkında bilgi almalıdırlar.

Bu karar, tasfiyeciliğin mahkûm edilmesini ve neden ibaret olduğunun bir açıklamasını içermektedir.

Tasfiyecilik, “bir bölüm partili aydının, mevcut Parti örgütünü tasfiye etme” (yani dağıtma, yok etme, ortadan kaldırma, lağvetme) “ve onun yerine ne pahasına olursa olsun legalite” (yani yasallık, “açıkta” var olma) “çerçevesi içinde şekilsiz birlikleri geçirme çabalarıdır -bu legalite, Parti programı, taktiği ve geleneğinin” (yani geçmiş deneyiminin) “açıkça terkedilmesi pahasına satın alınmış olsa da”.

Yani dört yıldan uzun süre önce Partinin tasfiyecilik hakkında kararı buydu.

Bu karardan, tasfiyeciliğin özünün neden ibaret olduğu, onun neden mahkûm edildiği açıkça görülmektedir. Özü, “yeraltı” örgütünden** vazgeçmekte, onu tasfiye etmekte, yerine ne pahasına olursa olsun yasallık çerçevesinde şekilsiz birlikleri geçirmekte yatar. Mantıklı olarak Parti, legal (yasal) çalışmayı, onun gerekliliğinin vurgulanmasını asla mahkûm etmez. Parti, eski Parti’nin yerine, Parti olarak tanımlanması mümkün olmayan şekilsiz, “açıkta var olan” bir şeyin geçirilmesini mahkûm eder -ve kayıtsız şartsız mahkûm eder.

Parti, eğer varlığını savunmazsa, onu tasfiye edenlere, yok edenlere, tanımayanlara, onu reddedenlere karşı kayıtsız-şartsız mücadele etmezse varlığını sürdüremez. Bu kendiliğinden anlaşılır bir şeydir.

Herhangi bir yeni parti adına mevcut partiden ayrılanlara şu söylenmelidir: deneyin, yeni bir parti kurun, ama eski, şimdiki, mevcut partinin üyeleri olamazsınız! Aralık 1908’de alınan parti kararının anlamı budur ve Parti’nin varlığı

sorununda başka bir parti kararı alınamayacağı açıktır.

Tasfiyecilik elbette döneklikle, program ve taktiği reddetmeyele, oportünizmle bağlıdır. Yukarıda alıntılanan kararın son cümlesi de buna işaret ediyor. Fakat tasfiyecilik yalnızca oportünizm değildir. Oportünistler Parti’yi doğru olmayan, burjuva yola, liberal işçi politikası yoluna götürürler, ama bizzat Parti’yi reddetmez, onu tasfiye etmezler. Tasfiyecilik, Parti’nin reddine kadar giden oportünizmdir. Parti’nin, varlığını tanımayanları saflarında tutarsa varlığını sürdüremeyeceği kendiliğinden anlaşılırdır. Mevcut koşullar altında illegaliteyi reddetmenin, eski Parti’yi reddetme anlamına geldiği de o kadar anlaşılırdır.

Şimdi şu soru ortaya çıkıyor: Tasfiyeciler 1908 yılındaki bu Parti kararına nasıl tavır takınmaktadırlar?

Püf noktası burada yatıyor, tasfiyecilerin samimiyetinin ve politik dürüstlüğünün kanıtı burada yatıyor.

Eğer aklını yitirmediyse, içlerinden hiç kimse, böyle bir Parti kararının alınmış ve kaldırılmamış olduğu gerçeğini inkâr etmeyecektir.

Böylece tasfiyeciler, ya soruna yan çizerek ve 1908 yılındaki Parti kararını işçilerden gizleyerek ya da sık sık küfürler savura savura, bu parti kararının Bolşevikler tarafından kabul ettirildiği yaygarasını koparak kaçamaklara sığınıyorlar.

Fakat küfürler sadece, tasfiyecilerin zaafını ele veriyor. Menşevikler tarafından kabul ettirilen parti kararları vardır -örneğin 1906 yılında Stockholm’de alınmış olan belediyeleştirme üzerine karar. Bu herkesçe biliniyor. Pek çok Bolşevik bu kararlarla hemfikir değildir. Fakat içle-

rinden hiçbiri, bunun bir Parti kararı olduğunu yadsımıyor. 1908 yılındaki tasfiyecilik üzerine karar da aynen öyle bir parti kararıdır. Bu sorundaki kaçamakların hepsi, sadece işçileri yanılma isteğini ele vermektedir.

Partiyi sadece sözde tanımakla kalmayan biri, burada hilelere izin vermeyecek ve tasfiyecilik sorununda Parti kararı üzerine gerçeği ortaya çıkarmayı bilecektir. 1909 yılında bu karara “Dnevnik” adlı yayınında ve tam bir dizi başka Marksist yayınlarda, Parti’yi tasfiye edenin ona dahil olamayacağını birçok kez ve son derece kesin açıklayan başta Plehanov olmak üzere, Parti’ye sadık bütün Menşevikler katılmışlardır.

Plehanov bir Menşevik’ti ve öyle kalacaktır. Bu, tasfiyecilerin 1908 yılındaki Parti kararının “Bolşevik” karakterine yaptıkları mutat atıfların iki kat yanlış olduğu anlamına gelir.

Tasfiyecilerin “Luç” veya “Naşa Zarya”sında Plehanov’a karşı ne kadar çok küfür bulursak, bu, tasfiyecilerin düzenbazlığını ve gerçeği gürültü, yaygara ve skandalla örtbas etme çabalarını o kadar açık kanıtlar. Bu tür yöntemlerle bir acemiye hemen kandırmak bazen mümkündür, fakat işçiler buna rağmen doğru yolu bulmaktadırlar ve bu küfürleri kısa süre içinde geri çevireceklerdir.

İşçilerin birliği gerekli midir? Kesinlikle.

İşçilerin birliği işçi örgütünün birliği olmadan mümkün müdür? Mümkün değildir, bu açık.

Parti’nin birliğini engelleyen nedir? Tasfiyecilik yüzünden yapılan kavga.

Bu, Partilerinin kaderini bizzat belirlemek ve onu savunmak için işçilerin bu kavgalar içinde yönlerini bulmak zorunda oldukları anlamına gelir.

Bu yolda ilk adım, Parti’nin tasfiyecilik üzerine ilk kararını tanımaktan ibarettir. İşçiler bu kararı iyice tanımalı ve onu dikkatle incelemelidirler; bunu yaparken, bu soruna yan çizme ya da bir kenara itme yönündeki tüm çabaları geri çevirmelidirler. Bu sorunu adamakıllı hesap kitap ettikten sonra, her işçi, tasfiyecilik sorununun özünün nerede yattığını, bu sorunun neden bu kadar önemli ve “nazik” olduğunu, dört yıldan fazla süren gericilik dönemi boyunca bu sorunun neden Parti’nin önünde durduğunu anlamaya başlayacaktır.

Bundan sonraki makalede, tasfiyecilik üzerine bir başka önemli Parti kararını, yaklaşık üç buçuk yıl önce kabul edilmiş olan bir kararı incelemek, sonra sorunun mevcut durumunu belirleyen olgu ve belgelere geçmek istiyoruz.

* Söz konusu olan, RSDİP’in o zamanki ulusal konferansıdır; bkz. “Doğru Yolda” makalesi, elinizdeki cilt, s. 3 ve Not 1. —Alm. Red.

** Rus devrimci hareketinde, illegal, gizli örgütün yerleşik tanımı. —Alm. Red.

II- 1910 YILI KARARI

Birinci makalede (Pravda, No. 289*), mevcut kavgada gerçeği bulmak isteyen işçilerin mutlaka tanımak zorunda olduğu ilk ve temel belgeyi, yani tasfiyecilik sorunu üzerine Aralık 1908 tarihli Parti kararını sunduk.

Şimdi aynı soruna ilişkin, daha az önemli olmayan, Ocak 1910'da kabul edilmiş bir başka Parti kararını sunmak ve incelemek istiyoruz.** Bu karar, oybirliğiyle kabul edilmiş olmasından dolayı özel bir öneme sahiptir: istisnasız tüm Bolşevikler, sonra tüm "Vperiyod"cu denilen kişiler ve son olarak (en önemlisi budur) istisnasız tüm Menşevikler ve şimdiki tasfiyeciler, aynı şekilde tüm "ulusal" (yani Yahudi, Polonyalı ve Letonyalı) Marksistler bu kararı kabul ettiler.

Bu kararın en önemli pasajını tam haliyle aktarıyoruz:

"Burjuva karşı-devrim döneminde sosyal-demokrat hareketin tarihi durumu, kaçınılmaz bir biçimde, proletarya üzerinde burjuva etkinin görünümü olarak, bir yandan illegal Sosyal-Demokrat Parti'nin reddini, onun rolünün ve öneminin küçümsenmesini, tutarlı sosyal-demokrasinin programatik ve taktik görev ve şiarlarını kırıpma çabaları vs.; öte yandan sosyal-demokrasinin Duma faaliyetinin ve legal olanaklardan yararlanmanın reddini, ne birinin ne diğerinin öneminin anlaşılmasını, tutarlı sosyal-demokrat taktiği, mevcut anın özgül tarihsel koşullarına uyarlama yeteneksizliğini vs. üretir.

Bu koşullar altında, sosyal-demokrat taktiğin vazgeçilmez bir unsuru, proletaryanın sınıf mücadelesinin bütün alanlarında sosyal-demokrat çalışmayı genişletme ve derinleştirme yoluyla bu iki sapmanın üstesinden gelmek ve bu sapmaların tehlikesini aydınlatmaktır."

Bu karardan açıkça görülmektedir ki, üç buçuk yıl önce, istisnasız tüm akımların şahsında tüm Marksistler, Marksist taktikten iki sapmayı oybirliğiyle kabul etmek zorunda kalmışlardır. İki sapma da tehlikeli sayılmıştır. İki sapma da tesadüfi bir şey olarak, tek tek kişilerin kötü niyetiyle değil, bilakis işçi hareketinin şimdiki dönemdeki "tarihsel durumu" ile açıklanmıştır.

Sadece bu değil. Oybirliğiyle alınan parti kararında, bu sapmaların sınıf ilişkileriyle bağıntı içinde kökenine ve önemine işaret edilmiştir. Çünkü Marksistler, yıkım ve çöküşe yapılan boş ve içeriksiz işaretle yetinmezler: demokrasi ve sosyalizmin birçok yandaşının kafasında yıkım, inançsızlık, cesaretsizlik ve kuşkunun egemen olduğunu herkes görüyor. Bunu kabul etmek yetmez. Bu dağılmanın ve bu yıkımın sınıfsal kökeninin ne olduğunu, proletaryanın dostları arasındaki proleter olmayan çevreden hangi sınıf çıkarlarının "karışıklık" yarattığını anlamak gerekir.

Ve parti kararı, üç buçuk yıl önce bu önemli soruyu yanıtladı: Marksizm'den sapmaları "karşıdevrim", "proletarya üzerinde burjuva etki" ortaya çıkarır.

Peki, proletaryayı burjuvazinin etkisine teslim etmekle tehdit eden bu sapmalar hangileridir? Bu sapmalardan "Vperiyod" akımıyla bağlı ve sosyal-demokratların Duma'da çalışmasının ve keza legal olanaklardan yararlanmanın reddinden ibaret olanı, neredeyse tamamen ortadan kaybolmuştur. Rusya'da artık hiçbir sosyal-demokrat, bu hatalı, Marksist olmayan görüşleri savunmuyor. "Vperiyod"cular (Aleksinski vb. dahil olmak üzere), Parti'ye sadık Menşeviklerle birlikte "Pravda"da çalışmaya başladılar.

Parti kararında işaret edilen diğer sapma ise tasfiyeciliktir. Gizli örgütün reddine ve onun rol ve öneminin

“küçümsenmesi”ne işaret edilmesinden bu açıkça anlaşılmaktadır. Son olarak, üç yıl önce yayınlanmış ve hiç kimse tarafından çürütülmemiş en berak belgeye, tüm “ulusal” Marksistler ve Troçki’den (yani tasfiyecilerin daha iyisini gösteremeyecekleri tanıklarından) kaynaklanan bir belgeye sahibiz; bu belge doğrudan şunu açıklıyor: “aslında kararda adı geçen, mücadele edilmesi gereken bu akımı tasfiyecilik olarak adlandırmak gerekirdi...”

Böylece, mevcut kavgada yolu bulmak isteyen herkesin bilmek zorunda olduğu temel ve en önemli olguya geliyoruz: üç buçuk yıl önce Parti, oy birliğiyle, tasfiyeciliği, Marksizm’den “tehlikeli” bir sapma olarak, “proletarya üzerinde burjuva etki”yi ifade eden, karşısında mücadele edilmesi gereken bir sapma olarak tanıdı.

Demokrasiye düşman, esasen karşıdevrimci olan burjuvazinin çıkarları, proletaryanın eski partisinin tasfiye edilmesini, dağıtılmasını gerektirir. Burjuvazi, işçi sınıfı partisinin tasfiye edilmesine yönelik tüm fikirleri her biçimde yayıp destekler. Burjuvazi eski görevlerden vazgeçme fikrinin tohumlarını ekmeye çalışır ki, böylelikle bu görevler “kırpılsın”, budansın, hadım edilsin ve Purişkyevič’le ortaklarının iktidarının temellerini kararlılıkla ortadan kaldırmanın yerine, onlarla uzlaşma ya da anlaşma geçsin.

Ve tasfiyecilik de işte bu burjuva vazgeçme ve dönemlik fikirlerinin proletarya içine sızmasıdır.

Üç buçuk yıl önce oy birliğiyle alınan Parti kararında ortaya konduğu haliyle tasfiyeciliğin sınıfsal anlamı budur. Tüm Parti, tasfiyeciliğin işçi hareketi üzerindeki, işçi sınıfının bağımsız (sadece sözde değil, gerçekten bağımsız) partisinin birliği üzerindeki en büyük zararını, tehlikesini ve bozucu etkisini burada görüyor.

Tasfiyecilik yalnızca, işçi sınıfının eski Partisinin tasfiye edilmesi (yani dağıtılması, yok edilmesi) değil, aynı zamanda sınıf olarak proletaryanın bağımsızlığının yok edilmesi, onun sınıf bilincinin burjuva fikirlerle bozulmasıdır da.

Tasfiyeciliğin bu değerlendirilmesini, tasfiyeci “Luç”un en önemli görüşlerini tam olarak aktaracağımız bir sonraki makalede açıklayacağız. Ama şimdi söylenenlerden kısaca sonuç çıkarmak istiyoruz. Genelde “Luç”tan kişilerin ve özelde Bay F. Dan ve Potresov’un, meseleyi sanki tüm “tasfiyecilik” bir uydurmaymış gibi gösterme çabaları, “Luç” okurlarının bütünüyle bilgisizliğini hedefleyen sahtekârlığıyla şaşırtıcı bir düzenbazlık oluşturur. Gerçekte 1908 yılındaki Parti kararı dışında, tasfiyeciliğin tam değerlendirmesini, tehlikeli ve işçi sınıfı için zararlı, proleter yoldan burjuva bir sapma olarak yapan, 1910 yılında oy birliğiyle alınan bir parti kararı vardır. Partinin bu değerlendirmesini, yalnızca işçi sınıfının düşmanları gizleyebilir ya da atlayabilir.

* An — N. Yordania. — Alm. Red.

** Lenin burada “V. Zasilic Tasfiyeciliği Nasıl Öldürüyor” makalesini kastetmektedir, bkz. *Bütün Eserler*, cilt XVI. — Alm. Red.

*** Bkz. örneğin “Novaya Raboçaya Gazeta”nın 1914 yılı 1. sayısındaki yeni yıl başmakalesi: “Legal Politik Eylem Partisine Giden Yol, Aynı Zamanda Partinin Birliğine Giden Yoldur” (Legal Parti Kurucularının Birliğine mi?). Ya da 1914 yılı 5. sayısı: (İşçi kongrelerinin örgütlenmesi önünde duran tüm engellerin) “aşılması, dernekleşme özgürlüğü için, yani Sosyal-Demokrat Parti’nin legal varoluşu için mücadeleyle en sıkı bağ içinde bulunan işçi hareketinin legallığı için gerçek bir mücadeleden başka bir şey de değildir.”

III- TASFİYECİLERİN 1908 VE 1910 KARARLARINA KARŞI TAVRİ

Önceki makalede (Pravda, No. 95/299), proletarya üzerinde burjuva etkinin bir tezahürü olarak tasfiyecilik üzerine oybirliğiyle alınan parti kararının tam metnini sunduk.

Bu karar, gösterdiğimiz gibi, Ocak 1910'da kabul edildi. Ancak şimdi ne geçmişte ne de şimdi tasfiyecilik diye bir şeyin olmadığını temin etme cesaretini gösteren tasfiyecilerin tavrını değerlendirelim.

Şubat 1910'da o zamanlar yeni yayınlanmaya başlayan "Naşa Zarya" dergisinin 2. sayısında Bay Potresov doğrudan şöyle yazıyordu: "Ortak ve örgütlü kurumlar hiyerarşisi" (yani merdiveni ya da sistemi) "olarak bir parti yoktur" ve "gerçekte örgütlü bir bütün olarak artık var olmayan bir şey" tasfiye edilemezmiş (bkz. "Naşa Zarya", No. 2, yıl 1910, s. 61).

Oy birliğiyle alınan parti karardan bir ay sonra, belki de daha önce böyle yazılıyordu!!

Ancak Mart 1910'da çalışanları aynı -Potresov, Dan, Martinov, Yejov, Martov, Levitski ve ortakları - olan bir başka tasfiyeci dergi, "Vozrojdeniye", Bay Potresov'un sözlerini vurgulayıp popüler bir tarzda şunu ilan ediyordu: "Tasfiye edilecek bir şey yok ve -biz" (yani "Vozrojdeniye" yazı kurulu) "şunu ekliyoruz- bu hiyerarşinin eski, illegal biçiminde yeniden kurulması düşü, bir zamanlar en gerçekçi partinin temsilcilerinde politik içgüdü'nün yitirilmesini işaretleyen zararlı, gerici bir ütopyadır" ("Vozrojdeniye" 1910, No. 5, s. 51).

Parti yoktur ve onu yeniden kurmak zararlı bir ütopyadır -bunlar berrak, kesin sözlerdir. Burada Parti'den berrak ve doğrudan bir vazgeçmeyle

karşı karşıyayız. Vazgeçenler (ve işçileri vazgeçmeye çağırınlar) illegaliteden vazgeçmiş ve açıkta var olan parti "düşü kuran" kişilerdir.

Bu illegaliteden "dışarıya çıkışı" ayrıca P. B. Akselrod 1912 yılında gerek "Nevski Golos"da (1912, No. 6) gerekse de "Naşa Zarya"da (No. 6, 1912) son derece kesin ve açıkça destekledi.⁶⁹

"Meselenin bu kadar net olduğu bir durumda fraksiyonsuzluk üzerine tartışmak" -diye yazıyordu P. B. Akselrod- "devekuşu politikası gütmek demektir, kendini ve başkalarını aldatmak demektir." "Sıkı bir fraksiyon oluşturmak, Parti reformu ya da daha doğrusu parti devrimi yandaşlarının doğrudan yükümlülüğü ve acil görevi olarak görünüyor."

P. B. Akselrod, doğrudan bir Parti devriminden, yani eski partinin yok edilmesi ve yeni bir partinin kurulmasından yana olduğunu ilan ediyor.

1913 yılında "Luç"un 101. sayısında, yazı kurulunun imzasız bir başyazısında açıkça, "işçiler arasında yer yer illegalite için sempatinin hatta canlandığı ve güçlendiği" ve bunun "üzücü bir olgu" olduğu söylendi. Bu makalenin yazarı, L. Syedov, bu makalenin, "Luç" taktiğinin yandaşları arasında bile "hoşnutsuzluk yarattığı"ni bizzat itiraf etti ("Naşa Zarya" 1913, No. 3, s. 49). Bizzat L. Syedov'un açıklamaları, yine "Luç" yandaşlarından birinin, "Luç"un 181. sayısında Syedov'a karşı yazan An'ın* yeniden hoşnutsuzluğunu uyandıracak türdeydi. An, Syedov'un "gizli örgütün, hareketimizin politik oluşumu için, Sosyal-Demokrat İşçi Partisi'nin inşası için bir engel oluşturduğu" iddiasını protesto etti. An, gizli örgütün arzu edilir olup olmadığı konusunda bir "be-

lirsizliğin” görüldüğü L. Syedov’la alay etti.

“Luç” yazı kurulu, An’ın makalesine, Syedov’dan yana olduğunu ve “An’ın L. Syedov’u eleştirisinde haklı olmadığı”nı ifade eden kapsamlı bir sonsöz ekledi.

“Novaya Jizn”in 8. sayısında (19 Temmuz 1913) Vera Zasuliç şöyle yazdı: “Örgütün” (yani Sosyal-Demokrat Parti’nin) “... çalışmada yardımcı mı olduğu yoksa rahatsız mı ettiğini söylemek zor...” Bu sözlerin Parti’den vazgeçmekle eşanlı olduğu açıktır. Vera Zasuliç, “Örgütler ıssızlaştı, çünkü o anda orada yapacak hiçbir şey yoktu” derken, Parti’den kaçışı onaylıyor. Vera Zasuliç, Parti yerine salt anarşist bir “geniş tabakalar” teorisi kuruyor (bu teorinin tam incelemesi için bkz. “Prosveşçeniye” No. 9, yıl 1913).**

Aktardığımız belgelerden çıkan en önemli ve en belli başlı sonuç nedir?

Tüm Parti, hem 1908’de hem de 1910’da tasfiyeciliği mahkûm ve reddedip, bu akımın sınıfsal kökeninin ve tehlikesinin neden ibaret olduğunu ayrıntısıyla ve açıkça anlatıyor. Tasfiyecilerin tüm gazete ve dergileri, gerek “Vozrojdeniye” (1900–10), gerekse de “Naşa Zarya” (1910–13), gerek “Nevski Golos” (1912), gerek “Luç” (1912–13) gerekse de “Novaya Raboçaya Gazeta”*** hepsi de – en kesin ve hatta oy birliğiyle alınmış parti kararlarından sonra – açık tasfiyecilik içeren fikir ve düşünceleri tekrarlamaktadırlar.

Bu değerlendirmelerle, bu yargılarla uyuşmadıklarını bizzat “Luç” yandaşları bile açıklamak zorunda kaldılar. Bu olgudur. Dolayısıyla,

Troçki, Semkovski ve tasfiyeciliğin birçok başka savunucusunun kopardığı, tasfiyecilere karşı “tahrikler” yaygarası düpedüz vicdansızlıktır; çünkü bu gerçeğin çarpıcı bir tahrididir.

Aktardığım, beş yıldan (1908–1913) fazla zamanı kapsayan belgelerde ortaya konduğu haliyle gerçek, tasfiyecilerin, tüm Parti kararlarıyla alay edercesine, Parti’yi, yani illegal örgütü kötümeye ve ona karşı kışkırtmalarda bulunmaya devam ettiklerinden ibarettir.

Bu tartışmalı ve nazik parti sorunlarını tam bir ciddiyetle bizzat incelemek, bu sorunları bizzat karara bağlamak isteyen işçi, bu amaçla, aktarılan parti kararlarını ve tasfiyecilerin görüşlerini incelemek ve sınamak için bağımsız önlemler aldıktan sonra, her şeyden önce bu gerçeği benimseyecektir. Ancak kendi Partisi’nin sorunlarını ve kaderini dikkatle ve bağımsızca inceleyen, iyice düşünen ve karara bağlayanlar, parti üyesi ve işçi partisinin kurucusu adını hak ederler. Parti’nin mi tasfiyecilere karşı “tahrik” (yani çok sert ve haksız saldırı) “suçlusunu” olduğu, yoksa tasfiyecilerin mi parti kararlarını doğrudan çığneme, ısrarla Parti’yi tasfiye, yani yok etme tellallığı suçlusunu olduğu sorusuna kayıtsız kalınamaz.

Parti’yi yıkanlara karşı tüm gücüyle mücadele etmedikçe, Parti’nin var olamayacağı açıktır.

Bundan sonraki makalede, bu temel soruna ilişkin belgeleri aktararak, “açıkta varlık sürdüren Parti” propagandasının ideolojik içeriğini değerlendirmeye geçmek istiyoruz.

* Bu dizinin I–III. Makaleleri. —Alm. Red.

** Dikkate değer bir kitap var, “Veki”; birçok baskı yapan bu kitap, karşıdevrimci liberallizmin bütün bu düşüncelerinin mükemmel bir özetini verir.

V- LEGAL PARTİ İÇİN MÜCADELE ŞİARI

Önceki makalede (“Pravda” No. 123)* “açıkta varlık sürdüren parti” ya da “legal parti için mücadele” şiarının objektif, yani sınıf ilişkileriyle belirlenen anlamını inceledik. Bu şiar burjuvazinin taktiğinin kölece tekrarıdır, burjuvazi için bu şiar, onun devrimden vazgeçişinin ya da karşıdevrimci karakterinin doğru ifadesini oluşturur.

Tasfiyeciler arasında özellikle revaçta olan, “açık parti için mücadele” şiarını savunma çabalarından bazılarına bakalım şimdi. Gerek Mayevski gerekse de Syedov ve Dan ve “Luç”un bütün yandaşları, legal partiyi legal çalışma ya da faaliyetle karıştırmaya uğraşıyorlar. Bu karıştırma, doğrudan safsatacılıktır, sahtekârlıktır, okurları dolandırmaktır.

İlk olarak, 1904-1913 döneminde sosyal-demokrasinin legal faaliyeti bir olgudur. Legal parti, Parti’den vazgeçmeyi maskelemek için entelektüellerin bir lakırdısıdır. İkinci olarak Parti, tasfiyeciliği, yani legal parti şiarını defalarca mahkûm etmiştir. Fakat Parti, legal faaliyeti mahkûm etmemekle kalmamış, bilakis tam tersine onu bırakan ya da ondan vazgeçenleri mahkûm etmiştir. Üçüncü olarak, 1904-1907 yıllarında legal faaliyet tüm sosyal-demokratlarda özellikle gelişmişti. Fakat buna rağmen o sıralar sosyal-demokratların tek bir akımı, tek bir fraksiyonu bile “legal parti için mücadele” şiarını atmamıştır!

Bu tarihi bir olgudur. Tasfiyeciliği anlamak isteyenler bunları iyice düşünmelidir.

“Legal parti için mücadele” şiarının yokluğu 1904-1907 yıllarındaki

legal faaliyete zarar vermiş midir acaba? Asla.

O sıralar sosyal demokratlarda neden benzer bir şiar ortaya çıkmamıştır? Çünkü o sıralar, sosyal demokratların bir bölümünü yüksek dereceli bir oportünizme ayartan karşıdevrimin cümbüşü henüz kasıp kavurmuyordu. O sıralar, “legal parti için mücadele” şiarının oportünist bir safsata olduğu, illegal örgütten vazgeçme olduğu çok açıktı.

Bu ani tarihsel değişikliğin mantığını kavramayı deneyin baylar: legal faaliyetin parlak bir şekilde geliştiği 1905 döneminde, “legal parti için mücadele” şiarı yok; legal faaliyetin çok daha zayıf geliştiği karşıdevrim döneminde, Sosyal-Demokratların bir bölümünde (burjuvazinin peşinden), illegal örgütten vazgeçme ve “legal parti için mücadele” parolası ortaya çıkıyor.

Bu ani değişikliğin mantığı ve sınıfsal anlamı hâlâ bulanık olabilir mi?

Son olarak, dördüncü ve en önemli husus. Legal faaliyet iki tarzda, birbirine taban tabana zıt iki doğrultuda mümkündür (ve yapılmaktadır da): eskiyi savunmak için ve tamamen onun ruhu doğrultusunda ve onun şiarları ve taktiği adına yürütülen bir faaliyet ve eskiye karşı, ondan vazgeçmeye, onun rolünü, şiarlarını küçültmeye vs. yönelik bir başka faaliyet.

Legal faaliyet üzerine birbirine ilkesel olarak düşman ve uzlaşmaz bu iki görüşün varlığı, 1906’dan (Kadetler ve Bay Pyeşehonov ile ortakları) 1913’e (“Luç”, “Naşa Zarya”) kadarki dönemde, reddedilebilmesi en az mümkün olan tarihsel olgudur. O halde, kavga edecek ne var, ikisi de legal faaliyet geliştirmiyor

mu? diyen bir budalayı (ya da ara sıra budalaymış gibi davranan birini) gülümsemeden dinlemek mümkün müdür? Ama dostum, kavga tam da bu faaliyet illegal örgütü savunmak için ve onun ruhu doğrultusunda mı, yoksa onu kıymetten düşürmek için, ona karşı ve onun ruhuna karşı doğrultuda mı yürütülecek konusundadır! Kavga -sonuçta “yalnızca”!—verili legal çalışmanın liberal ruhla mı, yoksa tutarlı demokratik ruhla mı yürütüleceği konusundadır. Kavga “yalnızca”, legal çalışmayla yetinmenin mümkün olup olmadığıyla ilgilidir: 1902 yılında bununla yetinmeyen ve 1906-1913 yıllarında bununla kesinlikle yetinen liberal Bay Struve’yi anımsayın!

“Legal parti için mücadele” şiarının, adeta-Marksist lakırdı paçavralarına büründürülmüş liberal (Struveci) fikirlerin işçi saflarına sokulması olduğunu “Luç”tan tasfiyecilerimizin havsaları bir türlü almıyor.

Ya da bizzat “Luç” yazı kurulunun An’a yanıtındaki mülahazaları alın (No. 181): “... Sosyal-Demokrat Parti, gerçekliğin illegal çalışmaya zorladığı az sayıdaki yoldaştan ibaret değildir. Çünkü Parti illegal örgütten ibaret olsaydı, kaç üyesi olurdu ki? İki ile üç yüz? Fakat o zaman, fiilen tüm sosyal-demokrat çalışmayı omuzlayan eğer on binlerce değilse binlerce işçi ne olacaktır?”

Düşünen bir insan için, tek başına böyle bir değerlendirme bile, onun yazarının liberal olduğunu tanımaya yeter. İlk olarak, illegal örgüt hakkında bilerek yalan söylüyorlar; üye sayısı kesinlikle “yüzlerce” değildir. İkinci olarak, dünyanın her yerinde parti üyelerinin sayısı, sosyal demokrat çalışma yapan işçilerin

sayısına kıyasla “dar”dır. Böylece örneğin Almanya’da sosyal demokrat partide yalnızca bir milyon üye var, fakat sosyal demokratlara beş milyon dolayında oy verilir; proleterlerin sayısı ise on beş milyondur. Parti üyelerinin, sosyal demokratların sayısı ile sayısal ilişkisini çeşitli ülkelerde tarihsel koşulların farklılığı belirler. Üçüncü olarak, bizde illegal örgütün yerine geçebilecek başka bir şey yoktur. Yani “Luç”, Parti’ye karşı partisiz ya da Parti dışında bulunan işçilere dayanıyor. Zaten, kitleyi bilinçli öncüsünden ayırmaya çalışan liberallerin mutad yöntemi de budur. “Luç”, Parti ile sınıf arasındaki ilişkiyi anlamıyor, tıpkı 1895-1901 yıllarında “Ekonomistler”in de anlamadıkları gibi. Dördüncü olarak, “sosyal demokrat çalışma” bizde şimdilik yalnızca, eskinin ruhu doğrultusunda, onun şiarları doğrultusunda yürütüldüğünde gerçekten sosyal demokrat bir çalışmadır.

“Luç”un değerlendirmeleri, gerçekten var olan parti örgütüne girmek istemedikleri için, partisiz, bağıntısız, az bilinçli kitleyi ona karşı kışkırtarak bu parti örgütünü yıkmaya çalışan liberal entelektüellerin değerlendirmeleridir. Sosyal demokratların proletaryayı temsil etmediğini, çünkü “yalnızca” on beşte birinin “Parti”de olduğunu söyleyen Alman liberalleri de böyle davranıyor!

“Luç”un daha sıradan bir değerlendirmesini alalım: “biz” “Avrupa’daki gibi” legal bir partiden yanayız. Liberaller ve tasfiyeciler, bugün “Avrupa’daki gibi” bir anayasa ve legal parti istiyorlar; ama Avrupa’nın bugüne ulaştığı yolu reddediyorlar.

Tasfiyeci ve Buncu Kosovski, “Luç”ta bize, Avusturyalılar örneğiyle ders veriyor. Fakat, Avustur-

yalıların 1867 yılından beri bir anayasaya sahip olduklarını ve bunun: 1) 1848 hareketi olmadan, 2) işçi sınıfının zaafının, Bismarck ve ortaklarına, ünlü “tepeden devrim”le bir çıkış yolu bulma izni verdiği 1859–1866 yıllarındaki derin devlet krizi olmadan mümkün olmadığını unutup. Kossovski, Dan, Larin ve tüm “Luç”çuların bu dersinden ne çıkıyor?

Sadece şu çıkıyor: krizimizin kesinlikle “tepeden devrim” ruhunda bir çözümünü destekledikleri! Fakat onlarla aynı “çalışma”yı, Stolipinci bir işçi partisi de yapar.

Nereye bakarsak bakalım, tasfiyecilerde her yerde hem Marksizm’den hem de demokrasiden vazgeçmeyi görüyoruz.

Bundan sonraki makalede ayrıntılı olarak, onların şiarlarımızı, sosyal-demokrat şiarlarımızı budama zorunluluğu üzerine görüşlerini eleştireceğiz.

VI

Geriye, Marksist şiarların tasfiyeciler tarafından budanmasını incelemek kalıyor. Bu amaçla, onların Ağustos Konferansı kararlarını ele almak en iyisi olurdu, fakat anlaşılır nedenlerle bu kararların incelenmesi sadece yurtdışında yayınlanan bir gazetede mümkündür. Burada “Luç”u almak zorundayız, o, L. S.’nin bir makalesinde (No. 108–194), tasfiyeciliğin tüm özünün ve ruhunun dikkate şayan tamlıkta bir sunusunu veriyor.

Bay L. S. şöyle yazıyor: “İşçi sınıfının günlük mücadelesiyle uyum içindeyse başarılı olabilecek bir ajitasyon aracı görüyoruz. Biz sadece, bir yandan işçi hareketinin daha da gelişmesi için ilkesel önemi olan, öte-

yandan ise kitleler için aktüel olabilecek şeylerin, verili anda sosyal-demokrasinin dikkatini yoğunlaştırmak zorunda olduğu kısmi talepler olarak ortaya konabileceğini düşünüyoruz. ‘Pravda’nın ön plana çıkardığı üç talepten, işçinin günlük mücadelelerinde sadece sekiz saatlik işgünü bir rol oynar ve oynayabilir. Diğer iki talep, verili anda gerçi propaganda konusu olabilir, ama ajitasyon konusu olamaz. Propaganda ve ajitasyon arasındaki farka ilişkin, G. V. Plehanov’un ‘Açlığa Karşı Mücadele’ broşüründeki mükemmel sayfalara bakınız” (L. S. burada yaş tahtaya basıyor: Plehanov’un L.S.’nin kopya ettiği “Ekonomistler”le 1899-1902 yıllarındaki polemliğini anımsamak ona “acı” veriyor!).

“Sekiz saatlik işgünü dışında gerek işçi hareketinin gereklerinin gerekse de Rus yaşamının tüm seyrinin yükselttiği dernekleşme özgürlüğü talebi, her türlü örgütlenme özgürlüğü ve bununla bağıntılı olarak toplantı ve yazılı ve sözlü ifade özgürlüğü talebi, böyle bir kısmi talep olarak görünüyor.”

İşte tasfiyecilerin taktiği. Lütfen dikkat ediniz, L. S.’in “tam demokratikleşme vs.” sözleriyle dolandırdığı şey, “toprağın köylülere devri” dediği şey, “kitleler için aktüel” görünmüyor ve “işçi hareketinin gerekleri” ve “Rus yaşamının tüm seyri” tarafından talep edilmiyor!! [75] Bu görüşler ne kadar da eski ve Rus Marksist pratiğinin tarihini, onun demokrasinin görevlerinden vazgeçen “Ekonomistler”e karşı uzun süreli mücadelesini anımsayanlar için ne kadar da tanış! “Luç”, o sıralar işçileri liberal yola sokmaya çabalayan Prokopoviç ve Kuskova’nın görüşlerini kopya etmekte ne kadar yetenekli!

Fakat “Luç”un değerlendirmelerini daha yakından inceleyelim. Sağduyu açısından bakıldığında bu değerlendirmeler düpedüz delice bir şeydir. Gerçekten de aklını yitirmiş olmaksızın, ortaya konan “köylü” (yani köylülerin lehine) talebin, kitleler için aktüel olmadığı ve “işçi hareketinin gerekleri” ve “Rus yaşamının tüm seyri” tarafından yükseltilmediği iddia edilebilir mi? Bu sadece yalan değil, aynı zamanda çok vahim bir saçmalaktır. Rusya’da 19. yüzyılın tüm tarihi, “Rus yaşamının tüm seyri” bu sorunu yükseltmiş, onu aktüel ve son derece aktüel kılmıştır ve bu Rusya’nın tüm yasamasında da ifadesini bulmuştur. “Luç” böyle korkunç bir yalana nasıl varabildi?

Buraya varmak zorundaydı, çünkü “Luç” liberal politikaya tabi oldu, liberaller ise köylü taleplerini reddederken (ya da “Luç” gibi bir kenara iterken) kendi kendilerine sadıktılar. Liberal burjuvazi bunu yapıyor, çünkü onun sınıfsal konumu onu, büyük toprak sahipleriyle akrabalık kurmaya ve halk hareketine karşı olmaya zorluyor.

“Luç”, liberal büyük toprak sahiplerinin düşüncelerini işçiler arasına taşıyor ve demokratik köylülüğe ihanet ediyor.

Devam. Yalnızca dernekleşme özgürlüğü mü “aktüel”? Ya kişi dokunulmazlığı? Polis nezaretinin ve keyfiliğin ortadan kaldırılması? Ve genel vs. oy hakkı? Tek meclis sistemi? Vs....? Okumuş her işçi, yakın geçmişi tanıyan herkes, tüm bunların aktüel olduğunu çok iyi bilir. Binlerce makale ve konuşmada tüm liberaller bütün bunların aktüel olduğunu tanıyorlar. O zaman “Luç”, özgürlükler arasında en önemlisi de olsa, neden yalnızca bir tanesini gün-

cel olarak tanıdı ve politik özgürlüğün, demokrasinin, anayasal rejimin temel koşullarının üstüne bir çizgi çekti, geri plana itti, onları “propaganda” arşivine kaldırdı ve ajitasyondan çıkardı?

Yalnızca ve yalnızca, liberaller için kabul edilemez olan hiçbir şeyi “Luç” kabul etmediği için.

Kitleler için aktüellik, işçi hareketinin gerekleri ve Rus yaşamının seyri bakış açısından, Muranov’un üç talebiyle “Pravda”ninkiler (kı-saca: tutarlı Marksistlerin talepleri diyelim) arasında hiçbir fark yoktur. Gerek işçilerin gerekse köylülerin talepleri ve genel politik talepler kitleler için aynı şekilde aktüeldir ve aynı şekilde gerek işçi hareketinin gerekleri gerekse de “Rus yaşamının bütün seyri” tarafından yükseltilmektedirler. İlimlilik ve titizlik yandaşlarımızın pek sevdiği kısmi talepler bakış açısından her üç talep de türdeşdir: nihai hedefe kıyasla bunlar kısmi taleplerdir, ancak örneğin genelde “Avrupa” açısından çok yüksek taleplerdir.

Öyleyse neden “Luç” sekiz saatlik işgününü alıp geri kalanları reddediyor? Neden işçilerin yerine, sekiz saatlik işgününün günlük mücadelelerinde bir rol oynadığı, genel-politik ve köylü taleplerinin ise böyle bir rol oynamadığına karar verdi? Gerçekler bize bir yandan, işçilerin günlük mücadelede gerek genel politik gerekse de köylü taleplerini koyduklarını, öte yandan ise sık sık işgününde mütevazı kısaltmalar için mücadele ettiklerini söylüyor.

O halde söz konusu olan nedir?

Söz konusu olan, kendi liberal dar kafalılığını her zamanki gibi kitlelerin üstüne, tarihin seyrine vs. yıkan “Luç”un reformizmidir.

Reformizm genelde, insanların kendilerini eski, egemen sınıfın ana temellerini ortadan kaldırmayı gerektirmeyen değişiklikler için, bu temellerin korunmasıyla bağdaştırılabilir değişiklikler için ajitasyonla sınırlamalarından ibarettir. Sekiz saatlik işgünü, sermayenin iktidarının korunmasıyla bağdaştırılabilir. Rus liberalleri, işçileri kazanmak için, bu talepleri (“mümkün olduğunca”) bizzat imzalamaya hazırdılar. “Luç”un “ajitasyonu”nu yapmak istemediği talepler, kapitalizm öncesi, derebeylik döneminin temellerinin korunmasıyla bağdaşmazdır.

“Luç” ajitasyondan özellikle, büyük toprak sahiplerinin iktidarının ortadan kaldırılmasını değil, sadece iktidarın ve ayrıcalıkların paylaşılmasını isteyen liberaller için kabul edilemez olan şeyleri çıkarıyor. “Luç”, reformizmin bakış açısıyla bağdaşmaz olan şeyleri çıkarıyor.

İşin özü budur.

Ne Muranov, ne “Pravda”, ne de Marksistler kısmi talepleri reddetmiyorlar. Bu saçmalaktır. Bir ör-

nek: sosyal sigorta.[76] Biz, kısmi talepler gevezeliğiyle reformizmin halkı dolandırmasını reddediyoruz. Bugünün Rusya’sındaki liberal reformizmi reddediyoruz, çünkü ütöpiktir, çıkarıcıdır, yalancıdır, anayasa hayalleri üzerine inşa edilmiştir ve büyük toprak sahipleri önünde dalkavukluk ruhuyla doludur. Sorun budur ve “Luç” bunu bir bütün olarak “kısmi talepler” lakırdılarıyla çarpıtmaya ve gizlemeye çalışıyor, oysa bizzat kendisi gerek Muranov’un gerekse de “Pravda”nın belli “kısmi talepleri” reddetmediklerini itiraf ediyor.

“Luç”, Marksist şiarları buduyor, onları zorla dar, liberal, reformist ölçüye sokuyor ve bu biçimde işçi safalarına burjuva düşünceleri sokuyor.

Marksistlerin tasfiyecilere karşı mücadelesi, halk kitleleri üzerinde etki, onların politik aydınlanması ve eğitimi uğruna ileri işçilerin liberal burjuvalara karşı mücadelesinin ifadesinden başka bir şey değildir.

Nisan–Haziran 1913

İrkçi siyonist sömürgecilik ve Filistin ulusal kurtuluş mücadelesi karşısında tutum

Taylan Koray Ocak

KCK ve PKK'nin bu olguları göz önünde tutması gerektiği herkes için açık olmalı. İsrail sömürgeciliğine karşı geliştirilen 7 Ekim hamlesi ve İsrail'in işgalci soykırımcı saldırısı karşısında "tarafsızlık", "iki tarafa çağrı" tutumunun yanlışlığı bir yana, en başta Arap halklarında, onun demokratik, devrimci kuvvetlerinde güvensizlik örgütleyici bir nitelik taşıdığı şüphe götürmez. Bu, Rojhilat-İran-Belucistan halklarının ayaklanması karşısındaki tutumda veya Türkiye-Bakurê Kürdistan'da Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde Kılıçdaroğlu'nun desteklenmesinde maddileşen fiili durumun, savaşın mevcut seyrinin, savaş cephesini genişletmeme, daraltma ihtiyacının yol açtığı taktik savunmadan öte bir durumdur.

"Benim Yahudiliğin asli doğasına dair farkındalığım, ne kadar müteva-zı boyutta olursa olsun sınırları, bir ordusu ve dünyevi bir iktidara sahip olan bir Yahudi devleti fikrini kabul etmekte zorlanıyor. Yahudiliğin kendisine içten verilen bir zarardan mustarip hale gelebilecek olması beni korkutuyor; kendi içimizde doğabilecek ve şimdiye kadar bir Yahudi devleti olmadan da güçlü bir şekilde mücadele ettiğimiz dar bir milliyetçilikten gelebilecek bir zarardan bahsediyorum."

"Eğer Araplarla yüzleşmenin ve dürüst bir iş birliğine girmenin yolunu bulmayı başaramazsak, 2000 yıldan fazla süredir çektiğimiz çileden hiçbir şey öğrenememiştir ve bizi kuşatan kaderi hak ediyoruz demektir."
A. Einstein

Yalnızca önceki yıl ve yıllarda değil, 2023'te de, Filistin halkını ırkçı-siyonist sömürgeci terörle katletmeye, işgal alanlarını genişletmeye, hayatı dayanılmaz hale getirmeye, göçe zorlamaya, en keyfi biçimde tutuklanan binlerce Filistinliye zindanlarda zulmetmeye, Gazze'de yarattığı çocuk Filistinliler mezarlığını genişletmeye devam eden ırkçı-siyonist sömürgeci İsrail devleti, 7 Ekim sabahı Filistinlilerin kurduğu antisömürgeci cephenin iyi hazırlanmış, büyük ve görkemli bir saldırısıyla yüz yüze geldi. "Şok"un unutulmayacak bir örneğine hayat veren bu hamlede 5 bin füze saldırısı gerçekleştirildi, 2 bin Filistinli savaşçı ölüme bir kararlılıkla İsrail devletinin sınırlarından içeri girdi. 12 Filistinli

parti ve grubunun oluşturduğu anti-sömürgeci cephe, 7 Ekim eylemiyle dünya ölçeğinde politik gündemi belirledi. Sınıfsal ve toplumsal saflaşmayı koşulladı. İsrail adlı işkencecisi ve celladı semirtildikçe semirtilen, adeta unutulmuş, dağ gibi acılarına arsızca sırt dönmüş mazlum Filistin halkının direnişçi sesi tüm dünyayı kapladı.

İrkçi, sömürgeci İsrail devleti, siyasi ve moral etkisi çapını çok aşan bu ağır darbenin altından kalkmak, 7 Ekim cüretini sergileyen güçlerin iradesini kırmak, Filistin halkını katliamla korkutup yıldırarak ulusal demokratik haklarını savunamaz hale getirmek, işgal alanlarını genişletmek, esirleri geri alıp moral üstünlük ortamı yaratmak, bölgedeki direnişçi ve antisyonist halk güçlerine gözdağı vermek için saldırıya geçti. Soykırım düzeyinde katliamlar yapacağını tüm dünyaya ilan etti. Başta ABD olmak üzere NATO üyesi kapitalist-emperyalist devletler ve başka bazı ABD müttefikleri buna koşulsuz, kayıtsız desteklerini ifade etti. İran, Rusya ve belirli bir aşamadan iti-

baren Çin İsrail'in katliam plan ve saldırısına destek vermeyeceklerini yansıtırken, Türkiye, Mısır ve Suudi Arabistan demagojik bir zeminde kalmayı, Arap halkının tepkisini çekmemeyi esas aldı.

Filistinli, Kürdistanlı, Tamilli anaların yüreğini aynı duygularla birleştiren cüretli 7 Ekim hücumu, yalnızca emperyalist ve bağımlı kapitalist devletleri ve burjuva güçleri değil, kendini ilerici, demokratik sosyalist, Marksist, antifaşist, devrimci, Maoist, Marksist-Leninist, sosyalist feminist, feminist, ekolojist biçiminde tanımlayan partileri, örgütleri ve çevreleri de dünya ölçeğinde saflaştırdı.

Bu saflaşmanın birinci cephesinde demagojik bir antisemitizm gerekçesinin arkasına saklanarak, ırkçı, sömürgeci İsrail devletini, onun soykırımcı saldırı ve katliamlarını savunan, Filistin halkı ve direnişçisiyle dayanışmaya karşı sözlü ve fiili saldırı tutumu alanlar yer aldı. "Anti-Deutsche" ("Anti-Alman") adlı İsrail devletinin ırkçı, sömürgeci, soykırımcı politikalarını ve saldırılarını meş-

rulaştırma makinası olarak çalışan gruplar, çevreler bunun en uç örneğini oluşturdu. (Ki bunlar aynı zamanda İslam karşıtlığı gerekçesiyle ABD işgallerini desteklemektedirler.)

Saflaşmanın ikinci cephesini, 7 Ekim hamlesini somut gerçekliği ve içeriği temelinde değerlendirmek yerine, Hamas'ın ideolojik kimliğini, politik güvenilmezliğini ve ilişkilerini öne çıkararak; bunu İsrail'in, ABD ve AB emperyalistlerinin öfkesinden sakınma imkanına dönüştüren içlerinde Türkiye ve Bakur'dan emekçi sol kesimlerin de yer aldığı parti ve gruplar oluşturdu. Bu kesimde Hamas'ın politik İslamcılığıyla ("dinciliğiyle") birlikte saldırı sırasında oluşan sivil ölümleri de eyleme mesafeliliğin gerekçesi olarak öne çıktı. Bu kümede yer alan parti ve gruplar, "sivil ölümler" meselesinde ilk birkaç günden sonra İsrail devletinin yalana dayalı ırkçı sömürgeci psikolojik savaşının yedeğine düştü.

Saflaşmanın üçüncü cephesinde, 7 Ekim hamlesinin, süregiden savaşım içinde, İsrail'in ırkçı, sömürgeci, soykırımcı faşist politikalarına karşı bir meşru, kaçınılmaz bir hücum, ulusal demokratik haklar açısından ahlaki bir duruş olduğunu savunan ve İsrail'in başlattığı işgal alanlarını genişletme ve soykırım amaçlı saldırılar karşısında Filistin'le dayanışma ilan eden bazı komünist, devrimci ve antifaşist partiler, örgütler bulunuyordu. Bu küme içinde yer alan MLKP, 8 Ekim 2023 tarihli açıklamasında şunları söylüyordu:

"(...)

Faşist, ırkçı, sömürgeci siyonistlerin yönetimindeki İsrail adlı savaş makinası Yahudilerin utancıdır. İsrail devleti, Müslüman ve Hristiyan

Filistin Arap halkına karşı 80 yıldır işlediği ağır insanlık suçları ve dünyadaki işçi-emekçi düşmanı faşist, işkenceci rejimlere verdiği destekle Yahudilerin altında kara bir lekedir. Halkların azgın düşmanı Rus Çarlığından ırkçı, faşist, soykırımcı Hitler rejimine değin 20. yüzyılda dünyanın dört köşesinde Yahudi katliamları, soykırımları yapanlarla, bugünkü İsrail devleti ve onu yöneten Netenyahular, Gallantlar, Haleviler aynı soydandır. Aynı zihniyete, aynı ideolojiye sahip insanlık düşmanlarıdır.

Filistin halkının, faşist savaş makinasına, soykırımcı saldırılara ve sömürgeciliğe karşı yürüttüğü politik askeri mücadele meşrudur, hak-

Bu kümede yer alan parti ve gruplar, "sivil ölümler" meselesinde ilk birkaç günden sonra İsrail devletinin yalana dayalı ırkçı sömürgeci psikolojik savaşının yedeğine düştü.

lıdır, ahlakidir. Hiçbir demagoji bu gerçeği karartamaz. MLKP Filistin halkıyla ve 7 Ekim hamlesiyle omuz omuzadır. Filistin direniş siperleri ve hücum mevzileri tüm ön Asya ve Ortadoğu halklarının direniş siperleri ve hücum mevzileridir.

Bin çiçekli Ortadoğu bahçesinin Arap, Kürt, Acem, Keldani, Asuri, Süryani, Ermeni, Çerkes, Türkmen halklarını, Müslüman, Hristiyan, Musevi, Êzîdî inancından işçileri, kadınları, gençleri, kent ve kır emekçilerini, bilim insanlarını, aydın ve sanatçıları Filistin halkını destekle-

meye; İsrail ve ABD merkezli Ortadoğu halklarına düşman ittifaklara ve güçlere karşı, Filistin'in kurtuluşu için, özgür Ortadoğu ve Demokratik Ortadoğu Federasyonu için dayanışmayı, birleşik mücadeleyi yükseltmeye çağırıyoruz.

Tüm kıtalardan işçileri ve ezilenleri İsrail'in faşist, sömürgeci, soykırımcı saldırılarının koşulsuz durdurulması; Filistin Arap ulusunun kendi kaderini tayin hakkı, İsrail zindanlarındaki tüm politik tutsakların derhal serbest bırakılması ve sürgündeki milyonlarca Filistinlinin geri dönüş hakkının şartsız uygulanması için sokaklara çıkmaya, mücadeleyi tüm dünyaya yaymaya davet ediyoruz."

7 Ekim'den başlayarak politik duruşlar sıralanan üç ayrı saflaşmaya uygun biçimde gelişti, derinleşti.

Kötü Bir Sürpriz ve Açık Bir Yanlış Olarak KCK'nin Tutumu

Ulusal demokratik hareket, gerek KCK Yürütme Konseyi Eşbaşkanlığı'nın yaptığı açıklamalar, gerekse de Özgür Politika gazetesinde ideolojik-siyasi olarak aynı çizgide görüş ve değerlendirmeler sunan Selahattin Erdem'in yazıları yoluyla 7 Ekim hamlesini ve sonrasını "karşılıklı saldırılar", " Hamas-İsrail savaşı"nın bir parçası olarak gördüğünü açıkladı ve "tarafsızlık" konumu ilan etti. Selahattin Erdem 7 Ekim hamlesinin ABD'nin hazırlayıp Erdoğan aracılığı ile Hamas'a uygulattığı bir provokasyon olmaksızın iki emperyalist kamp ve müttefikleri arasındaki ticaret yolları savaşına kadar değişik nedenlerden kaynaklanmış olabileceğini öne sürdü. Devrimci ve antifaşist, anti-sömürgeci parti ve örgütlerce mu-

hakkak dikkate alınması gereken FHKC'nin açıklamaları ve çağrıları da ulusal demokratik hareketin ve Selahattin Erdem'in daha sonraki açıklama ve değerlendirmelerini esasen değiştirmede.

Durum somutunda hiçbir politik karşılığı olmayan "tarafsızlık konusu" yanlışı dışında, ırkçı sömürgeci bir savaş ve soykırım makinasına karşı geliştirilmiş bir eylemin "provokasyon", "sivil ölümler", "şiddet" gibi kavramlarla analiz edilmesi ve nitelenmesi hatayı ağırlaştırılan bir etken oldu.

7 Ekim hamlesini ve sonrasını "karşılıklı saldırılar", "Hamas-İsrail savaşı"nın bir parçası olarak gördüğünü açıkladı ve "tarafsızlık" konumu ilan etti.

"Şiddet çözüm değil" diyor KCK Yürütme Komitesi Eş Başkanlık açıklaması. Peki Filistin'e ne öneriliyor? Tıpkı Kürt ulusal mücadelesi karşısında olduğu gibi, başta ABD olmak üzere, emperyalist dünyanın en güçlü devletlerinin İsrail'e başta askeri ve politik olmak üzere her türlü desteği verdiği, Filistin direnişinin elinin kolunun bağlanmaya çalışıldığı, ırkçı sömürgeci terörün Filistin halkının yaşamının günlük bir parçasına dönüştürüldüğü koşullarda hangi yolu yöntemi kullanmalı Filistin demokratik ulusal mücadelesi?

ABD himayesinde Kudüs'ün İsrail'in başkenti olarak ilan edildiği, Abraham anlaşmasının uygulanması için Körfez ülkeleriyle özel

anlaşmaların yapıldığı, BAE ve Suudi Arabistan elebaşılığında Cezayir dışındaki Arap devletlerinin tümünün İsrail'in siyonist çıkarları lehine, Filistin ulusal kurtuluş özlem ve mücadelesinin aleyhine imzalar attığı; Filistin'in elleri kelepçeli olarak ırkçı, işkenceci ve cellat düşmanına teslim edilmek istendiği koşullarda, antisömürgeci zeminde birleşik direnişi, kitlesel feda eylemini gündemleştirmek ve uygulamak neden meşru değil, neden zorunlu ve ahlaki değil?

Mersin ve Ankara eylemlerini bahane eden faşist inkarcı sömürgeciliğin, Bakur ve Türkiye'de kadrolar ve yurtsever kitle üzerinde estirdiği te-

“Savaş ve çelişkinin birinci ve esas nedeni”, siyonist ırkçılık ve sömürgeciliktir.

rörden Rojava'ya, Medya Savunma Alanlarına ve Şengal'e karşı giriştiği soykırımcı saldırılardan hareketle, “provokasyon”, “karşılıklı çatışma” nitelendirmelerine dayalı analizler yapılabilir, sonuçlar ve hareket planları çıkarılabilir miydi? Daha eski örnekler bir yana, Mersin sonrası, HDP dahil, emekçi soldan pek çok yasal parti ve grubun “provokasyon” açıklaması için upuzun kuyruk oluşturduğu, kınama yarışına girdiği; Ankara sonrası, eylem yeri, hedefi ve gününden veya böyle bir eylemin devlet onayı dışında başarılamayacağından hareketle burjuva cenahtan “provokasyon” imaları, yorumları yükseldiği, o yüzden bir tv yorumcusunun tutuklandığı hafızalarda capcanlı değil mi?

Bakur'u, Başûr bir yana bırakalım, yalnızca Efrîn, Serêkaniyê işgallerini sona erdirmek için girişilecek askeri hamleler, çapına, doğabilecek irade dışı kimi sonuçlara ve düşmanın onu bahane ederek girişeceği faşist sömürgeci saldırılara bakılarak “provokasyon”, “karşılıklı çatışma” olarak nitelenebilir mi? İşgalci sömürgeci devletle antisömürgeci eylem güçleri bu tarzda “eşitlenebilir mi?”

Selahattin Erdem'in, “savaş ve çelişkinin birinci ve esas nedeni, her iki tarafta da hakim olan milliyetçilik ve dinciliktir, milliyetçi ve dinci zihniyet ve siyasettir. Başka bir deyişle, gerçek demokrasi yoksunluğudur” değerlendirmesi gerçeğe uygun değildir. Bu bakış açısından doğru bir sonuca elbette ulaşılamaz.

“Savaş ve çelişkinin birinci ve esas nedeni”, siyonist ırkçılık ve sömürgeciliktir. İlişkinin tüm diğer “parçaları” bu zemin üzerinde şekillenmektedir. Bugün Rojava'da halkçı devrimci zihniyette ve demokrasi zemininde duran bir yönetim var, Türk burjuva devletinin sömürgeci işgali ve sistematik katliamcı saldırıları karşısında ne işe yarıyor, hangi sorunu çözüyor? Faşist sömürgeci Türk burjuva devletinin “demokrasi” anlayışı kazanacağı günlerin gelmesinin beklenmesi savunulamayacağına göre, Efrîn, Serêkaniyê askeri mücadele olmaksızın; halk, devrimci savaşa askeri bakımdan da katılmaksızın özgürleştirilebilir mi?

Şunu da vurgulayalım: Ulusal demokratik hareketin açıklamalarında ve hareketi temsil etme niteliği taşıyan yazılarda Filistin-İsrail çelişkisinin “demokratik konfederalizm” ile aşılması öneriliyor. Halklara böyle bir “demokratik çözüm” çağrısı ya-

pılması kuşkusuz yerindedir. Fakat, bu öneri ve çağrı 7 Ekim hamlesini aydınlatmadığı gibi, ABD ve NATO'cu müttefiklerinin desteği ve koruması altında İsrail'in, Filistin halkına karşı yeni bir soykırım saldırısı başlatması, kitlesel katliamlar yapması, işgalciliğini yeni topraklara yayması, sağlık kurumlarını ve alt yapıyı yıkması karşısında "İki tarafın da yanında değiliz" biçiminde bir tutumu hiç ama hiç koşullamıyor. Tersine "demokratik çözüm"ün engeli ve düşmanı olan ırkçı, sömürgeci İsrail devletine, onun soykırımcı saldırılarına tutum almayı, antisömürgeci 7 Ekim hücumunun haklılığını ve meşruluğunu tanımayı gerektiriyor.

Haklı ve Haksız Savaş

Hamas'ın politik İslamcı kimliği, ulusun egemen sınıflarının temsilcilerinden biri olduğu, ideolojik veya politik pragmatizm nedeniyle bölge sömürgecileriyle, emperyalist güçlerle uzlaşıcı ve kimi gerici ilişkiler içinde olduğu açık verilerdir. Fakat bunlar, İsrail-Filistin denkleminde "haklı" ve "haksız"ı saptamaya engel değil. İsrail, ırkçı, sömürgeci **haksız savaşın**, Filistin halkı; 7 Ekim hamlesini birlikte hazırlayan ve pratikleştiren 12 parti ve grupta cisimleşen Filistin ulusal iradesi **haklı savaşın** tarafıdır. Bu ayırım yapılmaksızın, "saldırı", "sivil ölüm", "üzüntü duymak", "şiddetin çözüm olmaması" vurguları içeriksizleşir, haklı, meşru, zorunlu bir direnişin üzerini örter.

Haklı ve haksız savaş karşısında tarafsız olunamaz. Diğer her şey (eleştiri vb.) bu konuda açık bir tavırdan sonra gelir. "İki taraf" vb. vurgular bu gerçeği bir kenara itmekten, sorunun kaynağını, çözümün içeriğini

tartışmanın dışına atmaktan başka bir sonuç üretmez.

Kaldı ki, İsrail salt Filistin'e karşı haksız, sömürgeci savaş yürüten, Filistin halkının ırkçı, soykırımcı cehaleti bir devlet değil, faşist sömürgeci Türk burjuva devleti de içinde olmak üzere dünyanın değişik noktalarındaki faşist, gerici, halk düşmanı rejimlere işkenceci eğitimi dahil, her türlü desteği veren bölgenin karşıdevrimci üssü ve ABD emperyalizminin kanlı mızraklarından biridir. Mevcut ırkçı, sömürgeci İsrail devleti ve rejimiyle Musevi'ler arasında eşit işareti konulamayacağına göre, İsrail'in sömürgeci katliamlarına tavır, İsrail'in ilerici, demokratik güçleriyle ilişkilenenin, devrimci demokratik bir çözüm için Arap ve Musevi halkın iş birliği yapmasının engeli değildir. Dünyanın değişik köşelerinden Musevilerin İsrail'in işgal ve katliam savaşına karşı yaptıkları eylemler ve açıklamalar bu soruna dıştan tutulan ışıklardan biridir.

Arap Halkıyla Kürt Halkı Stratejik İttifaka Mecburdur

ABD ve NATO'cu müttefikleriyle, Rusya, Çin ve müttefikleri arasındaki rekabetin değişik biçimlerinin süregittiği, emperyalist devletlerin kendi ulusal damgalarını taşıyan dünya tekellerinin ve emperyalist kapitalizmin vazgeçilmez çıkarları nedeniyle kara, deniz ve hava hakimiyeti için kıyasıya rekabet halinde oldukları; 1991'den günümüze emperyalist işgaller ve bölgesel savaşlarda milyonlarca insanın katledildiği, milyonlarcasının göçe mecbur bırakıldığı; halkların demokratik, devrimci ve sosyalist talep ve özlendilerinin sırtını emperyalistlere dayamış bölgenin halk düşmanı çeşitli

türden rejimlerince dizginsiz beyaz terör yoluyla bastırıldığı, ezildiği; ulusal, mezhepsel farklılıkların, ırkçı, şoven karşıtlıklar biçiminde ege-menlerin gücüne dönüştürüldüğü Ortadoğu’da, işçi sınıfları ve ezilenler, somutta onların ilerici, antifaşist, anti şovenist, devrimci, komünist güçleri arasındaki dayanışma, işbirliği ve birleşik savaşım stratejik de-ğerde, stratejik önemdedir.

Rojava hem devrimin zaferi ve sa-vunulması sürecinde, hem de Kürtler ve Araplar başta olmak üzere, de-ğişik ulus ve inançlardan halkların Ro-java ve Suriye’nin kuzey doğusunda kurdukları halkçı devrimci iktidar pratiğinde bu stratejik imkanın güç-lü, umut veren, cesaretlendirici bir örneğini yarattılar. Bu örnek Kürt halkına karşı yaygın, derin ve etkili Arap şovenizmine de Arap halkına karşı yerleşik Kürt ihtiyat ve güven-sizliğine de vurulmuş enternasyona-list bir darbe oldu.

Buna karşın, Rusya, İran destek-li Beşar Esad rejiminin Kürt ulusal varlığını ve haklarını tanıyan de-mokratik bir çözüme yanaşmaması nedeniyle, Medya Savunma Alanla-rında ve Bakurê Kürdistan’da nes-nel olarak savaşılan ABD ve Batı Avrupalı müttefikleriyle Rojava’da girişilen ve sürdürülen askeri ittifak, değişik devletlere parçalanmış Arap halkında tereddütleri, gerici-şove-nist duyguları alevlendirdi. Bu doğal olarak ilerici, devrimci Arap parti ve gruplarının düşünce ve pratiklerinde somutlaştı. Aynı kuşku ve güven-sizliğin, Esat rejiminin sömürgeci çözüm dayatan tutumuna gözlerini kapamak dışında, resmen veya fiilen Rusya, Çin, İran ve Suriye rejimle-rini bir çeşit “antiemperyalist” gören çarpık, politik ve ideolojik bakımdan

yozlaşmaya açık bir görüş açısına sahip dünyanın değişik köşelerinden parti ve örgütler bakımından da ge-çerli olduğunu biliyoruz. Bunların Rojava’daki koşullu ve kısmi aske-ri ittifakı, siyasi ittifak, hatta “ABD işbirlikçiliği” biçiminde de-ğerlendir-dikleri de malum.

KCK ve PKK’nin bu olguları göz önünde tutması gerektiği herkes için açık olmalı. İsrail sömürgeciliğine karşı geliştirilen 7 Ekim hamlesi ve İsrail’in işgalci soykırımcı saldırısı karşısında “tarafsızlık”, “iki tarafa çağrı” tutumunun yanlışlığı bir ya-na, en başta Arap halklarında, onun demokratik, devrimci kuvvetlerinde

Arap şovenizmine de
Arap halkına karşı
yerleşik Kürt ihtiyat
ve güvensizliğine de
vurulmuş enternasyonalist
bir darbe oldu.

güvensizlik örgütleyici bir nitelik taşıdığı şüphe götürmez. Bu, Roj-hilat-İran-Belucistan halklarının ayaklanması karşısındaki tutumda veya Türkiye-Bakurê Kürdistan’da Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde Kılıçdaroğlu’nun desteklenmesinde maddileşen fiili durumun, savaşın mevcut seyrinin, savaş cephesini genişletmeme, daraltma ihtiyacının yol açtığı taktik savunmadan öte bir durumdur.

Bu önem derecesinden ayrı ola-rak Gezi Haziran ayaklanması ve Başûr’daki bağımsızlık referandumu tipinde bir yanlış değerlendirme ve hatadır.

7 Ekim hamlesinden başlayarak Filistin halkıyla ırkçı, sömürgeci

İsrail devleti arasındaki savaş konusunda yapılan değerlendirmelerde ve bunun dolaysız bir ifadesi olarak Filistin halkına kitle eylemlerine dayalı politik, moral destek sunulmamasında maddileşen tutuma (ki, antisömürgeci, antisoykırımcı ilkesel duruşa da, Kürt-Arap direnişçi güçleri ve halkları arasındaki ilişkilere zarar vermiştir) soru sormak bölgedeki fa-

şist, gerici, sömürgeci rejimlere karşı mücadelede öncü bir dinamik olan; bu niteliğiyle dünyada mücadele yürüten kuvvetlere moral güç taşıyan PKK için gerek kendi duruşu, gerekse de Arap halkıyla ittifak bakımından özel bir öneme sahiptir.

Bu gerçek ya da bu ihtiyaç hiç hafife alınmamalıdır.

Kemalist Türk burjuvazisinin gecikmiş hatibi: Kemal Okuyan *İnan Özgür*

Kemal Okuyan ise, feodal bir devletten modern burjuva bir devlete geçişle özdeşleştirdiği Türkiye Cumhuriyeti'nin ilanını burjuva devrimin atılımı, tarihsel ilerlemenin motoru sayıyor. Onun pozitivizmle sakatlanmış düşüncesi ve çözümlemesi, siyasi biçimi cumhuriyet olan devleti siyasi biçimi cumhuriyet olmayan devletten otomatikman üstün tutuyor, burjuva modernleşmeye mutlak ilerici bir öz atfediyor, genel teorik soyutlamaları tarihsel somut olguların yerine koyuyor.

“Cumhuriyeti halktan çaldılar ve el koydular, bu kadar basit.”

Kim çaldı cumhuriyeti, kim el koydu ona? Çalındığı ve el konulduğu söylenen cumhuriyet gerçekten de halka mı aitti? Bu tarihsel olayın açıklaması sahiden bu kadar basit mi?

Yanlıştır anlaşılmasın. Yukarıda alınılan ifade bir sosyalist veya devrimci-demokratik halk cumhuriyeti kastedilmiyor. TKP Genel Sekreteri Kemal Okuyan, 1923'te ilan edilen Türk burjuvazisinin ve büyük toprak sahiplerinin egemenliğindeki cumhuriyetten, resmi adıyla Türkiye Cumhuriyeti'nden bahsediyor.¹

Kemal Okuyan'ın partisi de 100. yılı kutlanan Türkiye Cumhuriyeti'ni coşkuyla selamlıyor. TKP'nin açıklamasında şöyle deniyor: “Selamladığımız

emperyalist işgale ve çürüyen Saray'a karşı verilen zorlu bir mücadelenin ardından kurulan Cumhuriyet'tir. Selamladığımız Cumhuriyet ile gelen umut ve heyecandır. Selamladığımız Anadolu insanının mücadelesidir. Selamladığımız Mustafa Kemal ve arkadaşlarının iradesidir.”

Bu fütursuz tarih çarpıtcılığına, bu sahte cumhuriyet anlatısına, işçi sınıfını temsiliyet adına gerçekleştirilen bu burjuvazi dalkavukluğuna biraz daha yakından bakalım.

Türkiye Cumhuriyeti başlangıçta halka mı aitti?

Kemal Okuyan'a göre, evet, cumhuriyet halka aitti. Cumhuriyetin kuruluşu bir burjuva devrimdi, yüzyıl önceki devrimci dönüşümler Türkiye'de ka-

¹ Yazı boyunca Kemal Okuyan'dan yapılan aktarımlar, Okuyan'ın TKP'nin Sesi'ndeki değerlendirmelerinden alınmıştır. Bkz. Kemal Okuyan: Cumhuriyeti halktan çaldılar ve el koydular, SOL, 01.12.2023.

pitalizmin gelişmesinin önünü açan büyük tarihsel ilerlemenin basamaklarıydı. Fakat bütün bu yüzyıl boyunca adım adım semiren, güçlenen ve ipleri eline alan sermaye sınıfı halktan yana ne varsa bir bir yok etmeye başladı, nihayetinde cumhuriyetin bağımsızlık, laiklik, devletçilik ve halkçılık ilkelerinin hepsini iç etti.

Felsefi düzlemde pozitivist, tarihi düzlemde anakronik, ulusal düzlemde sosyal-şoven, siyasal düzlemde sınıf işbirlikçisi, son derece yavan ve dahası olguları kasten çarpıtan bir değerlendirme bu.

Okuyan, buradaki tarih çarpıtıcılığının temelini, “ülkemizin tarihinden söz etmeye başladığımızda bunu cumhuriyetle, cumhuriyete giden yolu döşeyen millî mücadele ile başlatmakta aslında hiçbir sakınca yok” diyerek, bunu “çünkü aynı zamanda Osmanlı’dan bir kopuştan söz ediyoruz” vurgusuyla tamamlayarak atıyor. Öyle ya, sürekliliği es geçip sadece kopuşa vurgu yaptığımızda, Mustafa Kemal’i ve cumhuriyetin diğer siyasi kadrolarını, İttihat ve Terakki Partisi’nin hem Osmanlı’da iktidar gücüne dönüşmüş örgütsel yapısın-

dan, hem de Osmanlı’nın son birkaç yılına damgasını vurmuş Türkçü burjuva ideolojik-politik çizgisinden bir çırpıda ayırabilirsiniz.

Lakin tarihsel gerçeklik böyle midir?

Mustafa Kemal liderliğinde birleşen siyasi kadroların cumhuriyeti kurmaları Osmanlı devletinden bir bakıma kopuştu. Evet ama, burjuva devletleşmenin ve burjuva modernleşmenin en çarpıcı kesiti 1908 burjuva devrimi olan onlarca yıllık bir geçmişini buluyordu. Mustafa Kemal ve diğerleri ise İttihat ve Terakki Partisi’nin genellikle ikinci dereceden kadrolarıydılar, partinin Balkan Savaşı’yla konaklamış olduğu Türkçü burjuva ideolojik-politik çizgiyi sürdürdüler ve cumhuriyetle güncelleyip boyutlandırdılar. Dolayısıyla modern Türkiye’nin Kuvayı Milliye ve cumhuriyet öncesi bir tarihi, Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşunun Osmanlı devletinde iktidara yerleşmiş olan İttihat Terakki’yle bir süreklilik ilişkisi kesinlikle vardı.

Halk düşmanı bir burjuva diktatörlük inşa etmiş olan İttihat Terakki, 1. Dünya Savaşı süresince Ermeni, Keldani, Süryani ve Pontus soykırım-

larına imza atmış, Anadolu'yu Türk-leştirme siyaseti izlemiş, Müslüman olmayan halkların soykırımcı biçimde mülksüzleştirilmesi yolundan Türk burjuvazisini hakim kılmaya yönelmiş, aynı zamanda pan-İslamcılıkla Orta Asya'ya yayılma amacı gütmüştü. Osmanlı devletinin 1. Dünya Savaşı'ndaki yenilgisinin ve İttihat Terakki'nin siyasi iktidardan düşmesinin ardından Mustafa Kemal, soykırımcı mülksüzleştirmeye palazlanan Türk burjuvazisinin ulusal temsilcisi olarak sahneye çıktı. Kuvayi Milliye Mustafa Kemal liderliğindeki Türk burjuvazisinin siyasi hareketiydi.

Meseleye, sömürücü sınıflar açısından değil de işçi sınıfının, toplumsal ve ulusal olarak ezilenlerin çıkarları görüşü açısından bakıldığında karşımıza çıkan gerçekler, Kemal Okuyan'ın Türk burjuvazisinin çıkarları kürsüsünden, burjuva ulusalcılığı temelinde konuştuğunu göstermektedir. Bu iddiamızı test etmek üzere sürecin gelişimine ve olgulara daha yakından bakalım:

Cumhuriyetin kuruluşu öncesinde Kuvayi Milliye süreci, nesnel olarak, sınırlı bir antiemperyalist ve demokratik karaktere sahipti. Bu, Kuvayi Milliye'nin Avrupalı emperyalist devletlerin sömürgeci işgal hareketleriyle ve paylaşım planlarıyla çelişmesinden, demokratik özellikleri bulunan Birinci Meclis'e ve 1921 anayasasına dayanmasından kaynaklanıyordu.

Kuvayi Milliye'deki antiemperyalist niteliğin sınırlılığını belirleyen, onun emperyalizme bağımlılığa değil emperyalist işgale son verme hedefi, Anadolu'da, Doğu Trakya'da ve Mezopotamya'da Türk burjuvazisinin siyasi hakimiyetini yeniden tesis etmekle çerçeveselenen amacıydı. Mustafa Kemal'de simgelenen bur-

juva ulusal mücadele, emperyalist emellerle dahil olunmuş 1. Dünya Savaşı'nda alınan ağır yenilginin faturasını ödemekten mümkün merteye kaçınmak, Batı Anadolu topraklarının Yunanistan'a ilhakını ve Doğu'daysa Ermenilerin tehcire tabi tutulduğu topraklarda Ermenistan'ın kuruluşunu engellemek, yani Osmanlı'da Meclis-i Mebusan tarafından kabul edilen Misak-ı Milli'nin işaret ettiği coğrafyada Türk egemenliğini elde tutmak, böylelikle büyük mülk sahibi Türklerin varlıklarını korumak içindi. Yunan ordusuna ve Ermeni lejyonlarına karşı verilen ulusal savaşın da galip emperyalistlere teslim olmuş Osmanlı hanedanı yanlılarına karşı yürütülen iç savaşın da Rusya'nın devrimci Sovyet iktidarından destek arayışının da tarihi ve siyasi nedeni buydu.

Birinci Meclis'in oluşumu farklı programlara sahip çeşitli siyasi güçler arasındaki bir denge durumunu yansıtıyordu. Türk burjuvazisi siyasi temsiliyetini öncelikle Mustafa Kemal ve Kuvayi Milliye'de bulurken, Türk emekçi köylülüğünün temsiliyeti Çerkes Ethem ve Kuvayi Seyyare ile bir süre sonra Yeşil Ordu Cemiyeti'nde, işçi sınıfının temsiliyeti ise Mustafa Suphi ve yeni kurulan TKP ile Halk İştirakiyun Partisi'nde cisimleşiyordu. Kuvayi Milliye Doğu'da Kürt ulusal güçlerine dayanıyor ve Türk-Kürt ittifakı niteliğine bürünüyor, Birinci Meclis'te Kürdistan vekilleri bulunuyordu. Dönemin bu siyasi güçler kompozisyonundan dolayı Birinci Meclis kimi demokratik özellikler içeriyordu. Aynı siyasi denge durumunun ifadesi olan 1921 anayasası, temel hak ve özgürlükleri, Kürt ulusal demokratik haklarını, din ve devlet işlerinde ayrışmayı tarif etmemesine rağmen, Sovyet sistemine öykünen bir meclisler

ağı, merkezi meclisin işleyişinde belirli demokratik normlar, halk oyuyla seçilen yerel meclisler, bu meclislere dayalı yerel özerklik, yine bu kapsamda Kürtlerin çoğunluk olduğu yerlerde kısmi idari özerklik öngörüyordu. Fakat Mustafa Kemal liderliğindeki Kuvayi Milliye, bu siyasi denge durumunu kendi lehine bozmak için, sadece Osmanlı hanedanı yandaşlarına karşı değil, devrimci, halkçı ve ulusal özgürlükçü güçlere karşı da bir nevi iç savaş yürüttü.

Mustafa Kemal liderliğinde Türk burjuvazisince yürütülen ve onun antidemokratik çizgisini gözler önüne seren bu ikinci kulvardaki iç savaş, Ocak 1921'de Mustafa Suphi'yi ve TKP önderliğini katletme, aynı günlerde Çerkes Ethem'i ve Kuvayi Seyyare önderliğini tasfiye etme, devamla Meclis'te Yeşil Ordu Cemiyeti'ni ve Halk İştirakiyun Partisi'ni dağıtma, Haziran 1921'de bu kez Koçgiri'deki ulusal özgürlükçü Kürt başkaldırısını ezme uğraklarından geçti. Lakin Kemal Okuyan'ın Kuvayi Milliye efsanesinde Mustafa Kemal'in o dönemin demokratik özelliklerinin böyle canına okuyuşuna yer yok. Mustafa Suphi'leri topluca katletme eylemiyse öznesiz, failsiz, siyasi niteliği belirsiz bir acı olaydan ibaret.

Peki ya cumhuriyetin ilanı?

Nisan 1923'te Mustafa Kemal, 1921 anayasasının hükümlerini ve meclis iç tüzüğünü açıkça çiğneyerek, Birinci Meclis'i dağıttı ve vekillerin tamamını kendisinin atadığı İkinci Meclis'i oluşturdu. Temmuz 1923'te Lozan Antlaşması'nın imzalanmasıyla, Türk burjuvazisi Batılı emperyalizmin limanına demirledi, emperyalistlerle yaptığı uzlaşma sayesinde Kuzey Kürdistan'ı ilhak etmeyi başardı. Eylül 1923'te Mustafa Kemal'in siyasi

otoritesini yoğunlaştırmanın aracı olarak CHP kuruldu. Ekim 1923'teyse, anayasayı tam bir keyfilikle yırtıp atan Mustafa Kemal, siyasi iktidarı bütünüyle tekeline almak, düpedüz kendi şeflik rejimine geçişi sağlamak üzere cumhuriyeti ilan etti.

Kemal Okuyan ise, feodal bir devletten modern burjuva bir devlete geçişle özdeşleştiği Türkiye Cumhuriyeti'nin ilanını burjuva devrimin atılımı, tarihsel ilerlemenin motoru sayıyor. Onun pozitivizmle saktatlanmış düşüncesi ve çözümlemesi, siyasi biçimi cumhuriyet olan devleti

Lakin Kemal Okuyan'ın Kuvayi Milliye efsanesinde Mustafa Kemal'in o dönemin demokratik özelliklerinin böyle canına okuyuşuna yer yok.

siyasi biçimi cumhuriyet olmayan devletten otomatikman üstün tutuyor, burjuva modernleşmeye mutlak ilerici bir öz atfediyor, genel teorik soyutlamaları tarihsel somut olguların yerine koyuyor. Oysa modern devletin en yaygın siyasi biçimi olarak cumhuriyetin tarih ve toplum dışı, kendinden menkul bir kerameti yok. Yani mollaların faşist teokratik iktidarının bulunduğu İran'da, bir milyon komünisti katleden bir siyasi soykırımın gerçekleştiği Endonezya'da, ırkçı apartheid rejiminin hüküm sürdüğü Güney Afrika'da ya da Saddam Hüseyin'in kanlı diktatörlüğünü inşa ettiği Irak'ta devletin siyasi biçiminin cumhuriyet olduğunu söylemenin hiçbir ayırt ediciliği yok.

Türkiye'nin tarihsel ve toplumsal somutluğunda, emperyalist işgale

karşı Türk ulusal mücadelesinin tamamlanması da burjuva meclisi siyasi iktidar organı olarak tanımlayan anayasanın kabulü de saltanatın kanunen kaldırılması da cumhuriyetin ilanından önce gerçekleşmişti. Cumhuriyetin ilanı Türk ulusal mücadelesinin sınırlı antiemperyalist niteliğinin ve gitgide budanan burjuva demokratik özelliklerinin sonunu imledi. Cumhuriyet Türk burjuva devriminin atılımı değil, olsa olsa Thermidor'uydu.²

Kemal Okuyan'ın Türk burjuvazisinin toplumsal gücünün o sırada sınırlı olduğunu ima ederek sınıfsızlaştırdığı, bir tür “kendinde şey” olarak takdim ettiği, sermayenin pençesine sonradan düştüğünü iddia ettiği cumhuriyet başlangıçta da halka ait değildi. Altını çizelim: burjuvazi yalnızca toplumsal bir sınıfa indirgenemez, o aynı zamanda siyasal bir sınıftır. Ve geç kapitalistleşen pek çok ülkede burjuva sınıfın siyasal gücü toplumsal gücünün önünde gitmiştir. 1920'lerde Türk burjuvazisi de toplumsal olarak zayıflığına rağmen, siyasal olarak Türkiye Cumhuriyeti'ni kuran sınıftı. Mustafa Kemal, Türk burjuvazisinin siyasi lideri, cumhuriyet de daha baştan Türk burjuvazisinin siyasi aygıtıydı. Üstelik cumhuriyetin kurucu kadrosunu meydana getiren askeri ve sivil bürokratlar zümresi, devlet politikalarıyla sermaye sınıfını palazlandığı gibi, birçok üyesinin bizzat sermaye birikimi yapmasıyla da bu sınıfın dolaysız bir parçasını oluşturdu.

Bu sınıfsal aidiyet gerçeğini test etmek için, Okuyan tarafından halkçı

bir içerik atfedilen cumhuriyetin ilk yıllarına şöyle bir göz gezdirmek yeterli olur.

Orada, önce 1921 anayasasının fiilen ilga edilmesini, sonra da 1924'te kabul edilen yeni anayasa ile Mustafa Kemal'in tekçi diktatörlüğünün resmileştirilmesini, tüm demokratik hakların ortadan kaldırılışını ve Kürt ulusal varlığının inkar edilmesini görürüz. Şeyh Said isyanının başlamasıyla Mart 1925'te çıkarılan Takrir-i Sükûn yasasının siyaseten tam bir mezarlık sessizliği yaratmaya odaklanışını görürüz. Komünistlere, halkçı demokratik ta-

Mustafa Kemal, Türk burjuvazisinin siyasi lideri, cumhuriyet de daha baştan Türk burjuvazisinin siyasi aygıtıydı.

leplere, Kürt ulusal özgürlük hareketlerine, hatta burjuva muhaliflere karşı Mustafa Kemal'in kılıcı olan İstiklal Mahkemelerini görürüz. 1926'da İzmir suikastı bahanesiyle burjuva muhalefetin de yasaklanışını ve Mustafa Kemal şefliğinde tek parti rejiminin kurumlaştırılışını görürüz. Mustafa Kemal'in kumandası altında ve İsmet İnönü'nün başbakanlığında kurulan faşist nitelikteki hükümetleri, tek millet, tek bayrak, tek vatan, tek dil, tek mezhep esaslarıyla şekillendirilen resmi devlet ideolojisini görürüz. 1 milyondan fazla Rum'un nüfus mübadelesine tabi tutularak Anadolu'dan sürülüşü-

² Thermidor Fransız devrim takviminin 11. ayıdır. Fransız burjuvazisinin devrimci ilerleyişin hızından korkuya kapılan kanadı 27 Temmuz 1794'te, devrim takvimiyle 9 Thermidor'da, Robespierre liderliğindeki devrimci Jakoben iktidarı devirdi. Thermidor gericiği Jakoben devrimcilerin giyotine gönderilmesi, 1795'te yeni bir anayasanın kabul edilmesi, merkezi devrimci iktidar organı olan Ulusal Konvansiyon'un kaldırılması ve onun yerine Direktuar organının konulmasıyla sürdü.

nü, bunun üzerinden on yıl geçmeden Trakya ve Çanakkale'deki Yahudilerin kovuluşunu, Müslüman olmayanların servetlerinin devlet zoruyla Türk burjuvazisine aktarım sürecini tamamlayacak Varlık Vergisi'ne giden güzergahı görürüz. İşçi sınıfının işgücünün ve emekçi köylülüğün küçük mülkünün en kurlsız biçimlerde yağmalanışını, Türk burjuvazisinin "milli iktisat" politikasıyla palazlandırılışını görürüz.

Kemal Okuyan işte bütün bunları görmezden geliyor. Mustafa Kemal'in hangi sınıfın siyasi temsilcisi olduğuna, onun siyasi programının hangi sınıfın çıkarlarını bayraklaştırdığına ilişkin bir değerlendirme yapmaktan itinayla kaçıyor. O, cumhuriyeti demagogik bir halkçılık övgüsüyle parlatmak, adım adım güçlenen sermaye sınıfının Adnan Menderes ve Demokrat Parti iktidarından itibaren cumhuriyete el koymaya başladığı palavrasını yutturmak için, Mustafa Kemal'in ve cumhuriyetin kurucu kadrosunun Türk burjuvazisinin siyasi temsilcisi olduğu gerçeğini bile isteye gizliyor.

Fransız Devrimiyle Kurulan Analoji Türkiye Cumhuriyeti'ni Devrimci Kılar Mı?

Kemal Okuyan 1789 Fransız burjuva devriminde Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunu sahiplenme tutumuna soldan meşruiyet kazandırmanın dayanaklarını arıyor. O, "Sonrasında Fransız sömürgeciliği ve emperyalizmi güçlendi diye Fransız Devrimi'ni karalamak saçma değil mi?" diye sorarak, çoktan bayatlanmış bir tarihsel analojiye girişiyor.

1923'te Anadolu ve Mezopotamya topraklarında gerçekleşen cumhuriyet ilanında 1789 Fransız devriminin

ana hatlarını keşfetmeye çalışmak, Mustafa Kemal şahsında bir Robespierre bulmayı ummak daha baştan anakronik bir yaklaşıma saplanmak demek. Zira 1789 Fransız devrimi burjuva devrimler çağının doruğunu teşkil ederken, Mustafa Kemal bu çağın kapanmasından sonra, burjuvazinin dünya ölçeğinde artık gericileşmiş olduğu emperyalizm çağında ortaya çıktı. O, Ekim 1917'de proleter devrim ateşinin tuttuğu Rusya'nın hemen bitişiğinde, toplumsal düzeyde henüz zayıf bir burjuva sınıfın siyasi temsilcisi olarak, işçilerin, köylülerin ve tüm ezilenlerin devrimci inisiyatif göstermeleri ihtimalinden duyduğu korkuyla hareket etti.

Mustafa Kemal bir Jakoben değildi. Çünkü Jakobenler baldırı çıplakların radikal devrimci inisiyatif merkezi olarak konumlanmışken, burjuva devrimine bir halk devrimi niteliği aşılamışken, bu yüzden sonunda kendileri de giyotine gönderilmişken, Mustafa Kemal siyasi iktidarını devrimci ve halkçı nitelikteki tüm güçlere amansızca saldırarak kurdu ve pekiştirdi. Fransız devrimiyle bir benzeştirme yapılacaksa, Mustafa Kemal burjuvazinin basbayağı tutucu kesiminden bir Jirondene benziyordu.

Fransız devrimci cumhuriyeti feodal aristokrasiyi giyotin sırasına dizmiş, feodal mülkiyeti tasfiye etmiş, toprak devrimi gerçekleştirip köylülüğü özgürleştirmişti. Mustafa Kemal cumhuriyetinin üzerinde yükseldiği sınıfsal temel ise Türk burjuvazisi ile feodallerin ittifakıydı. Türkiye'de cumhuriyet asla bir toprak reformuna yönelmedi, bilakis toprak ağalarını siyasi iktidar mekanizmalarına ortak etti ve köylülüğün feodal ilişkiler cenderesindeki perişan halini onlarca yıl boyunca devam ettirdi.

Fransız devriminde laiklik, feodal sınıfın bir bileşeni ve kendisi de büyük toprak mülkiyeti sahibi olan kilise örgütlenmesine yönelik devrimci saldırının bayrağı olmuş, burjuva aydınlanmacılığın ve modernizmin feodalizme ve dine meydan okuduğu bir çağda halk kitlelerinin devrimci eyleminde cisimleşmişti. Buna karşılık, Türkiye’de cumhuriyetin benimseyip uyguladığı Kemalist laiklik hiçbir zaman feodal sınıfa karşı mücadelenin ilkesi olmadı. Mustafa Kemal’in elinde laiklik hem tüm siyasi muhalefet zeminini yok etmek hem de Türk uluslaşmasını geliştirmek için bir manivelaydı. Kürtlerin ulusal demokratik başkaldırıları “dinci gericilik” diye lanse edilip bastırılıyor, Mustafa Kemal’in şeflik rejimine alternatif olabilecek burjuva odaklar “irticai” olarak damgalanıp yasaklanıyordu. Daha önemlisi, millet tanımı ve bilinci, ırkçı milliyetçilikle beraber halklarımızın sırtında şaklayan laiklik kırbağı sayesinde Müslümanlık çerçevesinden çıkarılıp Türklük çerçevesine sokuluyordu.

Kemal Okuyan’ın Fransız burjuva devrimiyle kurduğu analogi, Türk burjuva cumhuriyetinin ilanına yaptığı güzellemeyi emekçi sol hareket nezdinde ikna edicilik sosuna bulamaktan başka bir amaç taşımıyor. Fakat gerçek tarih bilgisine ve tarihsel materyalist incelemeye bu uzaklıktan, tarihin keyfi ve sübjektivist yorumundaki bu cevvalikten, Türkiye Cumhuriyeti’nin kurucu iktidarını ondan yüz küsur yıl önceki Fransa Cumhuriyeti’nin Jakobin devrimci iktidarı kılığına sokacak bir sihirli formül elbette çıkmıyor.

Kürtler Bugün Neden Cumhuriyetin İlanını Selamlasınlar?

Kemal Okuyan yaptığı değerlendirmede böyle bir soru sormuyor ve tabii

ki bu soruya yanıt da vermiyor. Onun cumhuriyetin kuruluş dönemine dair değerlendirmesinde Kürdün yeri yok. Tıpkı cumhuriyetin kuruluş esaslarında Kürdün yerinin olmaması gibi.

Okuyan’ın cumhuriyetin ilanı bağıntısıyla ve “Bu ülkede iyi şeyler de oldu” vurgusuyla “tarihimizin onur sayfalarından” okuduğu isimler arasında Musa Anter de yer alıyor. Ne ki, Kürdistanlı Musa Anter “Türkiye dediğimizde aklımıza” gelen bir isim, Okuyan’ın aklında Kürdistan’ın herhangi bir izi olmadığı kesin. Kemalist cumhuriyetin hatibine de bu yakışır!

Sorumuza dönelim: Kürtler, vatanlarını sömürgeleştiren, ulusal kimliklerini inkar eden, anadillerini yasaklayan, ulusal demokratik taleplerini her defasında kurşunlarla ve bombalarla yanıtlayan bu cumhuriyeti neden selamlasınlar? Dahası, selamlayanın kendisini halkçı, devrimci, özgürlükçü ve eşitlikçi olarak tanımlayışına neden inansınlar?

Bugünkü ırkçı ve inkarcı sömürgecilik gerçeği Okuyan’ın “devrimci dönüşümler”ine övgüler dizdiği erken cumhuriyet döneminden sonra ortaya çıkmadı, kuruluş esaslarından birincisi olarak cumhuriyete içkindi.

Mustafa Kemal liderliğindeki Türk burjuvazisi emperyalist işgali sonlandırmak ve Osmanlı bakiyesi toprakların mümkün olan en geniş kısmında siyasi egemenliğini tesis etmek için Kürtleri yanına çekmek zorundaydı. Kuvayi Milliye, Doğu’da, Sevr Antlaşması’ndan ve Ermenilerin gasp edilen topraklarını geri almaları ihtimalinden ürken, Müslümanlık ortak paydası ve “Kürdistan’a özerklik” vaadi temelinde Türk burjuvazisiyle ittifak yapan Kürt egemenlerine dayandı. Fakat Mustafa Kemal özerklik vaadine bağlı kalmadı. Zira Lozan

Antlaşması'nda Türk burjuvazisinin devletsel egemenliğinin güvencelenmesi ve Kürdistan'ın kuzey parçasının resmen bu yeni devletin sınırları içinde bırakılmasıyla, Bakur Kürdistan'ı sömürgeleştirmenin yolu açılmış oldu.

Cumhuriyetin inşasına Kürtlerin ulusal inkarı zemininde başlandı, bütün ulusların ve ulusal toplulukların Türkleştirilmesine girişildi. 1924 anayasası tek millet, tek bayrak, tek vatan, tek dil anlayışını cumhuriyetin yapıtaşını kıldı. Ulusal inkara ve asimilasyona razı olmayıp isyan eden Kürtler, Şeyh Sait başkaldırısından itibaren büyük katliamlara maruz bırakıldı. Kürt halkına yönelik ırkçı katliam saldırıları, Zilan isyanının bastırılmasından Dersim isyanının ezilmesine, tam da Mustafa Kemal'in şefliği döneminde soykırım düzeyine tırmandırıldı.

Böylece, Kemal Okuyan'ın "Bu ülkeyi ileriye götüren, bu ülkenin insanlarına heyecan ve umut veren bir dönem" dediği dönem, Kürtler için anadilinde konuşmanın bile yasaklandığı ağır bir ulusal kölelik dönemi oldu.

Ama Okuyan, Mustafa Kemal'in Türk burjuva cumhuriyetinin Kürt ulusunu inkarcı sömürgeci boyunduruğa vurmasını yok saymakla yetinmiyor, Mustafa Kemal'in 1930'larda en ırkçı çalışmalarını yapmakta, Türk

Tarih Tezi ve Güneş Türk Dil Teorisi zırvalıklarını üretmekte olduğu sıralarda kendine seçtiği "Atatürk" soy ismini kullanmaktan da imtina etmiyor.

Mustafa Kemal'den Atatürk ismiyle bahsetmesi, yani onun Türklerin atası, Türk ulusunun babası olarak yüceltilip ilahlaştırılmasını amaçlayan bu isimlendirmeyi benimsemesi, Mustafa Kemal'i ulusun ezeli ve ebedi önderi kılan ideolojik zehri böyle gönül rahatlığıyla herkese ikram etmesi, yalnızca bu tercih bile, Kemal Okuyan'daki derin ve pervasız sosyal-şovenizmi sergilemeye yetiyor.

Kemalist Cumhuriyeti Savunmak Kime Hizmet Ediyor?

Mustafa Suphilerin katlinin ardından politik irade kırılmasına uğrayan TKP, Şefik Hüsnü liderliğinde reformist, sınıf işbirlikçisi ve sosyal-şoven bir çizgiye kaydı. Cumhuriyetin modernleşmeci uygulamalarını, burjuva devletin emekçiler ve ezilenler üzerindeki zorbalığı niteliğinde olanlarını bile, tarihsel ilerleme saydı ve destekledi. Kürtlerin ulusal demokratik taleplerle her ayaklanışında, TKP liderliğinin siyasi pozisyonu sömürgeci Türk burjuvazisinin kuyruğuna takılmak oldu. Bu kuyrukçuluk, dini motiflere sahip Kürt ulusal ayaklanmalarına "feodal irticai" etiketi yapış-

tırmakta, Kemalist cumhuriyet rejiminin bu ayaklanmaları tam bir ırkçı gaddarlıkla ezmesini olumlulamakta somutlaştı. Türkiye Cumhuriyeti'ne burjuvazinin değil emekçilerin tarafında durma, Batılı emperyalizmle değil Sovyetler Birliği'yle ittifak kurma çağrıları birbirini kovaladı. Bu erken cumhuriyet döneminde TKP tarafından sınıf savaşımı asıl olarak işçilerin patronlara karşı ekonomik mücadeleleri çerçevesinde tutuldu, Türk burjuva devletini devirme amacı rafa kaldırıldı ve politik mücadeleler Kemalist cumhuriyet rejimini ileri itmeye endeksli reform taleplerine daraltıldı. Öyle ya, burjuva devrimin taptaze ürünü olan cumhuriyetin varlığı halen tarihsel ilerlemeye tekabül ediyordu!

Bu çizgide düzen içi siyasal-örgütsel varoluş arayışını sürdüren Şefik Hüsnü liderliğindeki TKP'yi Türk burjuva cumhuriyet düzeni bir türlü içine almadı. İşçilere, emekçi köylülere, ezilen halk ve inançlara düşman politikaların zayıf kıldığı cumhuriyetin bekası adına, TKP'yi Komintern ile ilişkili bir hasım, yok edilmesi gereken potansiyel bir tehdit olarak gördü ve gözetiltilere, işkencelere, hapislere maruz bıraktı. O günkü TKP'nin trajedisiydi bu. Devrimci ve Kürt ulusal demokratik savaşımı karşısındaki konumlanışı nedeniyle gözaltından, işkenceden, hapisten muaf tutulan bugünkü TKP'nin cumhuriyet güzellemesi ise bir trajediden ziyade rezil bir çürüme halidir.

Kemal Okuyan'ın ve TKP'nin bugün Kemalist cumhuriyeti savunup selamlamalarındaki gerçek politik amaç nedir?

Amaç, "cumhuriyetin kazanımlarını savunmak" adı altında tekeli Türk burjuvazisinin bir kanadıyla, burjuva

muhalefet cephesiyle siyasi uzlaşma ve iş birliği yolunu döşemek, burjuva solun ideolojik-politik etkinlik alanında ön sıralardan yer kapmak, böylelikle Türk burjuva devlet düzeni içinde TKP'nin siyasal-örgütsel varoluşunu güçlendirmektir. Bu uğurda Kuvayi Milliye ve erken cumhuriyet tarihini Mustafa Kemal'in palavra dolu Nutuk yazıtından okurcasına anlatmak, Nazım Hikmet, Sabahattin Ali, Musa Anter, Deniz Gezmiş ve Ali İsmail Korkmaz gibi devrimci ve ilerici değerleri el çabukluğuyla Kemalist cumhuriyetin hanesine kaydetmek, işçi sınıfına, emekçi köylülüğe ve ezilen halklara yaşamı zindan etmiş Kemalist burjuva cumhuriyet hakkında işçilere ve ezilenlere boş hayaller pazarlamak Kemal Okuyan için mubahtır.

"Bizim meselemiz, bu bir cumhuriyet kavgasıdır, bu bir emek kavgasıdır, eşitlik kavgasıdır, adalet kavgasıdır" diyor Kemal Okuyan.

Kemalist cumhuriyetin kavgası ile emeğin, eşitliğin, adaletin kavgasını aynı anda veremezsiniz!

Komünist önder Mustafa Suphi ile onun kanını döken burjuva önder Mustafa Kemal'i aynı anda savunamazsınız!

Çünkü Kemalist cumhuriyet kavgası, Erdoğan'ın faşist şeflik rejimi karşısında siyaseten burjuva muhalefet gericiliğinin yelkenlerini şişirmeye, emek, eşitlik ve adalet kavgasını kötürümleştirmeye yazgılıdır.

Çünkü Mustafa Kemal'in siyasi eserini savunmak Mustafa Suphi'nin siyasi amacına ihanet etmektir.

Kemal Sülker'in "100 Soruda Türkiye'de İşçi Hareketleri" adlı kitabında³ yer verdiği şu bilgilerle noktalayalım:

³ 100 Soruda Türkiye'de İşçi Hareketleri, Kemal Sülker, Gerçek Yayınevi, Genişletilmiş Üçüncü Baskı: Şubat 1976, İstanbul.

“Hükümetin tutumu, gittikçe daha sertleşti ve 1924’te bu kez, İstanbul’da grev yapan işçilere (Temmuz 1924) karşı silahlı kuvvetler çıkardı ve 1 Mayıs’ı kutlamak isteyenlere tazyik yaptırdı. Bu arada işçileri oyalamak için bir «Mesai Kanunu» hazırladığını bildirdi, fakat bu kanun tasarısının işçilere hiçbir yarar getirmeyeceği görüldü (Şubat 1925).

Zaten denebilir ki 1925 yılında iktidar, kesin olarak işçi sınıfına karşı olan tavrını pekiştirmişti. İşçilerin bilinçlenmesini ve sosyalist görüşlerini yaymayı amaçlayan dergileri kapatmış, geniş tutuklamalar yapmış, sanıklar İstiklal Mahkemesine verilerek ağır cezalara çarpılmıştı. Burada dikkati çeken nokta, Cumhuriyet Türkiye’sinde sosyalistleri ağır hapis cezalarına çarptırmak için uygulanan yasa maddesiydi: Uygulanan madde, Padişaha karşı, yani «Zatı şahaneye suikast» yapmaktı.”

“İşçilerin teşkilatlanması, 1925’te, hele 87 sayılı Resmi gazetede yayınlanarak 4 Mart 1341’te (1925) yürürlüğe giren Tahriri Sükûn Kanunu ile kesin olarak durakladı. Çünkü bu kanun, gericiliğe, isyana yönelen, memleketin kurulu sosyal düzenini, huzurunu, sükununu, emniyet ve asayişini

bozmaya yol açan bütün teşkilatları, kışkırtmaları, öne sürmeleri, girişimleri ve yayınları hükümetin kendi başına ve idari yolla, Cumhurbaşkanının onayı ile yasaklama yetkisini tanıyordu. Sanıklar İstiklal Mahkemelerine verilecekti.

Bu nedenle kimsenin yeni bir örgüt kurması mümkün olmadı. Hatta daha önce kurulmuş olan Amele Teali Cemiyeti de 1928’de kapatıldı. 10 yıl sonra da (1938’de) sınıf esasına dayanan dernek kurma tamamen yasaklandı.”

“1925’ten 1945’e kadar geçen 20 yıl içinde hem çok partili döneme son verilmiş, hem işçi örgütlenmesi imkansızlaşmış ve çeşitli gazete ve dergiler kapatılmıştı. Buna karşılık Teşviki Sanaayi Kanunu ile (28 Mayıs 1927) bir ulusal burjuvazi yaratmaya yönelmiş tedbirler öngörülmüş, bu sınıfa bazı imtiyazlar ve muafiyetler tanınmıştı.”

Ne diyordu Kemal Okuyan: “Bizim meselemiz, bu bir cumhuriyet kavgasıdır, bu bir emek kavgasıdır, eşitlik kavgasıdır, adalet kavgasıdır.”

Yukarıda sunulan tablo Kemalist Türk burjuvazisinin bu gecikmiş hatibinin yerden göğe haklı olduğunu söylüyor, öyle değil mi?

İyi kutlamalar Kemal Okuyan!

Cumhuriyet ve Kürtler

Metin Botan

Türk burjuva ulus devletleşmesi kelimenin gerçek anlamıyla Türk kimliği üzerine kurulmuş bir burjuva diktatörlüğünden başka bir şey değildir. Türk ulus devletleşmesi asla Kürtlerin haklarını öngören bir yaklaşım içerisinde olmamıştır. Asla ne Kürtlere ne başka halklara, inançlara demokratik temelde bir yaklaşımı olmamıştır. Osmanlı'nın Kürtlerle ilişkisi özerklik temelinde olmuş olsa bile bu demokratikliğinden değil tarihsel koşullar ve çıkarları öyle gerektirdiği içindir.

Osmanlı ve Kürtler

Kürtler 16. yüzyıla kadar aşiret/özerk yapılarını koruyarak varlıklarını sürdürdü. Osmanlı Safevi devletleri arasında yükselen savaş ihtimaline karşı Yavuz Sultan Selim, İdris-i Bitlisi aracılığıyla 16 Kürt beyliği ile anlaşma yapar, bu anlaşma ile Kürt beyliklerini de tanımış olur. Kürt tarihinde en kritik dönemlerden biridir bu süreç. Osmanlı padişahı Yavuz Sultan Selim Kürt beyliklerine 'aralarından seçtikleri birini beylerbeyi olarak tanıyacağını' söyler. Bunun anlamı şudur: Kürtler özerk ve merkezi bir yapılanma altında toplanmış olacak. Ama bu tarihi fırsat kaçırılır. Kürt beyleri kendi aralarında anlaşamaz ve merkezi bir irade ortaya çıkartamaz. Bunun üzerine Yavuz Sultan Selim merkezden bir paşayı beylerbeyi olarak atar.

Hem Osmanlı hem Kürtler açısından bu dönemin diğer temel özelliği ise Kürtlerin Osmanlı'nın yanında savaşa girmesi ve Osmanlı'nın Safevi devletini Çaldıran Savaşı'nda (1515) yenmesidir. Osmanlı için büyük bir tarihsel anlamı vardır bu savaşın. Osmanlı bu zafer ile bölgedeki en büyük rakibine karşı üstünlük sağlamış ve Kürtlerin hem desteğini kazanmış hem de onları Osmanlı'ya bağlayarak doğu sınırını güvenceye almıştır.

19. yüzyıla kadar aşağı yukarı bu anlaşmanın genel çerçevesine karşılıklı uyularak gelinir. Fakat 19. yüzyıla gelindiğinde Osmanlı siyasi ve ekonomik olarak gerileme sürecine çöktü. Sömürgeleştirdiği uluslar bağımsızlıklarını kazanmaya başlamış bu da Osmanlı Devleti'ni her yönüyle krize sürüklemiştir. Bu durum Osmanlı Devleti'nin Kürtlere karşı politikalarında değişikliğe

gitmesine neden olur. Kürtleri merkezi otoritenin daha sıkı denetimine almak ister.

Hem Osmanlı yapısını hem de Cumhuriyeti kuran kadroların tarihsel şekillenmelerini nereden aldıklarını ve Kürtlerle ilişkisini, Kürtlerin sosyal yapısını, işleyişini anlamak ve özellikle İngiltere ve Fransa'nın bölgede oynamaya başladıkları rolü görmek bakımından dönemin öne çıkan bazı ayaklanmalarına kısaca bakmakta fayda var.

İlk bağımsızlıkçı Kürt hareketlerinden biri Baban beyliğinin isyanıdır. Baban Beyi Abdurrahman Paşa, Osmanlı'ya karşı siyasal koşulların (Osmanlı Rus savaşı vardır) uygun olmasından da yararlanarak ayaklanır. Osmanlı'ya ağır kayıplar verir. Kürt birliğini sağlamaya çalışır. Erbil'i ele geçirir ve egemenlik alanını genişletir. Artık İngiltere himayesinde olan Osmanlı yardım ister. Ayaklanma üç yıl sürer ve ancak 1808'de ezilir. İngiltere artık daha sonraki Kürt isyanlarının ezilmesinde hep rol oynar. Bu ayaklanmada da Osmanlı Kürtlerin arasındaki iç çelişkilerden yararlanır.

İran sınırında yer alan bölgede Soran Emiri Mir Muhammed 1833 yılına gelindiğinde Başûr Kürdistan'ın büyük bölümünü kontrolü altına alır, Mardin ve Amed'de Osmanlı egemenliğine son verir. Bağımsızlığını ilan eder. Kürt tarihinde Mir Muhammed'in de oldukça ayırt edici özellikleri vardır. İlk defa ulusal birliği sağlar. Üstelik Ermeniler ve Ezîdiler ile birlikte Osmanlı'ya karşı savaşır. Yine ilk defa düzenli ordu kurmuş, bu ordunun süvari sayısı 10 bine, piyade sayısı da 20 bine ulaşmıştır. Bunlarla da yetinmeyen Mir Muhammed başkent ilan ettiği

Riwandiz'de askeri sanayi kurmuş, bu fabrikalarda mermi, tüfek ve top imal etmiştir.

1836 yılına gelindiğinde Osmanlı ve Kürtler arasında savaş yeniden başlamıştı. Osmanlı yine klasik bir taktiğe başvurur. Kürt mollalara "Müslümanlar arasında ve Halifenin ordusuna karşı savaşanlar kâfirdir" fetvasını verir; bu taktik etkili olur. Bununla birlikte 40 bin kişilik bir ordu gönderir. Mir Muhammed ancak 1836 yılında teslim olur. İstanbul'a götürülen Mir Muhammed dönüşte Trabzon'da öldürülür. Bu yenilgi Kürtler bakımından tarihsel bir olguyla sonuçlanır. 16. yüzyıldan beri özerkliklerini koruyan Kürt beylikleri bağımsızlıklarını önemli oranda kaybeder.

1845 yılına gelindiğinde Botan Miri Bedirhan Bey Amed, Musul ve

İlk bağımsızlıkçı Kürt hareketlerinden biri Baban beyliğinin isyanıdır.

İran sınır bölgesinin tamamını ele geçirir. Bedirhan Bey Kürt tarihinde o zamana kadarki en büyük ittifakı kurar. Ulusal birliği en geniş düzeyde sağlar. Rojhilat ve Bakûr beyliklerini de oluşturduğu ittifaka katar. Dersim beyliği bu ittifaka katılmaz. Ayaklanmanın ve kurulan ittifakın niteliği adım adım modern bir siyasal ve askeri örgütsel işleyişin koşullarını oluşturur. Bedirhan Bey, böylece, ulusal mücadeleye daha özgürlükçü ve modern bir direniş karakteri kazandırmış olur.

Aşiretsel yapı henüz aşamadığı için aşiretler arası çekişme ve savaşlar da devam ediyordu. Amerikan misyonerleri Süryanileri Kürtlere karşı kışkırtıyordu. Kürtler ve

Süryaniler arasında çatışmalar da hız kazanır. Süryaniler Fransa ve İngiltere'den yardım ister. Fırsat Osmanlı'nın ayağına gelir, güçlenen Botan Mirliğine karşı saldırıya geçer. Bedirhan Bey'in yeğeni Yezdan Şer taraf değiştirence 1847 yılının sonunda yenilir ve teslim olur, sürgüne gönderilir. Böylece Cizre merkezli Botan Beyliği Osmanlı vilayetine dönüşmüş olur.

1855 Osmanlı-Rus/Kırım savaşı sürecinde Osmanlı'nın kendisine verdiği sözlerin tutulmadığını gören Yezdan Şer bir ayaklanma başlatır, ayaklanma Başûr ve Bakûr'a yayılır. Rumlar, Ermeniler, Süryaniler, Ezîdî Kürtler birlikte savaşır. Osmanlı görüşme önerir, Yezdan Şer görüşmeyi kabul eder. Fakat İngilizler onu yolda tutuklar ve Osmanlıya teslim eder. Önderliksiz kalan ayaklanma yenilir.

Yine "93 harbi" (1877-78) olarak biline Osmanlı-Rus savaşı sırasında Şeyh Ubeydullah önderliğinde bir ayaklanma başlamıştı. "Kürdistan tarihinde, ilk genel birlik ve dayanışma kurultayı, 1880 yılında Şeyh Ubeydullah'ın liderliğinde Şemdinan'da toplanır." Şey Ubeydullah ayaklanmayı Rojhilat bölgesinde başlatır. Ruslar İran'ı, İngilizler Osmanlı'yı destekler, bazı aşiret ve beylikler ayaklanmadan çekilince ayaklanma 1881'de yenilir, Şeyh Ubeydullah tutuklanıp sürgün edilir. Sürgünden kaçır tekrar ayaklanır, tekrar yenilir ve tekrar sürgün. Bu ayaklanmanın iki önderinin torunları Şeyh Abdülkadir ve Şeyh Said, Şeyh Said isyanında (1925) asılır.

19. yüzyılın son eşiğindeki en önemli tarihsel olaylardan biri de Hamidiye Alayları'nın kurulması (1891) ve faaliyetleridir. Ermeniler 1891'de büyük bir cephe örgütlü-

lüğü olan Daşnak'ı kurdu. 1894 yılında Sasun bölgesindeki Ermeniler Osmanlı ve Kürt aşiretlerine vergi ödemek istemedikleri için ayaklandılar. İki yıl süren ayaklanmayı Hamidiye Alayları ezdi ve on binlerce Ermeni katledildi. Hamidiye Alayları daha sonra Dersim ve Musul'da olduğu gibi Kürt ayaklanmalarını ezmek için de kullanıldı.

Türk Burjuva Ulus Devletleşmesinin Ön Yılları

20. yy. başına gelindiğinde Osmanlı artık iyice zayıflamış, emperyalist İngiltere ve Fransa'nın da bölgeye müdahalesiyle birlikte sömürgeci imparatorluktan siyasi, ekonomik-mali sömürgeleştirilme sürecine girmiştir. Uluslaşmanın gelişmesiyle birlikte Osmanlı boyunduruğunda bulunan halklar da özellikle Balkanlar ve Ortadoğu'da 19. yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren bağımsızlıklarını birer birer elde etmeye başlamışlardır.

1900'lerin başından itibaren artık Osmanlı tümüyle dağılmak üzeredir. Osmanlıyı kurtarma arayışları bu dönem boyunca halktan gelmez. Burjuva sınıfı da çok azdır ve ağırlıklı olarak gayri Müslimlerden oluşur. Bundan dolayı aydınlar ve subaylar siyasal sürecin merkezinde yer alır.

Osmanlıyı kurtarma/yaşatma arayışları aslında 1800'lerin ikinci yarısından itibaren başlar ve son çeyreğinde hız kazanır. Bu arayışlar ve iç mücadele, 1839'da Tanzimat Fermanı, 1876 yılında Birinci, 1908'de 2. Meşrutiyet'in ilan edilmesini sağlar. Özellikle 1. Meşrutiyet'in ilanını sağlayan aydınlar ve subaylar kendilerini "Yeni Osmanlılar" diye tanımlarlar, aynı zamanda da 'vatan', 'hürriyet' gibi kavramlar da kullanılmaya başlanır. Henüz Türklük

vurgusu gelişmemiştir. Osmanlı-Rus savaşı olan 93 harbinin başlamasıyla birlikte 2. Abdülhamit anayasayı kaldırır ve meclisi kapatır. Böylece istibdat denilen çok ağır baskıcı bir süreç tekrar başlamış olur.

İstibdat dönemi boyunca Kürtlerin de bulunduğu birçok gruplar gizli örgütlenmeye gider. İttihat ve Terakki Cemiyeti bilinenin aksine Kürtler, Çerkezler ve Arnavutlar tarafından 1889'da kurulur; Türkler daha sonra katılmaya başlar. Yeni Osmanlılık fikriyatıyla kurulan bu örgütlerin birçoğu anayasal bir düzeni, parlamentoyu ve Osmanlılık fikrini benimsiyorlardı. Bundan dolayı İT'nin ilk dönemlerinde Ermeniler de yer almıştı. Temel hedef bütün gruplar için hemen hemen aynıydı: Osmanlı'da reformların yapılması, anayasa ve parlamentonun olduğu bir meşrutiyet sisteminin kurulması.

Osmanlıyı kurtarma arayışları İT içerisinde de fikir ayrılıkları ortaya çıkartır. 1910 yılına gelindiğinde, yeni Osmanlılık Türkçülük ideolojisine bırakır yerini. İT içerisinde yer alan Kürtler de ayrı örgütlenmelere gider.

Abdülhamit uyguladığı bütün baskılara, yasaklara, katliamlara rağmen Osmanlı'yı düze çıkartamaz. İttihatçıların önderliğinde gelişen mücadele ile 1908'de 2. Meşrutiyet

ilan edilir. İlk dönemler Osmanlı vatandaşlığı düşüncesi sınırlı bir özgürlük ortamı yaratır. Osmanlı'nın merkezi idaresinin zayıflamasıyla başta Kürtler, Ermeniler olmak üzere farklı halklar kısmi bir örgütlenme alanı bulur. Birçok ulusun bağımsızlıklarını kazanması ve Kürt ulusal mücadelesinin de bu dönemde hız kazanması tesadüf değildir. Bu boşluktan yararlanan Kürtlerin örgütlenmeleri artar, mücadeleleri gelişir, birleşik mücadele olanakları ortaya çıkar ve çok sayıda dernek, örgüt, parti, cemiyet kurulur; dergiler, gazeteler çıkartılır. Ama kısa süre sonra İT içerisinde Türkçülük egemen bir güç haline gelir. İktidarı 1913 yılında bir darbeyle ele geçiren Jön Türkler Osmanlı'nın kurtuluşunun halkların Türkleştirilmesinden geçtiğine kani olur. Kürt, Ermeni, Asuri, Rum, Gürcü, Pontus, Süryani, Laz halkları ve dinler-mezhepler için istibdatı aratmayan ve günümüze kadar gelen inkârcı, katliamcı, soykırımcı süreç tekrar başlar. Ama bir sorunu vardır? Kürtlerle ittifak yapmazlarsa her şeylerini kaybedecekler ve Osmanlı tamamen dağılacak, ellerinde tek bir karış toprak bile kalmayacaktır! Üstelik Kürtlerden başka ittifak yapacakları bir güç de yoktur ortada. Kürtleri kaybetmek istemezler.

Osmanlı'nın kendini yaşatma ve eski topraklarını yeniden ele geçirmek, bağımsızlığını elde eden ulusları/halkları yeniden boyunduruk altına almak ve sömürgeleştirmek için son bir koz kalmıştı: Savaş! Osmanlı, Almanya ile ittifak yaparak 1. Emperyalist Paylaşım Savaşı'na girdi. Savaşı yöneten Osmanlı bürokrasisinin ve ordu komuta kademesinin (M. Kemal de dâhildir) büyük bölümü İttihat ve Terakki yöneticileriydi. Türk burjuva Cumhuriyeti'ni kuran kadrolar işte bu siyasal ve örgütsel ortamda şekillendi, ideolojik mayasını buradan aldı.

Kürtler ağırlıklı olarak Osmanlı padişahının cihat eksenli çağrısına karşılık verir ve savaşa Osmanlı-

Sevr'de de Lozan benzeri bir durum vardır. Kürtlere özerklik vb. verildiği iddia edilir ama bu tam olarak doğru değildir.

nın yanında girer. Osmanlı'nın 1.5 milyon Ermeni'yi soykırıma uğratmasında Kürtlerin suç ortaklığında hem din etkeni hem de Ermenilerin topraklarına ve varlıklarına el konulmasından pay kapma, çıkar sağlama yaklaşımı rol oynar.

Osmanlı 1. Dünya Savaşı'nda yenilir ve çok ağır şartlar içeren Mondros Mütarekesi (1918) imzalanır. Sömürgeci, ilhakçı/işgalci amaçlar doğrultusunda savaşa giren Osmanlı, topraklarının paylaşılmasıyla karşı karşıya kalır. Bu arada Kürdistan da bu paylaşımından nasibini alır. Bu dönemde petrolün önemi açığa çıkmıştı ve Kürdistan'ın önemli bir petrol yatağına sahip olduğu biliniyordu. Bun-

dan dolayı Musul, Kerkük başta olmak üzere birçok Kürt bölgesi İngiliz hâkimiyetine girer ve Kürtlerin coğrafi, sosyal bütünlükleri iyice parçalanır.

Döneme bir bütün olarak baktığımızda kapitalizm, Avrupa'da İngiltere, Fransa, Almanya, Hollanda, Belçika, İtalya başta olmak üzere gelişmiş bir düzeye ulaşır. Kapitalizm aynı zamanda Avrupa'da da beylikler, şehir devletleri, krallıklar vb. biçiminde örgütlenen topluluklarda yapısal değişikliklerin ortaya çıkmasına neden olur. Kapitalizm bu devlet yapılanmalarının içeriğini ve niteliğini değiştirir. Ağırlıklı olan monarşi yönetimleri yerini ulus-devletlere, cumhuriyet-anayasal sistemlere bırakır. Devlet ve toplum kapitalizmin ve onun burjuva egemen sınıfının ihtiyaçları doğrultusunda yeniden yapılandırılır.

Cumhuriyet'in Kuruluş Süreci, Sevr, Lozan ve Kürtler

Sevr'de de Lozan benzeri bir durum vardır. Kürtlere özerklik vb. verildiği iddia edilir ama bu tam olarak doğru değildir. Yine içeriği, niteliği net olmayan Kürt, özerklik, Kürdistan vb. vurguları vardır ama Kürtler için somut hiçbir şey yoktur. İngiltere, Kürdistan'ın nasıl paylaşılacağı henüz belirlenemediği için Kürtler ve Ankara hükümeti arasında denge politikası izler. Bir taraftan Kürtlerin dostuymuş gibi gözükür, Ankara hükümetini sıkıştırmaya çalışır; diğer yandan Ankara hükümetini destekler Kürtlerden daha fazla taviz kopartabilmek için. İngilizler Kürtleri kaybetmek istemiyordu, çünkü Kürdistan petrol bölgesiydi.

Bolşevik devriminden dolayı bölgede etkili olan İngiltere Rusya'nın etkisi altına girecek

ne bir Ermenistan'dan ne de bir Kürdistan'dan yanaydı. Son tahlilde bölgesel çıkarları tercihini Türk devletinin kurulması ve Türklerden yana kullanmasını gerektirir. Sovyet Rusya'ya karşı bölgedeki etkisini ancak Türklerle iş birliği temelinde koruyabileceğini hesaplar.

Koçgiri isyanı 1920'lerin sonunda başlar, 1921'lerin başında yenilir. Kürt-Alevi ağırlıklıdır ve Dersim, Erzincan, Sivas bölgelerine kadar yayılmıştır. Sünni Kürtleri kapsamamış ve diğer ayaklanmalarda olduğu gibi bölgesel kalmıştır. Koçgiri aşireti ve onun başında olan Alişan tarafından yönetilmiştir. Sevr anlaşmasında Kürtlere yine çerçevesi tam belli olmayan vaatler vardır. Bu vaatlerin yerine getirilmesi için Kürtler 1. Meclise bir muhtıra gönderir. Sevr'de Kürtlere verilen sözlerin yerine getirilmesini isterler. Ankara Hükümeti, Kürtlerin taleplerini kendilerinin de savduğunu, bunun için zamana ihtiyaç olduğunu söyler. Ama diğer taraftan da Kuvay-ı Milliye birlikleri isyanı ezmek için hazırlığa başlar. İsyana kısa sürede vahşi bir şekilde bastırılır. Bu katliamı yöneten Nurettin Paşa ve Topal Osman'a sahip çıkan M. Kemal onların yargılanmalarını engeller.

Yer: Lozan konferansı

Konuşan: M. Kemal'in kılıcı İnönü: "Türkler ve Kürtler, Türkiye Cumhuriyeti'nin ana unsurlarıdır. Kürtler bir azınlık değil, bir millettir. Ankara Hükümeti hem Türklerin hem de Kürtlerin hükümetidir."

Lozan konferansına Kürt temsilci diye götürülen Zülfü Bey bir Kürt'tü ama Kürtlükle bir alakası yoktu. Ne Kürt Teali Cemiyeti ne de başka bir Kürt örgütlenmesi içerisinde yer alıyordu, tam tersine o önce ittihatçı sonra

da Kemalist'ti. Ermeni Soykırımı'nın sorumlularındandı. İngilizler onu bu nedenle sürgüne göndermişti. Sürgünden döndükten sonra Ankara'ya giderek TBMM'ye Diyarbakır Milletvekili olarak M. Kemal tarafından atanmıştı. Sonra Halk Fırkası'nın (CHP) kurucularından olur.

Osmanlı ve onun yönetici İttihat Terakki kadroları 1. Paylaşım Savaşı'nda yenilmiş, Mondros ve Sevr antlaşmaları çok ağır şartlarla kabul edilmiş, Osmanlı'nın elinde Anadolu ve Kürdistan'ın bir bölümü kalmıştır. Kaybedilen topraklar ve itibar geri kazanılmıyordu. Lakin Osmanlı eski ihtişamını çoktan kaybetmiş, yerinde yeller esiyordu. İttihat Terakki kadroları imparatorluk kodlarıyla hedeflerine ulaşamayacaklarını artık iyi biliyorlardı. Zaten 1. Paylaşım Savaşı'nda ağır bir yenilgi aldıkları için eski hayallerini unutmak zorundaydılar. Yeni bir yol, yeni bir ideoloji, yeni bir yapılanma gerekiyordu. M. Kemal onlara bu yolu gösterdi.

1922 yılına gelindiğinde: Kemalistler Sivas, Erzurum, Amasya kongrelerini toplamış, Ege'de Çerkez Ethem liderliğindeki kuvvetler çok önemli bir güç haline gelmiş, Osmanlı'nın Doğu Orduları Komutanı Karabekir Paşa taraf değiştirerek Kemalistlere katılmış, Koçgiri ayaklanması ezilmiş, 1. Meclis toplanmış, 21 Anayasası yapılmış, Misak-ı Milli ilan edilmiş, Ankara hükümeti Londra konferansına İstanbul Hükümeti'yle birlikte çağrılmıştı; böylece ilk defa fiili olarak tanınmış oluyordu.

Lozan'a gelindiğinde müttefik devletler artık Ankara hükümetiyle görüşmeler yapıyor ve Lozan konferansına resmi olarak çağırıyorlardı. Empyrialistler Ankara

Hükümeti'nin gücünü gördükten ve artık onlarla iş birliği yapmanın gerekliliğini anladıktan sonra Kürtlere yönelik lafzi sözlerden bile vazgeçtiler. Çünkü onların çıkarı, artık hem Sovyetler karşı hem de bölgesel diğer güçlere karşı Kemalistlerle ittifak kurmaktan geçiyordu. Ne emperyalistler ne de Kemalistler hiçbir zaman Kürtlerin demokratik haklarının savunucusu olmadılar. Sadece karşılıklı koz olarak kullanılacak bir argümana dönüştürdüler.

Ankara Hükümeti zaman zaman Sovyet Rusya'yla da güçlü ilişkiler geliştirmişti. Diğer yandan sosyalizmin, Bolşevik devrimin etkisi çok fazladır ve gittikçe yayılmaktadır. (Çerkez Ethem'in 5 bin kişilik kuvvetinin içerisinde "700 kişilik Bolşevik taburu" vardır). Ankara hükümeti Rusya'nın yardımını alabilmek ve içeride gelişen sosyalist mücadelenin önünü kesebilmek için Rusya'yla yakınlık siyaseti izler. Sovyet örgütlenmelerinden bazı uyarlamalar yapar. Birinci meclisin, yasama ve yürütme organını birleştirmesi, yerel özerklikler, il idari yasaları vb. "Gerekirse komünist de oluruz" diyerek TKP'yi kurar. Bu uygulamalar, emperyalistlerin Kemalistlere karşı mesafeli olmalarına neden oluyordu. Kemalistlerin taktiği belliydi: Emperyalistlerden daha fazla yararlanmak ve kabul görmek için Rusya'ya yanaşma, Rusya'dan daha fazla yardım alabilmek için emperyalistlere yanaşma.

Lozan konferansından aylar önce yapılan İzmir İktisat Kongresi'nde Kemalistler rotalarını netleştirir. Tam olarak emperyalistlerin çıkarları doğrultusunda bir mali-ekonomik kapitalist sistem ve burjuva hukukunu benimser. Emperyalistlerin kaygıları

ve kuşkuları giderilir. İzmir İktisat Kongresi'nde emperyalist kapitalist sisteme güvence verilince Lozan'da her şey Kemalistler lehine kolaylaşır ve Kürt sorun ve diğer demokratik açılımların hemen hemen hepsi rafa kaldırılır ya da esnetilir. Uzlaşılama-yan tek bir konu vardır: Musul sorunu. O da 1926 yılında Ankara antlaşmasıyla emperyalistlerin istekleri doğrultusunda çözülür. Kürt sorunu zaten artık ne emperyalistler için ne de Ankara Hükümeti için kalmıştır. Lozan antlaşmasıyla Kürdistan'ın parçalanması ve sömürgeleştirilmesi tamamlanır.

Ankara Hükümeti uluslararası alanda varlığını Lozan anlaşmasıyla güvenceye alır almaz 29 Ekim 1923'te Cumhuriyeti ilan eder. Birinci mecliste, 21 Anayasası'nda ve önceki bütün kongre, konferans, toplantı ve açıklamalarda Kürtler için sınırlı da olsa ifade edilen olumlu şeyler bütünüyle terkedilir. Hemen ardından Şeyh Said İsyanı (1925) kanla, katliamla ezilir. Türkiyelilik yerini her alanda 'Türk'e bırakır. Tek millet, tek devlet, tek din, tek dil esas alınır. Kürtlerin asimilasyonu ve soykırımı için Şark Islahat Planı oluşturulur. Kürtler zorla yerlerinden, yurtlarında sürgün edilir, dilleri yasaklanır. 1925 tarihli Takrir-i Sükûn Kanunu ile her türlü hak ve özgürlükleri ortadan kaldırılır. Siyasi, kültürel, sosyal, ekonomik kolektif haklar için bütün mücadele biçimleri yasaklanır. Özellikle Kürt kız çocukları asimile edilmek için yatılı okullara gönderilir, Kürtçe coğrafi isimler değiştirilir, özel il idareleri yasalarıyla (bunlardan biri de Tunceli kanunudur) valilere idam cezası verme dâhil her türlü yetki verilir. Kürtler için tarihlerinin

en kanlı, katliamcı, soykırımcı tarihi başlar. 1924 Anayasası tamamen bu içerikte yeniden yazılır. Böylece Kürt halkına yönelik soykırım politikası hukuksal bir boyutta kazanır. 1924 Anayasası'nda vatandaşlık tanımı tamamen Türkçülük esas alınarak yapılır: "Türkiye'de din ve ırk ayırt edilmeksizin vatandaşlık bakımından herkes Türk'tür." Faşist askeri darbenin ürünü olan '82 anayasasında aynı ırkçılık devam eder: "Türkiye devleti, ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür. Dili Türkçedir." "Bu maddeler değiştirilemez, değiştirilmesi teklif dahi edilemez" maddeleriyle Türkçülük korumaya, Kürtçülük soykırıma tabi tutulur.

Kemalist diktatörlük gerçek yüzünü kısa sürede göstermiş, artık sahte Kürt söylemlerine, oyalamaya, aldatmaya gerek kalmamış, doğrudan inkâr, imha, soykırım politikaları devreye sokmuştur. Faşist Türk burjuva diktatörlüğünün gerçek karakteri budur ve devam etmektedir. Bu ara

aşamalarda yapılan bütün hamleler taktiksel ve zorunluluktan kaynaklıdır ve aldatmacadan başka bir şey değildir. Faşist Türk burjuva diktatörlüğünün Kürt politikası özünde asla değişmemiştir. Bu faşist burjuva diktatörlük yıkılıp yerine işçi emekçi halk cumhuriyetler birliği kurulana kadar da sürecektir.

Yer: Cumhuriyet sonrası Türkiye.

Konuşan: Yine İnönü: "Açıkgası biz milliyetçiyiz. Bizi bir arada tutan yegâne unsur milliyetçiliklidir. Türk çoğunluğunun karşısında diğer unsurların herhangi bir nüfuzu söz konusu olamaz. Topraklarımız üzerinde yaşayan insanları her ne pahasına olursa olsun Türkleştirmeliyiz; Türklere ve Türkçülüğe karşı çıkan herkesi de yok edeceğimizi herkes bilmelidir."

Mustafa Kemal'in Uluslaşma Anlayışı ve Kürt Ulusal Sorununa Yaklaşımı

Anadolu ve Kürdistan'ı Türkleştirme ideolojisi-politikası insanlık tarihinin en büyük soykırımlarından

biriyle sonuçlanır. Osmanlıyı yaşatma arayışı içerisinde olan İttihatçılar 1915 yılında Ermeni Soykırımı'nı yapar. Bütün bu katliam ve soykırımı rağmen Osmanlı ve itttihatçılar 1. Dünya Savaşı'nda yenilmekten kurtulamaz. Bu ağır yenilgi onların bütün itibarını yitirmesine neden olur, birçoğu kaçır.

M. Kemal aslında Türkçülük ideolojisini çoktan benimsemiştir. Uygulamak için koşulların oluşmasını beklemekte diğer yandan da bu koşulları oluşturmaya çalışmaktadır. Paylaşım savaşına giren Osmanlı yenilmiş, paylaşılır duruma düşmüştür. Bundan dolayı bilerek isteyerek Türk kelimesini kullanmaz. 1921'de kurulan 1. BMM'de Türk kelimesi yerine, Türkiye kelimesini kullanır hep. Hatta Kürtlere yönelik olumlu mesajlar vermekten geri durulmaz. Kürt emir ve beyliklerine gönderdiği mektuplarda Kürtlere özerklikten bahseder. Kürtleri Erzurum ve Sivas kongrelerine davet eder. Bol bol din birliğinden, kardeşlikten bahseder, kader birliği vurgusunu yapar.

Ellerinde kalan coğrafyada ister Osmanlı'yı yaşatmak ister yerine Türk devleti kurmak için olsun M. Kemal'in Kürtlere ihtiyacı vardır. Kürtlerle ittifak kurmadan bunu gerçekleştirmenin olanağı yoktur; dayanacakları başka bir toplumsal güç kalmamıştır. M. Kemal, Misak-ı Milli bölgesini Türkleştirmek ve Kürtleri yok etmek için toplumsal ve siyasal koşulların elvermediğini görüyordu. Kürtlerin tarihsel olarak cihat çağrısına çoğunlukla olumlu yanıt verdiğini bildiğinden Kürtleri kazanmak için Hilafet için savaşmıştı da her fırsatta dillendirir. İstanbul'daki Hilafet'in düşman işgalinde olduğu propagandasını yapar. Sevr'de, Paris, Londra ve San Remo konferanslarında Ermenistan devle-

tinin kurulmasıyla ilgili belirsiz vurgular vardır. Ermenistan olarak tarif edilen yerler Kürtlerin de yaşadığı yerlerdir. M. Kemal, "Kürtlerin toprakları elinden alınacak" kozunu oynayarak yedeklemeye çalışır. Bugün de hala devam eden din ve millet birliği ve kardeşliğini bol bol kullanır. Bağımsız Kürdistan fikrinin de Kürtlerin gündeminde olduğunu bildiği için yine burada da İngiliz ve Ermeni kozunu kullanır, kurulacak bir Ermeni devletinin Kürtlerin aleyhine olan bir İngiliz projesi olduğu propagandasını yayarak Kürtler arasında birliği bozmaya çalışır; başarılı da olur.

M. Kemal'de Makyavel'e rahmet okutacak yöntem zenginliği vardır. 1919'da Şeyh Mahmut Berzenci'ye gönderdiği mektupta şöyle yazıyordu: "*Saygıdeğer Şeyh Mahmut Berzenci Hazretleri*

Yüce Hilafet ve Osmanlı Saltanatı makamına olan gerçek bağlılığımız ve sevgili vatanımız için beslediğiniz yakın ilginiz... Hilafet ve saltanatın yıkılmasına, yurdumuzun Ermeni ayakları altında çiğnenmesine... Ermenilere esir olmasına boyun eğecek hiçbir Müslüman düşünülemez... Millet in birlik olarak gücünü ve kudretini bütün dünyaya göstermesinden başka kurtuluş yolu ve dayanak noktası kalmamıştır... Sizin gibi fedakâr, yurtsever dindaşlarımın benimle birlikte çalışacaklarına inanıyorum... O bölgede İngilizlerin aldatıcı propagandalarının önüne geçilmesi pek çok gereklidir."

1919'da bir Kürt beyine bu mektubu yazan ve yardım dileyen M. Kemal çok değil birkaç yıl sonra asıl amacına ulaştıktan sonra tıpkı Ermeniler gibi Kürtleri de soykırımı tabi tutar.

Kürtlerin ayrılmasından, onlarda oluşan bağımsızlıkçı fikirlerden, sosyalizme, Sovyetlere

yönelmelerinden alabildiğine korkmaktadır. Misak-ı Milli diye ilan ettikleri bölgeler Kürdistan'da Başûr ve Rojava'yı da içine almaktadır. Bu bölgelerde Kürt nüfusu ezici üstünlüktedir. Misak-ı Milli'nin gerçekleştirilmesi Kürtlerin yedeklenmesiyle sağlanabilir ancak. Bundan dolayı özellikle uluslararası alanda aynı zamanda sahte bir şekilde Kürtlerin de temsilciğine soyunur.

İrkçi Türk cumhuriyetinin ilanından sonra da ayaklanmalar eksik olmaz ve hatta daha da yoğunlaşır, yaygınlaşır: "Nasturi isyanı (1924- Hakkarî), Şeyh Sait isyanı (1925- Bingöl-Muş-Diyarbakır), Seit Taha ve Seit Abdullah isyanı (1925-Şemdinli), Reşkotan ve Reman isyanı (1925-Diyarbakır), Eruh'lu Yakup Ağa ve oğulları (1926-Pervani), Jilyan isyanı (1926- Siirt), Güyan isyanı (1926-Siirt), Haco isyanı (1926- Nusaybin), I. Ağrı isyanı (1926), Koçuşağı isyanı (1926- Silvan), Hakkari- Beytüşşebab isyanı (1926), Mutki isyanı (1927- Bitlis), II. Ağrı isyanı, Biçar hareketi (1927-Silvan), Zilanlı Resul Ağa isyanı (1929- Eruh), Zeylan isyanı (1930- Van), Tutaklı Ali Can isyanı (1930-Tutak-Bulanık-Hınıs), Oramar isyanı (1930- Van), III. Ağrı hareketi (1930), Buban aşireti isyanı (1934-Bitlis), Abdurrahman isyanı (1935-Siirt), Abdulkuddüs isyanı (1935-Siirt), Sason isyanı (1935-Siirt), Dersim isyanı (1937-Tunceli)".

Bu ayaklanmalarda kimyasal silah da dâhil her türlü silah kullanılmıştır. Kürt halkı yediden yetmişe mağaralarda gazlarla boğulmuş, yüz binlercesi sürgüne yollanmış, yüz binlercesi katledilmiş, nehirler, dereler günlerce kanlı akmış ve sayısız insanlık suçu işlemiştir. M. Kemal Dersim Soykırımını da dâhil

cumhuriyetin kurulmasından sonraki bütün katliamlardan birinci de-receden sorumludur. Katliamları planlayan, talimatını veren, uygulatırandır. Bir örnek: Manevi kızı Sabiha Gökçen'in Dersim katliamında Kürtlerin üzerine bombalar yağdırıp onların vahşice öldürdüğünü (üstelik katlettiği insanların hepsinin sivil ve köylü olduğunu görür) zevkle anlatan kızıyla övünç duyar, tebrik eder ve modern Türk kadını olarak örnek gösterir. Sabiha Gökçen Avrupa'ya da "örnek Türk kadını" olarak gösterilir. Ne de olsa Avrupa'da henüz savaş pilotu bir kadın yoktur!

Sonrasında da: Varlık Vergisi, 6-7 Eylül pogromu; Çorum, Sivas, Maraş, Madımak; 90-93 arası Kürdistan'da serhildanlar, özyönetim direnişleri, Cizre, Nusaybin, Sur katliamları; Rojava Devrimi ve devrime karşı faşist politik İslamcı çetelerle birlikte devrimi ezme girişimleri, işgaller, saldırılar, katliamlar; gerillaya yönelik kimyasal silah, taktik nükleer bomba kullanımı... Liste uzayıp gidiyor ve gidecek; inkârcı, katliamcı, soykırımcı, sömürgeci, işgalci faşist Türk devleti yıkılana ve yerine Hakların Cumhuriyetler Birliği kurulana kadar.

Birkaç Sonuç

Kemalist Türk devleti Kürtlerin kolektif demokratik haklarını aslında hiçbir zaman kabul etmedi. Türk ulus devletleşme sürecinde Kemalistler taktik olarak Kürtleri yedeklemek için içeriği net olmayan özerklik, yerel halklara saygı, il idari yasalarında düzenlemeler gibi yaklaşımlar geliştirdi. 1. BMM özü bakımından ne demokratikti ne de eşitlikçi. Tam tersine Türk devletinin kuruluşunu gerçekleştirmek, başta

Kürtleri kaybetmemek ve kendi yanına çekmek için planlanmış politik hamlelerdi. Tıpkı günümüzde faşist şef Erdoğan'ın Kürt ulusal özgürlük hareketiyle diyalog/çözüm süreci başlatması gibi. Aslında bir yandan Kürt ulusal direnişini ezmek için, inkâr, imha ve soykırım stratejisi geliştirilir, kalekollar yapılır, silah sanayi gerilla savaşına yönelik geliştirilir, devlet kontrgerilla örgütlenmesini yeniler, politik İslamcı faşist İŞİD ve diğer çeteler desteklenir, Rojava Devrimi ezilmeye çalışılır... Diğer taraftan aynı süreçte diyalog/çözüm süreci devam eder. Diyalog/çözüm süreci istenileni vermeyip Kürtler lehine gelişmeye başlayınca tarih ve Türklük tekerrür eder: inkâr, imha, katliam, zindan, işgal, işkence, soykırım... Tıpkı 1924'te olduğu gibi faşist burjuva Türk devleti gerçek yüzünü gösterir. Zorda kalınca, ihtiyaç olunca hatırlanan, ama işi bitince katliama, soykırıma uğratılan Kürt! Egemenlerin, işgalcilerin, sömürgecilerin Kürtlerle kurduğu ilişki biçimi tarih boyunca aşağı yukarı bu karakterdedir.

Uluslaşma kapitalizmin ortaya çıkarttığı en temel olgulardan biridir. Kürt halkının da tarihsel gelişmesine baktığımızda uluslaşmasını neden tamamlayamadığını ve hala neden ulusal bir birlik ve devletleşme sürecini gerçekleştiremediğini anlayabiliriz. Tabi ki en temel etkenlerden birinin bu olmasıyla birlikte özellikle tarihsel olarak iki büyük devlet (Osmanlı ve Safevi/İran) arasında kalması/sömürgeleştirilmesi uluslaşmasını engelleyen temel iki olguyu oluşturmaktadır. Buna emperyalist İngiltere ve Fransa'nın da çıkarları doğrultusunda müdahaleleri eklenince Kürtlerin ulusal

birliğini kurma ve kendi kaderlerini tayin etmeleri başarısızlıkla sonuçlanmıştır.

Kürtler tarihleri boyunca egemenlerle ve onların çıkarları doğrultusunda da savaşımlara girmişlerdir. Egemenler amaçlarına ulaşınca Kürtler bir kenara atılmıştır.

Kürtler kendilerinin hep aldattığını ifade etmişlerdir. Aldatma-aldatılma-alanma özünde siyasal eylemlerin ahlakçı yorumudur. Bu doğru olmakla birlikte diyalektik, politik, bilimsel bir değerlendirme değildir. Bu bakımdan politik saflığın ötesinde bir durumu ifade etmez. Feodal ve kapitalist sistemler sınıflı toplum düzenleridir, devlet ve onun bütün aygıtları devletin gerçek sahipleri olan aristokrasiden ve burjuvazisinden yana olur hep. Geçerli olan tek kural vardır: Çıkar ve kar.

Kürtler tarihleri boyunca ulusal birliklerini kuramamışlardır. Bütün ayaklanmalar bölgesel ya da aşiretsel düzeyde kalmıştır. Egemenler de bu isyanların bastırılmasında aşiretler-emirlikler-beylikler arasındaki çelişkilerden hep yararlanmışlardır.

Kürt ayaklanmaları çoğunlukla bölgesel savaşların yaşandığı dönemlere rastlar. Örneğin, Osmanlı-Rus, Osmanlı-İran, 1. Emperyalist Paylaşım Savaşı gibi. Bu tarihsel dönemlerde çok önemli fırsatlar ellerine geçmiş ama hiçbirini kendi lehlerine tam olarak kullanamamışlardır.

Kendi aralarında birliği sağlamamaları hep yenilgilerinde en önemli etkenlerden biri olur. Sömürgecilerin taktiği hep iç çelişkilerden yararlanma ve önderlikleri ikna ya da hile yoluyla katletme şeklindedir. Kürt halkına ve direnişine karşı Osmanlı'da uygulanan bu yöntem Kemalist Türk burjuva devletinin hem

kuruluş sürecinde hem de cumhuriyet sürecinde devam etmişti.

Toplumsal gerçekliğin, üretim ilişkilerinin, üretici güçlerin uluslaşma bilincini ortaya çıkartacak bu maddi temelin zayıflığı kaçınılmaz olarak Kürtlerin ulusal birliğinin oluşumunu engellemiştir. Emirlerin, beylerin, şeyhlerin beceri ya beceriksizlikleri tabi ki önemli etkiler yaratmıştır. Ama temel olan bu değildir. Onların çıkar ilişkisi feodalitenin sınırları içerisinde kalan beyliklerinin, aşiretlerin çıkarlarını korumayı gerektiriyordu. Bu yüzden ayaklanan diğer Kürt beyliklerine karşı birlikte hareket etme aşiretsel çıkar söz konusu değilse olmamıştır. Bu ancak feodal sistemin parçalanması ve kapitalist üretim ilişkilerinin egemen olduğu koşullarda değişebilir. Kürtler feodal tarzda bir devlet de kuramadıkları (çok eski dönemleri dışta tutularak söylüyoruz) için, (iç ve dışsal koşullar bu olanağı da çok zorlamıştır) çok önemli tarihi eşikler hep kaçırılmıştır. Üstelik dört parçaya bölünüp sömürgeleştirilen Kürtlerin bağımsızlıklarını hangi biçimde olursa olsun elde etmeleri daha da zorlaşmıştır.

Türk burjuva ulus devletleşmesi kelimenin gerçek anlamıyla Türk kimliği üzerine kurulmuş bir burjuva diktatörlüğünden başka bir şey değildir.

Türk ulus devletleşmesi asla Kürtlerin haklarını öngören bir yaklaşım içerisinde olmamıştır. Asla ne Kürtlere ne başka halklara, inançlara demokratik temelde bir yaklaşımı

olmamıştır. Osmanlı'nın Kürtlerle ilişkisi özerklik temelinde olmuş olsa bile bu demokratikliğinden değil tarihsel koşullar ve çıkarları öyle gerektirdiği içindir. Zaten padişahlık sisteminde demokrasi aranmaz da. Türk devletinin kurucu kadroları hiçbir zaman demokratik karakterde olmadılar ve Kürtlere de bu eksende yaklaşmadılar.

Burjuva Türk cumhuriyetin kuruluş ve sonraki süreçlerdeki taktiklerin, kurulan ittifakların, vaat edilen sözlerin tamamı tek bir stratejik hedefe bağlanmıştır: Burjuva bir Türk ulus devletleşmesini gerçekleştirmek ve bu temelde bir Türk burjuva devleti kurmak.

Din olgusu Osmanlı'dan günümüze hep kullanılmıştır. Bugün de kontra örgütlenmesi olan Hüda-Par aynı işlevi görmektedir. AKP, MHP, İYİP, Refah, Büyük Birlik gibi irili ufaklı bütün düzen partileri din olgusunu kullanmaktan geri kalmamıştır. Din, işgalciler ve sömürgeciler tarafından hep Kürtlerin zararına olacak şekilde kullanılmıştır.

Türk ulus devleti ve cumhuriyeti-ne, ırkçı, katliamcı, soykırımcı kontra karakter bizzat M. Kemal tarafından verilmiştir.

M. Kemal'den başlamak üzere; Milli Şef İnönü, Bayar, Menderes, Demirel, Ecevit, Özal, Çiller ve son faşist şef Erdoğan tarafından Kürt düşmanlığı sürdürülmektedir. Taktiklerde farklılıklar olsa da içerik aynıdır. Zorda kalınca, ona yanaşma, koşullar kendi lehine dönünce Kürde soykırım.

'71 devrimci kopuşu ve Yalçiner'in tarih düzelticiliği

Toprak Akarsu

1970'lerde M. Yalçiner'in cumhuriyet, Kemalizm konularındaki düşüncelerini burada döne döne sorma nedenimiz, tarihe özel ilgimiz değil. Burada yapılan mini bilgi arkeolojisinin nedeni M. Yalçiner'in de dahil olduğu Evrensel-EMEP çizgisinin genel konuşacak olursak, CHP ile ittifak sevdasının aşılamanın tarihsel köklerinin olup olmadığına dikkat çekmektir. M. Yalçiner bu konuyu açıklığa kavuşturma ihtiyacı duyar mı, bekleyip göreceğiz!

1965-70 döneminin tarihe değen, ama dönemin güncel ideolojik ve politik saflaşmalarını şekillendirici Kemalizm, cumhuriyet, Kürt ulusal sorunu, Ermeni Soykırımını gibi önemli tartışmalı sorunları söz konusu oldu mu, "68'in en ilerisi"nin Mustafa Yalçiner ve saflarında yer aldığı THKO olmadığı biliniyor. Ortaya bir "68'in en ilerisi kimdir?" sorusu atıyor değiliz. Mustafa Yalçiner'in aşağıda bazı açılardan eleştiri ve tartışma konusu yapacağımız yazısında yaptığı bir tartışmaya atfen bunu vurgulama ihtiyacı duyuyoruz. Fakat Yalçiner'in ifadesiyle gönderme yaptığı gerçeklik de birbirini tutmuyor; "en ilerilik" tartışmasının maddesi ne: '68 mi '71 mi?

Yalçiner'in '68 gösterip '71 vurması da ayrıca tuhaf duruyor.

Teori ve Eylem dergisinin güz sayısı (61. sayı) "100. yılda Kemalizm ve cumhuriyete 'soldan' bakış" kapak

manşeti ile yayınlandı. Bu cümle aynı zamanda Mustafa Yalçiner'in yazısının da başlığı. Başlık okura "sol"un yani "bugünkü solun" cumhuriyete bakışının analiz edileceği mesajını veriyor. Ama yazı okurda esasen Sol Parti, TKP ve TİP'i eleştirmek için yazılmış duygu ve düşüncesini uyan-dırıyor. Tarihsel bağınıtları gösterme ihtiyacı ya da belki de polemik tutkusu yazarı '65-70 döneminin Kemalizm tartışmalarına ve Mahir Çayan'ın eleştirisine götürüyor. Yalçiner, devamla Şefik Hüsnü'ye kadar uzanıyor. Böylece yazının kendi çerçevesini tamamladığı izlenimi oluşuyor. Buraya kadar Kaypakkaya'nın görüşleri analiz ve tartışma dışı.

Yalçiner, "Kurtuluş Savaşı"nın "milli devrim" olarak tanımlar ve esasen "devrim" tanımlamasında Sol Parti, TKP, TİP ile görüş birliği de vardır. Yalçiner'in muhataplarına yöneltti-

ği eleştiriler “evet bu bir “devrim”dir (“milli devrim”) ama “devrimciliğini abartmayın” tonundadır. Sol Parti’nin Kemalist hareketi “büyük devrimci atılım” olarak değerlendirmesini, bu değerlendirme “hareketin zayıflıklarını görmeyi önler” diye hareketin “devrimci”liğini abartmakla, Mahir Çayan’ın “Kemalizm, küçük burjuvazinin en sol, en radikal kesiminin milliyetçilik tabanında antiemperyalist bir tavır alışdır” görüşünü de benzer şekilde Kemalist hareketin “devrimciliğini” abartmakla keza nüans farkıyla TKP ve TİP’i de aynı minvalde eleştiriyor.

Yazının başlığına bakarsanız yazarın İbrahim Kaypakkaya’nın cumhuriyet ve Kemalizm’e ilişkin görüşlerini eleştiri ve tartışma konusu yapmasında hiçbir terslik yok, bilakis yazının konusu olması hasebiyle de yerindedir. Ama yazarın konuyu İbrahim Kaypakkaya’ya getirişi tuhaf: “TKP-ML, Partizan, MLKP, ESP gibi izleyicileri olan, Kemalizm ve milli mesele üzerine görüşleri, benzer görüşlere sahip olan Kürt ulusal hareketi tarafından övülen İbrahim Kaypakkaya’nın bu iki konuya yaklaşımı üzerinde durulmaması bir eksiklik olur.”

“Kürt ulusal hareketi tarafından övüldüğü” için mi; yoksa “gibi izleyicileri” olduğu için mi veya ‘71 devrimci hareketinde diğerlerinden farklı bir eğilimi temsil ettiği için mi İ. Kaypakkaya’nın “bu iki konuya yaklaşımı üzerinde durulmaması bir eksiklik olur” o anlaşılabilir.

Bu satırlar nereden baksanız sorumlu. M. Yalçın, İ. Kaypakkaya’yı mı yoksa “TKP-ML, Partizan, MLKP, ESP gibi izleyicileri”ni (yanlış okumadınız “izleyicileri” diyor yazar!) mi tartışmak, eleştirmek istiyor? Okumaya devam edince Yalçın’ın adı geçen

örgütlerin Kemalizm ve cumhuriyete dair görüşlerini yansıtmak veya eleştirmek gibi bir çaba ya da girişiminin olmadığını görüyorsunuz. Amaç İ. Kaypakkaya’yı eleştirmek, ama yazar o arada kendince adı geçen devrimci yapıların işini de bir satır hamlesiyle ideolojik-teorik ve hatta politik bakımdan bitirmiş oluyor!

Yalçın’ın İbrahim Kaypakkaya’nın “Kemalizm ve milli mesele üzerine görüşleri”nin “Kürt ulusal hareketi tarafından övülmesine” değiniyor olması da kendi başına tuhaf ve kuşkusuz yazarın rahatsızlığını yansıttığı için de ayrıca dikkat çekici oluyor. İleride bunun tesadüf olmadığını, yazarın İ. Kaypakkaya ile “sorunu” olduğunu anlıyorsunuz. Buraya döneceğiz.

Yazının başlığında “100. yılında Kemalizm ve cumhuriyete ‘soldan’ bakış” diyen Yalçın değil miydi! Normal olarak da İ. Kaypakkaya’nın ve keza adı geçen devrimci örgütlerin “Kemalizm ve cumhuriyete” dair analiz ve görüşleri üzerinde durması zaten gerekmiyor mu!?

100. yılında Kemalizm ve cumhuriyete “soldan” bakma iddianız olacak ve MLKP, TKP-ML, Partizan, ESP gibi devrimci hareketin adı geçen önemli yapılanmalarını konu dışı bırakıp İbrahim Kaypakkaya’yı “eleştirirken” kurduğunuz söylem palasıyla onların da hakkından geleceksiniz! Böyle bir keyfilik, savruluk niçin, ne gereği var! Entelektüel yeteneklerin kötüye kullanması değil midir bu?

Madem Kemalizm ve cumhuriyete “soldan” bakışı inceleme konusu yapıyorsunuz, zahmet buyurup MLKP’nin ve bugünkü TKP-ML, Partizan’ın (yazar hangi TKP-ML ve hangi Partizan’ı kastediliyor ise!) keza ESP’nin Kemalizm ve cumhuriyete dair görüşlerini inceler, tartışır, eleştirirsiniz. Entelek-

tüel kurnazlık ve okur algısını yönlendirmeye sapmayacak bir entelektüel etik ve tutarlılık göstermeyi deneyebilirsiniz.

Kemalizm, cumhuriyet, Kürt ulusal sorunu, Ermeni Soykırımı gibi konularda İ. Kaypakkaya'nın "izleyicileri" arasında sayılmaktan devrimciler rahatsızlık duymaz. İ. Kaypakkaya'nın duruşu da arayışı da Kemalizm ile hesaplaşma ve kopuş, Cumhuriyetin karşı devrimci niteliğini deşifre etme devrimci çizgisidir, Kürt ulusal sorunu ve Ermeni soykırımında da böyledir duruşu. Teorik hataları, şu konuda Lenin ve Stalin ile farklı düşünmesi (kaldı ki Lenin ve Stalin'in Türkiye analizlerine itiraz edebilmesi de önemli bir düzeydir!) ikincil konulardır. 1970'lerin Türkiye'sinde Kaypakkaya'nın Kemalizm ve cumhuriyete "soldan bakış" bağlamında belirleme ve görüşlerinin siyasal anlam ve rolü üzerinde durmaktan kaçınmamanız gerekirdi. İbrahim Kaypakkaya'nın Kemalizm ve cumhuriyet analizlerinden çıkan en önemli siyasal sonuç 1970'ler Türkiye'sinde devrimcilerin Kemalistler ile ittifak yapamayacakları, emekçi solun duraksamadan Kemalizm'den ideolojik ve siyasi bakımdan kopuşması gerektiğidir. Bunun proletaryanın bağımsız, yani burjuvaziden ve burjuva ideolojisinden bağımsız sınıf bilinci ve tavrının gelişmesi bakımından sağlam bir temel taşı olduğunun artık anlaşılması beklenirdi.

Tuhaf bir yan daha var; madem ki, M. Yalçiner, M. Çayan'ın keza İbrahim Kaypakkaya'nın Kemalizm ve cumhuriyete dair görüşlerini eleştiri konusu yapıyor, o zaman '71 devrimci hareketinin 3. temel bileşeni THKO'nun, önderleri Hüseyin İnan, Deniz Gezmiş ve arkadaşlarının görüşlerini de eleştiri ve tartışma konusu

yapması beklenir. Ama bunu yapmıyor, yazıda onların adı bile geçmiyor!

İ. Kaypakkaya ve Mahir Çayan'ın yarım asır önceki görüşlerini yarım asır sonraki birikimiyle eleştiri konusu yapan, kendisi de o dönemde THKO saflarında yer alan ve 68'in temsilcisi olarak görünmeyi, öne çıkmayı çok seven Yalçiner, yarım asır önce Kemalizm, cumhuriyet, Kürt ulusal sorunu konularında kendisinin o zamanki görüşlerinin eleştirel (ya da özeleştirel mi demeli!) analizini bu yazıda konu edebilmeliydi. Yazar okura bu imkanı sağlamalı, bunun sorumluluğunu alabilmeliydi. Yalçiner'in okurlara THKO, Deniz gezmiş ve arkadaşlarının o arada tabi kendisinin de 1970'lerde Kemalizm ve cumhuriyete dair düşünce ve duruşlarını yazıda ele almayarak önemli olmadığı izlenimi vermesi kabul edilebilir bir şey değildir. Tamam o saklı kalsın diyelim, kendini THKO'nun önde gelen mirasçısı sayan birinin, son bir kaç on yıldır her ne kadar adını unutturdu ise de TDKP'nin Kemalizm ve cumhuriyet konusundaki görüşlerini ele almamasının da önemli bir eksiklik olduğuna dikkat çekmeliyiz. M. Yalçiner, M. Yalçiner'in yanı sıra THKO ve TDKP'nin cumhuriyet ve Kemalist harekete dair düşünce ve duruşunu tartışmaya girmiyor! Belki de kaçınıyor! Neden?..

Artık Yalçiner'in "Kaypakkaya ile sorunu var" tespitine dönüp o konuyu açıklığa kavuşturmakta yarar var. Yazar, Kaypakkaya için "Kemalist milli devrim'den söz etmeyi sürdürdü. Bu, garip bir durum oluşturdu: 'komprador burjuvazinin en küçük bir devrimci niteliği yoktur' demesine rağmen, emperyalizmin işbirlikçisi büyük burjuvazinin milli devrim yaptığını iddia etmiş oldu." diyerek O'nun tutarsızlı-

ğımı teşhir ettikten sonra şöyle devam ediyor:

“Kaypakkaya’nın 68’in “en ilerisi” sayılmasının ikinci kanıtı olarak ileri sürülen milli meseleyi ele alışı da yanıltır ve Lenin ve Stalin’i bir başka düzeltme girişimidir.”

Yalçiner’in İ. Kaypakkaya’nın “Kemalizm ve milli mesele üzerine görüşlerinin “Kürt ulusal hareketi tarafından övülmesinden” duyduğu rahatsızlığa dikkat çekmiştik. Bu satırlarda ise Yalçiner’in Kemalizm, cumhuriyet ve Kürt ulusal sorunu tartışmasından birdenbire “Kaypakkaya’nın 68’in ‘en ilerisi’ sayılması” (veya sayılmaması!) gibi farklı bir tartışma düzlemine “sıçraması” dikkat çekiyor. Bu sıçramanın itici gücü ne olabilir!.. Yazarın Kaypakkaya’nın 68’in “en ilerisi”

sayılmasından hazmetmediği anlaşıyor. O tamam! Bu tabi ki, yalnızca “hazmetme”, “sindirme” meselesi sayılamaz. Eğer Kaypakkaya’nın 68’in “en ilerisi” sayılmasına neden olduğu ileri sürülen iki konuda yazının öznesi Kaypakkaya’yı eleştirerek öyle olmadığını gösterir ise bundan amaç ve niyet dışı da olsa kendiliğinden “68’in en ilerisi” olarak tanınma hak iddiası doğar!.. Fakat nesnellikten doğan bu “en ilerisi” olma hak iddiası bizi başlangıç noktasına, Yalçiner’in Mahir Çayan ve İbrahim Kaypakkaya için yaptığı eleştirel analizi 1970’lerin M. Yalçiner’i için de yapması gerektiğine, diğer bir anlatımla da yapmaktan kaçınması gerçekliğine götürür!..

Bu tuhaf ele alışı daha temel bir başka sorunu daha var; M. Yalçiner’in

“68’in en ilerisi” diye sunduğu tartışma, ‘68 için değil de ‘68’in içinden sıyrıлып gelen, devrimci politik duruş bakımından onu içerip aşan ve ‘71 devrimci kopuşunu pratik biçimde gerçekleştiren THKP/C, THKO ve TKP/M-L TİKKO için yapılan analizlerde söz konusu yapılmaktadır. “En ilerisi” analizi bu üç devrimci hareketin düşünsel kopuş bağlamında kıyaslamalı analizlerinde İ. Kaypakkaya’nın cumhuriyet, Kemalizm, Kürt ulusal sorunu, Ermeni Soykırımı gibi kritik ideolojik-politik kopuş sorunlarında

diğerlerinden ileri bir duruşa sahip olduğunu yansıtır. Hal böyleyken bu gerçekliğin “68’in en ilerisi” biçiminde sunulması da nesnel olarak ‘71 devrimci kopuş gerçekliğini her nedense geri plana attan bir tarih düzeltmesi olmaktadır.

Kuşkusuz M. Yalçiner ve onun dahil olduğu Evrensel-EMEP yapılanmasının Kemalizm ve Cumhuriyet konusundaki duruşları Sol Parti, TKP ve TİP ile aynı değil. Ama bugünkü CHP’ye bakışları ve ilişkilendirme çabalarında dikkate değer nüans farkları olmakla birlikte yine de ittifak arayışlarının yön birliği içerisinde olduğunu vurgulamak yanlış olmaz. M. Yalçiner’in yazısını okurken 1980 askeri faşist darbesinden sonra onun dahil olduğu kolektifin B. Ecevit ile ittifak siyaseti,

keza 1990'ların başında tanık olunan benzer yönelimler, 2000'lerin girişinde Murat Karayalçın (ve ulusal demokratik hareket ile) kurdukları Kürt halkının vetosunu yiyen seçim ittifakı, en nihayet 2023 Mayıs seçimleri öncesi Emek ve Özgürlük İttifakı'nın içinde ve EÖİ ile CHP (dolayısıyla Millet İttifakı) arasına konumlanış durumlarını hep aklımızda tutma ihtiyacı duyduğumuzu kaydedelim.

1970'lerde M. Yalçın'ın cumhuriyet, Kemalizm konularındaki düşüncelerini burada döne döne sorma nedenimiz, tarihe özel ilgimiz değil. Burada yapılan mini bilgi arkeolojisinin nedeni M. Yalçın'ın de dahil olduğu Evrensel-EMEP çizgisinin genel konuşacak olursak, CHP ile ittifak sevdasının aşılamanın tarihsel köklerinin olup olmadığına dikkat çekmektir. M. Yalçın bu konuyu açıklığa kavuşturma ihtiyacı duyar mı, bekleyip göreceğiz!

Kemalist iktidarı yıkma mücadelesiyle Kemalist iktidarı desteklemek aynı şey midir?

İ. Kaypakkaya ve Ş. Hüsnü'nün Kemalizm ve milli mesele analizlerinde "ortaklık" keşfeden Yalçın şunları yazıyor:

"Kaypakkaya, bu iki konuda ("Kemalizm ve milli mesele"), biçim olarak Ş. Hüsnü ve takipçilerinin tam karşısında duruyor, ancak teorik temeli onlarla ortak. İki taraf da niteliğini çözümlenemedikleri ticaret burjuvazisi ağırlıklı milli burjuvazinin Kurtuluş Savaşı'na önderlik edebilmesini olanaksız sayıyor." Böylece İ. Kaypakkaya ve hareketinin siyasi duruşunun içeriği boşaltılıp değersizleştiriliyor.

Yalçın'ın milli burjuvazinin "niteliğini çözümlenme" yüksek yeteneğini yazıda göremiyoruz, ama bu "ticaret burjuvazisi ağırlıklı milli burjuvazi-

nin" "milli devrimci" yeteneklerine çok güvendiğine yazdıkları tanıklık ediyor.

Yalçın'ın "biçim" dediği nedir? Yalçın neyi önemsizleştiriyor?

İ. Kaypakkaya Kemalizm ile uzlaşmaz ideolojik ve siyasi mücadele ön görüyor ve gereğini yapıyor!

Ş. Hüsnü ve TKP'si Kemalizm'in desteklenmesi gerektiği görüşünde ve Kemalizm'e yedekleniyor!

Fark biçimsel mi?!

Peki Yalçın farklı analizlerden farklı siyasi sonuçlar çıkacağı gerçekliğini neden önemsizleştirmeye çalışıyor! Bu da Yalçın'ın aydınlatması gereken bir soru olarak kalıyor.

Kemalist hareketin analizinde M. Yalçın'ın inceleme yöntemi sallantılı. Yazar "Her şeyden önce, M. Kemal burjuvazinin temsilcisi, Kemalist hareket de ulusal burjuvazinin hareketidir" tespitini yaparken burada M. Kemal'in önderlik ettiği Kemalist hareketin programı ve eyleminin siyasi sınıfsal niteliğine, hangi sınıf çıkarlarını yansıttığına mı; yoksa hareketin sosyal yapısına, sosyal bileşimine mi bakıyor? Siyasi analiz ve sosyolojik analiz iki ayrı düzeydir, bir ve aynı şey gibi ele alınamayacağı da sunulamayacağı da açıktır.

"Mustafa Kemal burjuvazinin temsilcisiydi" derken siyasal sınıfsal bir tanım yapılıyor. "Mustafa Kemal burjuva mıydı?" ise sosyoloji sorusu oluyor, yani Mustafa Kemal'in mesleğiyle, hangi toplumsal sınıfın, katmanın vb. üyesi olduğuyla ilgileniyor. Örneğin Mustafa Kemal bir "burjuva değil Osmanlı ordusunda bir generaldi" diyoruz. Bu generalin "burjuvazinin temsilcisi" olduğu tespiti siyasi olarak doğrudur. Ama burjuvazinin siyasi ideolojik temsilcisi olması onun hemen ve doğrudan sermaye sahibi

bir burjuva olduğu anlamına da gelmiyor!.. Hoş daha sonraki iki on yıllık Kemalist diktatörlük döneminde Mustafa Kemal oldukça semirmiş bir burjuva olmayı da başarıyor!..

Sosyal bir sınıf olarak “ticaret burjuvazisi”nin “Kurtuluş Savaşına” nasıl önderlik ettiğini nesnel olarak denetlenabilir verileriyle gösterme, kanıtlar ile doğrulama çabasına girmeyen yazar “Komüntern ve Stalin’den” şu alıntıyı yapıyor:

“Kemalist devrim, yabancı emperyalistlere karşı mücadele içinde yükselen ve sonraki gelişmesi esas olarak köylü ve işçilere karşı, toprak devrimi imkanına karşı yönelen bir üst tabaka devrimi, milli ticaret burjuvazisinin devrimidir... Türkiye’de emperyalizme karşı mücadele, Kemalistlerin güdük bir antiemperyalist devrimiyle son bulabilirken...”[17]

Yazar sağlam yerlere sırtını dayamanın rahatlığı içinde şu sonuca ulaşıyor: “Burjuvazinin iktidarı ve cumhuriyetin kuruluşuyla taçlanan Kurtuluş Savaşı, toprak ağalarıyla ittifak halindeki burjuvazinin, başlıca milli ticaret burjuvazisinin önderlik ettiği bir üst tabaka devrimidir.”

Milli “ticaret burjuvazisi”nin “Kurtuluş Savaşına” “önderlik ettiğini” düşünen yazarın şu tespiti yaptığını da hatırlayalım: “Kemalist hareket .... ulusal kurtuluş savaşının başlıca örgütçüsüdür.” Doğrudur! Kemalist hareket kurtuluş savaşının başlıca örgütçüsüdür. Peki Kemalist hareket içinde milli “ticaret burjuvazisi” mi önderliği elinde tutuyordu! Veya Kemalist hareket içerisinde hegemonya kimin elindeydi?... Devlet yönetimi ve örgütleme deneyimine sahip Osmanlı baki-

yesi asker ve sivil bürokrasinin değil de milli “ticaret burjuvazisi”nin mi?! Hegemonya tabi ki, devlet yönetimi ve örgütleme deneyimine sahip Osmanlı bakiyesi asker ve sivil bürokrasinin elindeydi ama bunlar Türk burjuvazisinin genel sınıfsal çıkarlarının temsilcisiydi, kapitalist gelişmenin o aşamasında milli “ticaret burjuvazisi”nin çıkarlarının ön plana geçmiş olmasında da bir orijinallik yoktur. Bize daha açıklayıcı ve o nedenle de daha önemli görünen şu gerçekliğin altını çizmeyi gerekli görüyoruz:

“Tarihin cilvesi de denebilir ama gerçekte eşitsiz gelişme yasasının az tezahür edebilen bir görüngüsüdür bu. Türk burjuvazisi daha sermaye sahibi sosyal sınıf olarak kapitalist pazarda kendini göstermeden evvel siyasal bir sınıf olarak tarih sahnesine çıktı! Cumhuriyet ne kadar I. ve II. Meşrutiyetin devamıydı ise Kemalistler de bir o kadar İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin (İTC) ardıllarıydı. İTC ve Kemalistler, sosyal bir sınıf olarak teşekkül etmiş Türk (ya da Müslüman-Türk) burjuvaziye dayanmıyorlardı, ama henüz kanlı oluşumunun ilk evrelerindeki Türk burjuvazisinin siyasi sınıf bilinci gelişkin temsilcileriymi.”¹

Kemalist hareket başlangıçta işgale karşı sınırlı antiemperyalist ve burjuva demokratik niteliğe sahipti. Cumhuriyetin ilanı süreci ve sonrasında ise bütünüyle halk düşmanı gerici bir karakter kazandı. Kemalistler Cumhuriyet militarist, bürokratik ve despotik bir iktidar olarak kuruldu. Cumhuriyetin bu ayrıncı nitelikleri asker sivil bürokrasinin iktidar içindeki hegemonyasını da netlikle gösterir.

¹ MT; sayı 48, *Sosyalizme Açılan Demokratik Cumhuriyet İçin, Toprak Akarsu*

Kemalizm ve “İlericilik-Gericilik” tartışmalarının mahiyeti

Cemil Veli Yılmaz

Kemalistlerin ve M. Kemal’in ilericiliği ile ilgili bir diğer ezber ise Asyatik üretim tarzından gelen ağa ya da büyük toprak sahiplerinin Kemalistlerce tasfiye edildiği iddiası ve masalı gelir. Bu tasfiye ile modern ya da çağdaş Türkiye’nin önü açılmış ancak 1950’lerden sonra önce DP (Demokrat Parti), sonra ardılları ve AKP (Adalet ve Kalkınma Partisi) ile gelen diğer gerici, dinci, yobaz egemen klikler bunu sabote edip bu kesimleri beslemişlerdir. Ancak bu iddianın sahiplerine hemen baştan söyleyelim. Bırakın ağaların tasfiyesini Kemalistler ağalarla ortaklaşip birlikte devleti hem “kurtarmışlar” hem de CHP’nin kaymakamları ve parti temsilcileri olarak devleti birlikte yönetmişlerdir.

Cumhuriyetin 100. yılı tartışmaları her sınıfta, kesimde yaygın biçimde yapıldı, yapılıyor. 100. yılında cumhuriyet ve onu şekillendiren Kemalizm ve lideri Mustafa Kemal ilerici, çağdaş, antiemperyalist, kamucu-devletçi ve hatta sosyalizan olarak sahipleniliyor. Paneller, sempozyumlar yapılıyor, kimileri onun ‘devrimciliğini’ mücadele için ölçü sayan burjuva gerici iddialarda dahi bulunuyor. Gençlerle, emekçilerle buluşmalar, tartışmalar düzenleyerek mücadeleciler kesimleri etkilemeye çalışıyorlar. Tam da bu zemine basarak başta TKP, TKH, TİP, Sol Parti gibi örgütler gelmek üzere, emekçi sol hareketin belli kesimleri “Kemalizm’den neden kopamıyor, onu neden sahipleniyor?” sorularının

cevabını bulmaya çalışacağız. Hiç kuşkusuz adı geçen örgütler işçi sınıfı ve ezilenler mücadelesinde burjuva ideolojik hegemonyaya zemin yaratarak su taşıdıkları, devrimci kitle mücadele dinamiğinin yön ve enerji kaybına neden oldukları için temel eksende duruyorlar.

İlericilik-gericilik tartışması temelinde burjuva egemenler arası mücadelenin, burjuva iktidar olma kavgasında saflaştırmaya dönük ideolojik mücadele biçimlerindedir. Osmanlı’dan günümüze Türkiye’nin kapitalist gelişiminde son 200 yıllık sürecin özeti “ilericilik” iddiası ile var olagelmıştır. Burjuva klikleri ya da egemenler, egemenlikleri için bu ilericilik üzerinden ideolojik konumlanma ve çekişmelerle iktidarı

ele geçirmeye ya da egemenliğini savunmaya çalışır. Egemenler kampında ilerencilik olarak tanımlanan duruma baktığımızda temel düsturun ‘muasır medeniyet seviyesi’ne çıkmak olduğu görünür. Yani modern çağa uygun, kapitalist bir toplum ve güçlü devlet olma hevesi, iddiası demektir bu. Temelde de bu, dış güçlere, emperyalistlere (tek dışı kalmış canavar diye tarifte ortaklaştıkları), Levantenlere (memleketin kaynağını dışa peşkeş çeken çorbacı, uluslararası tüccarlar) karşı çıkmak, milli bir ekonomiye sahip olmak ve bütün bunlara bağlı olarak da temel hedef “devleti kurtarmak” demektir. Bu “devleti kurtarmak” kendini ilerici olarak tanımlayanlar nezdinde temel eksendir.

19. yüzyıl Osmanlı aydınlarının Osmanlıcılık, Garpcılık (Baticılık), İslamcılık, Turancılık (Türkçülük) ve hatta düzen içi sosyalizm anlayışlarının (Osmanlı Sosyalist Fırkası vb.) temelinde o meşhur ‘devleti kurtarmak’ burjuva düsturu vardır. Sadece aydınları değil, bir bütün egemenler kampındaki kesimler de 1699’dan sonra bu temel eksene yaslanırlar. Karlofça antlaşmasından sonra Mehmet Rami Paşa, Lale devri yöneticileri, 1839 Tanzimatçıları M. Reşit Paşa ve Genç Osmanlılar, Mithat Paşa, II. Abdülhamit ile Panislamcılar, 1908 sonrası İttihatçıları ve Mustafa Kemal ve Milli Müdafaacıları, cumhuriyetle birlikte de CHP ile başlayan ve sıralanıp giden TCF, SCF, DP, AP, ANAP, AKP vb. unsurları için de devleti kurtarmak, devletin bekası en temel meseledir. Bunun içinde ‘Baticılık, ilerencilik’ olarak tanımlanan şey hepsinin or-

tak kesenidir. Avrupa’nın tekniği, siyaseti, bilimi alınmalı (Haşa kültürü, dini alınmasın!) ve sürekli taktilt yoluyla peşinden gidilmelidir. Bu da çağdaşlığın ölçüsüdür. Diğer bir anlamda çağdaşlığın ölçüsü burjuva yaratmak oluyor ancak o da yerli “milli” burjuva olmalı. Müslüman ve Türk sermayedar sınıfın, patronların yaratılması temel eksende durur. İşte bu temelde görünen şey; devleti kurtarmak, esas olarak, egemen sınıfların burjuva egemenliğini, düzenini korumak ve kurtarmaktan, onların sömürü, yağma ve fetih düzeninin sürdürülmesinden başka bir şey değildir. Devletler, egemen sömürücü sınıfların hakimiyet aracıdır: “*Devlet, egemen sınıfın bireylerinin kendi ortak çıkarlarını geçerli kıldıkları ve bir çağın burjuva toplumunun tamamını özetleyen biçim olduğundan, bunun sonucu olarak, tüm ortak kurumlar devlet aracılığıyla oluşur ve politik bir biçim kazanır...*”¹

Egemenler kampının son 200 yıllık tarihi boyunca devleti kurtarmak isteyenlerin tüm bölükleri feodallerden burjuvaziye; generaller ve bürokratlardan büyük toprak sahiplerine tümü kendi egemenliklerini savunmakta, onu korumak veya kurtarmak istemektedir. Egemenler kampı tabii ki içyapısı ve ilişkileri itibarıyla düz bir evrim sürecine, tekdüze bir yapıya sahip değildir, değişik katmanları vardır; kliklere, çıkar çevrelerine vb. bölünürler, birbirleri ile mücadele ederler, ittifaklar kurular, birbirlerini tasfiyeye de girişirler vb. İşte bu mücadeleler içinde de birbirlerini toplumsal kitle tabanından yoksun bırakacak; ilerici-mürteci, kökü dışarıda-millî, liberal-yerli

¹ K. Marx- F. Engels- Alman İdeolojisi, s. 66-67)

milli, komprador işbirlikçi-yurdum malı gibi ideolojik tasavvurları kullanarak kitleleri kamplara bölme, kutuplaştırma yöntemlerini kullanırlar. En yaygın ayrımları ise dini devletin nasıl denetleyeceği, kullanacağıın ton farkı (Diyamet işlerinin parası çok mu az mı olacağı, din kültürü derslerinin zorunlu mu seçmeli zorunlu mu olacağı vb.) ile Türk İslam ya da İslam Türk siyasal anlayışında hangisinin öncelikli olacağı meselesi gelir. Böylece de kendi toplumsal egemenliğinin ideolojik şekillenişini ve toplumsal tabanını sağlarlar. Hakimiyet aracı devlete hangi kesimin egemen olacağı ise meselenin özünü oluşturur. Bu egemenlik mücadelesi de doğal olarak egemenlerin ideolojik hegemonyasının ve kapsayıcılığının etkisiyle emekçiler, ezilenler cephesinde de temelde ilericilik-gericilik ve buna bağlı unsurlar biçiminde karşılık bulur. Bu eksende politik pratikler, aileden gelen kalıntılarla parti tutmalar, burjuva rejimin karakterine uygun alışkanlıklar ve de özelde de Kemalizm'e dair teorik, ideolojik ezberler oluşmuştur.

İlericilik/gericilik tartışma ve kamplaşması tarihsel bakımdan politik bir sınıf olarak burjuvazinin kendi egemenliğini kurmak için feodal aristokrasiye karşı yürüttüğü egemenlik mücadelesinden türemiştir. Burjuvazinin tarihsel gelişiminde aristokrasiye karşı egemenlik kurmaya çalıştığı zamanın kritik eşiklerinde İngiliz (1648) ve Fransız (1789) burjuva demokratik devrimleri yaşanmıştır. Marx, 1848 ayaklanmalarının sıcağında, burjuvazinin, 1848 ayaklanmacılarını bölme çabaları için ideolojik aygıtları eliyle servis

ettiği burjuva egemenliğine dönük ilericilik iddialarını proletaryanın devrimci arayışının tasfiye edilerek düzen içine hapsedilmesi yönelimi olarak tanımlar. Gelişen burjuvazi ve onun siyasal egemenliği talep etmesiyle, onu engellemeye çalışan feodal aristokrasi, kiliseci parti ve örgütleri, burjuva gelişmeyi durdurma çabasını ve buna bağlı her girişimi gerçeği, durumun somut halini görmediği için 'gerici' olarak tanımlar. Bunu üretim tarzının tarihsel gelişim zorunluluğuna dayandırır: "Geniş çizgileriyle, Asya üretim tarzı, antikçağ, feodal ve modern burjuva üretim tarzları, toplumsal-ekonomik şekillenmenin ileriye doğru gelişen çağları olarak nitelendirilebilirler."²

Hakimiyet aracı devlete hangisi kesimin egemen olacağı ise meselenin özünü oluşturur.

Marx, kapitalist üretim tarzının gelişiminin geldiği düzey ve onun siyasal, toplumsal, ideolojik egemenliğinin zorunluluğunu anlamayan bir önceki dönemin üretim tarzının ilişkileri içindeki egemenlerini ve onların siyasal, toplumsal, ideolojik direncini "gerici" olarak tanımlar. Marx, çok açık biçimde üretim ilişkileri ile egemenler arasındaki bağı sınıksız ortaya koyar. Kapitalizmin egemen sınıfı olan burjuvazi ve bağılı unsurları egemenlik mücadelesinde kendi sınıfsal üstünlüğünü siyasal ve toplumsal anlamda kurmak için ilericilik iddiasında bulunur. Tam da buradan hareketle Türkiye sathında kapitalizmin gelişimi meselesine

² K. Marx, *Ekonomi Politikin Eleştirisine Katkıya Önsöz*-(K.Marx).

tarihsel bakımdan odaklanmak bize Kemalistlerin ilericiliği meselesi ile ilgili somut veriler sunacaktır.

Bu coğrafyadaki egemenler için kapitalizmin gelişmesi ve geliştirilmesi meselesi, özünde burjuvazi “yaratmak” meselesidir. Ayrıca eğer bu yaratım belli bir asgari varoluşa kavuşturulmuşsa, var olan burjuva unsurları sermaye biriktirmeleri için olanaklı olan her biçimde desteklemek, yani müsadere (el koyma), mallara çökme, emvali metrukeleri (Ermeni, Süryani soykırımının, Rum mübadelesinin arkasından kalan mallar) peşkeş çekme, varlık vergisi, OHAL, KHK vb. uygulamaları bunun

Türk burjuvazisinin oluşum hikayesinin başlangıcını Kemalistlerle başlatmak ve onun bu temelinden dolayı onu ilerici görmek, Türkiye iktisadi gelişim tarihinden bihaber olmak demektir.

somut pratikleridir. Tam da devlet ve egemenler için bu sayılanların sürekliliği ve davranışın kaynağı ortak ve temel görevdir: Osmanlı’dan cumhuriyete önce Müslüman sonra da Türk, yani iki durumda da yerli ve de milli burjuvazi yetiştirmek temel esastır. Türk burjuvazisinin oluşum hikayesinin başlangıcını Kemalistlerle başlatmak ve onun bu temelinden dolayı onu ilerici görmek, Türkiye iktisadi gelişim tarihinden bihaber olmak demektir.

Daha eskiye de gidilebilir ama biz III. Selim döneminden başlayalım. 1795’lerde gelişen sanayi devrimi sonrası uluslararası ticaret ve bunun

içerideki sanayi gelişimine etkisiyle birlikte Müslüman Tüccar yetiştirmek isteyen III. Selim, Hayriye Tüccarları (Şirket-i Hayriye) adıyla gemi işletmeleri, taşımacılık vb. için teşvik vermiş, şirketleşmeyi desteklemiştir. Temel hedef yerli Müslüman tüccar, banker ve sanayici yetiştirmektir. Bunu yaparken 17. yüzyıl Avrupa’sının Akdeniz’deki sömürgecilik faaliyetinin şirketleri olan İngiliz Levant Company (1592), sonra Fransız Levant Company (1670), Hollanda Levant Company’lerin (1602) kuruluşundaki ticari teşvik, bağlı oldukları devletin hukuki koruması ve sermaye desteğinden oluşan sermaye birikimine odaklanmıştır. Bu “company”ler devletin sermaye gücü olarak kendi tüccarlarını tek bir bayrak altında ayrıcalıklı antlaşmalar ile desteklerken, tüm tüccarların bir şirket bayrağı altında ticaret yapmasını, kredi bulmasını, devleti arkasına almasını sağlıyordu. Avrupa merkantilizminin gelişiminde bu şirketleşme ve devletin teşviki temel yerde durur, bu companylere engel oluşturanlara karşı da sömürgeci savaş mesaisinin doğrudan etkisi çarpıcıdır. Osmanlı’da yine III. Selim kapitalistleşme önünde engel oluşturan esnaf tekellerini (gedik sistemini) de kaldırarak şirketleşme sürecini, pazar ekonomisini geliştirmeye çalışmıştır. Önce III. Selim sonra halefi II. Mahmut benzer uygulamaların en azından devlet teşvikiyle olan kısmında Müslüman girişimciler başarısızlığına müdahale etmek ve onlara peşkeş düzeni yaratacak devlet kâhaneleri (Feshane, tuz ve maden İşletmeleri, tütün idaresi -Rejiden oluşan devlet tekelleri- vb.) biçiminde devam ettirdi. Bunların yanında her ikisi de kapitalistleşmeyi yerli ek-

sende sağlamış ve Müslüman tüccarlara muafiyetler (Gümrük rejimleri, borçlar, vergilerden vs) getirmiş, ayrıca yerli malını da teşvik etmiştir. Bu durum 1838 Balta Limanı Ticaret Antlaşması uyarınca iç gümrük ortadan kaldırılınca bir kısım teşvik ve destek alan sanayiciler, ticarethaneler yıkıma uğradı. Bu antlaşmadan sonra 1845'te İstanbul Üsküdar'da 5 bin dokuma tezgahı kapandı, yünlü ve ipekli dokuma tekstil kentlerinde (Bursa, Edirne, Manisa-Gördes, Kayseri-Bünyan vb. yerler ki hala buralar muhafazakar tepkinin önemli merkezleridir) işsizlik, tepkiler gelişti. Ancak Osmanlı'da bu yerli burjuvazi yaratma çabası devam etti. II. Abdülhamit'te bu konuda adımlar atarak Haydarpaşa-Bağdat demiryolları, devlet maden işletmeleri (Linyit, kömür işletmeleri devreye sokuldu), tramvay, havagazı devlet işletmeleri kuruldu.

Düyun-u Umumiye olarak bilinen Osmanlı borçlarını tahsil için kurulan İngiliz-Fransız sömürgeci sermaye örgütü, Osmanlı tütün idaresi (Reji idaresi), gümrük harçları ve vergileri, demiryolları geliri gibi devlet tekellerine el koydu. Buna rağmen kapitalistleşme çabası Abdülhamit döneminde sürdü, Almanların da yardımıyla Anadolu içlerinde demiryolları, Fırat, Dicle Vapur işletmeleri ile 'başta Orta Anadolu tahıl üreticisi büyük toprak sahipleri olmak üzere yeniden pazara açılma fırsatı yakalayan kapitalistleri destekleme ve buna bağlı biçimde yeniden bir sermaye birikim süreci başlattı.

"Milli tüccar" ve "Türk patron" yaratılması meselesi, İttihatçılar için de temeldi. Bunun içinde onlara göre emperyalist tekellere, işbirlikçi Rum-Yahudi-Ermeni tüccarlara kar-

şı Türk-Müslüman burjuvazi yaratılması temel bir ilericilik ve uluslaşma biçimiydi. İttihatçılar 1916'dan itibaren bu iki gruba karşı kapitülasyonları ve ona bağlı ayrıcalıkları kaldırdılar. İttihatçılar Kara Kemal, Vasfi Bey, Doktor Nazım'ın başında bulunduğu ekip İstanbul'daki Türk-Müslüman tüccarlar, Kayseri-Ankara çevresindeki, Söke-Çukurova, Kuzey Makedonya'daki büyük toprak sahipleri ve 1915 Ermeni Soykırımı'ndan kalan mallar yani emvali metrukeden zenginleşen memur ve subayları sermaye sahibi kıl-

Kara Kemal'in gerçekleştirdiği ekonomik faaliyetler, savaş sırasında Türk- Müslüman burjuva yetiştirilmesinin temel halkalarından birisidir.

mak ve onları korumak için her yolu denemiş, buna bağlı pratikleri uygulamışlardır. Balkan Harbi sonrası Millî İktisat politikasını (1923'teki İzmir İktisat Kongresi'nin temelini ve hedeflerini oluşturur) uygulamak isteyen İttihat ve Terakki Cemiyeti bu fırsatı emperyalist paylaşım savaşının başlamasıyla elde etmiştir. İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin "Küçük Efendisi" Kara Kemal, millî iktisat uygulamalarının en önemli aktörlerinden biri olmuştur. Kara Kemal'in gerçekleştirdiği ekonomik faaliyetler, savaş sırasında Türk-Müslüman burjuva yetiştirilmesinin temel halkalarından birisidir. Sakarya ve Eskişehir'deki harp sanayinden demiryolları teknolojisine, Zeytinburnu'ndaki savaş fabrikalarına kadar

bir dizi devlet işletmesine, ek olarak Söke-Çukurova başta olmak üzere tarımsal tekellerin ve kapitalistleşmenin de teşvikçilerindedir.

1918'de savaşın bitmesiyle İttihatçıların sürdürücüsü (İttihatçıların 193 şubesininin 165'i sonradan Milli Müdafaa Cemiyeti olmuş, bunların çoğunluğu daha sonra CHF'yi oluşturmuştur) Milli Müdafaa Kemalîstler de aynı çizgiden yürümüşlerdir. Daha 1921'de komünistlerin ve işçilerin örgütlerini yasakladılar, onların yayınlarını "Sahte TKP" ile kendine katarak "komünizm ihtiyas Kemalîstler getirecek" pazarlamasıyla Ekim Devrimi'nin etkisini yok etmeye çalıştılar. Bunu yaparken de kendi sınıfsal pozisyonu ve kendi gerçeğine uygun biçimde devrim ve enternasyonalizm düşmanı tutum aldılar. Yine onun sınıfsal karakterine uygun biçimde, ikiyüzlü bir burjuva olduğunu ilan edeceği bir eşik vardır. O da savaşın bitiminde yaptıkları İzmir İktisat Kongresi'dir. Bu kong-

reyle milli iktisat anlayışı çerçevesinde Kemalîstler milli burjuvazinin, tüccarın, büyük toprak sahiplerinin temsilcisi olduğunu ilan ettiler.

Kemalîstler kendilerinden öncekilerden aldıkları burjuvaziye teşvik etme biçimlerini değişik araç ve biçimler ekleyerek devam ettirmişlerdir. Antiemperyalizmi kullanarak sömürgecilğe karşı ulusal kurtuluş savaşında Bolşevikler, Hint Müslümanları, Afganlardan para yardımları topladılar. Bolşeviklerden, Hint ve Afgan Müslümanlardan savaş için gelen para ile İş Bankası kuruldu, "Aferistler" (Çıkarıcılar, yiyiciler) adıyla bilinen olayla kredi, teşvik, borç adı altında burjuvaziye, tüccara, büyük toprak sahiplerine, emvali metrukeci devlet görevlilerine peşkeş çekildi.

Hemen aynı dönemde 1927'de Teşvik-i Sanayi Kanunu ile arazi, hammaddenin yarısı, enerji, ulaşımı devletin karşılayacağı bir burjuva teşviki yapıldı. Bundan öncede 1925

Takrir-i Sükûn Kanunu ile grev yasaklanmış, işçi-çiftçi örgütlenmeleri, yayınları yasaklanıp derneklerin mallarına çökülmüştür ki burjuvazinin önüne herhangi bir engel çıkarılmasın. Aynı kanuna dayanarak aynı dönem içinde Kemalist iktidarın egemenliği için ayrıksı duran kimi İttihatçı artıkları Doktor Nazım, Kara Kemal, Kara Vasfi Bey vb. 1926'da İzmir'de M. Kemal'e karşı suikast yapılacak bahanesiyle yargılanarak tasfiye edildiler. Bu suikast komplotezgâhıyla suikast girişimleri canlarıyla ödediler. Kemalist burjuva diktatörlüğün burjuva muhalefetine bile yaşama şansı vermeyen tipik en gerici burjuva stratejisi böylece tamamlanmış oldu. Ayrıca daha çok 1915 Ermeni Soykırımı sırasında ele geçirdikleri Ermenilerin kalan malları yani emvali metrukeler, Esnaf Cemiyeti'nin pazar tekeline elde ettiği sermaye de bu yargılamalarla M. Kemal ve CHP'ye geçmiştir. M. Kemal öldüğünde ülkenin en zengini olması bizi şaşırtmamalı. Ayrıca çeteci yöntemlerle elde edilen sermaye de devlet geleneği olarak sürdürülmüştür.

Burada devletçilik uygulamasını bir çeşit sosyalizan pratiğin biçimleri olarak görüp göklere çıkaran bir emekçi sol gerçekliğinin varlığına da dikkat çekmekte yarar var. Hem İzmir İktisat Kongresi hem de Teşvik-i Sanayi Kanunu'nda açıktan yasal hüküm altına alınan burjuvazi her koşulda semirtmeyi amaç edinen bir rejimin sınıf karakteri ortadadır. Özel sermayenin henüz gücünün yetmediği alanlarda devletin yatırım yapmasında, devlet işletmeleri kurmasında sosyalizmin zerresi yoktur. Kapitalist devlet işletmeleri düpedüz burjuva yetiştirme siyase-

tinin tamamlayıcı bir perspektifle yapılan uygulamalardır. Bütün bu sayılanların tarihsel arka planına baktığımızda Türk-Müslüman olmayan halkların mallarına çökülmüş, savaştan semirtilmiş, uyuşturucu ile beslenmiş bir burjuvazinin egemen sınıf sürekliliği, yağma, soykırım, el koyma, çökme düzeni ortadadır. Yerli milli patron, Türk-Müslüman burjuvazisi yetiştirmek, olanları büyütmek üzerine kurulu bir düzen hedefi vardır. Bütün burjuva gericiliğinin her türüyle sermaye birikimini temel alan Kemalistleri ve onun burjuva

Kapitalist devlet
işletmeleri düpedüz
burjuva yetiştirme
siyasetinin tamamlayıcı
bir perspektifle yapılan
uygulamalardır.

cumhuriyetini yukarıda adı sayılan emekçi sol örgütlerin "ilerici" adıyla sahiplenmesi düpedüz bu yağma, sömürü düzeninin ortağı, destekçisi, takipçisi yapmaz mı? Türk Müslüman bir burjuvazi yaratarak ve buna muasır medeniyet hedefiyle ilerici demek burjuvazinin değnekçiliği demektir. Bu aynı zamanda burjuva ideolojik dünyasının sularında yüzmek demektir. Burjuva düzenin ideolojik mücadelesinde emekçilerin, ezilenlerin kafasını karıştırma, bilincini bulandırma rolüne de soyunan bu emekçi sol örgütler yanılsamalar yaratıp egemen düzenin su taşıyıcılarıdır.

"İlericilik" eğilimi ve fikrinin kapitalistleşme sürecindeki egemenlik mücadelesinden kaynaklandığı gerçekliği yok sayılıp, M. Kemal şah-

sında fıskıran bir devrimci yaratıcılık olarak tanımlanıp sunulduğunda onun kuyruğuna takılma sonucunu verir, veriyor. Marx ve Engels, “*Tarihin akışını ele alırken, eğer egemen sınıfın düşüncelerini, egemen sınıfın kendisinden ayrılarak, onlara bağımsız bir varlık atfedersek, hangi koşulların ürünü olduklarına ve kimlerin ürettiğine aldırış etmeksizin verili bir zaman diliminde şu ya da bu düşüncenin egemen olduğunu söylemekle yetinmiş oluruz.*”³ derken sanki bugün bizdeki tarih okumasının öznelciliğinden, burjuva eklektizminden bahsediyorlar. M. Kemal ve bilinmeyen arkadaşları köksüz, sınıfsız, mitolojik ‘bir düşün’ hali olarak sunuyor, M. Kemal’i İttihatçılardan, II. Abdülhamit Osmanlısından, 200 yıllık Osmanlı Müslüman, Türk burjuva yetiştirme teşvik ve çabasından, “devleti kurtarma” arayışından bağımsızmış gibi gösteriyorlar. Hiç kuşkusuz buradaki yanılısma da rolü olanlar TKP tarihi kadar Kadro hareketi ve dergisindeki ihanetçi, döneç TKP’liler Vedat Neditör ve Şevket Süreyya Aydemir, Kemalizm’le uzlaşmacılığı temel alan “Şefik Hüsnü TKP’si”, onların yanında burjuvazinin kadrine uğrasa da ağa, ayan, bölgeler arası tüccar, esnaf egemen kliğine karşı mücadele ettiğini iddia edip Kemalistleri savunan aydınlar, gazeteciler vardır. Bunların burjuva zeminde, burjuva ideolojik çemberinde olduğunu kesin biçimde söylemek gerekir. Sosyalizm mücadelesi yürüttükleri hele de Marksist-Leninistlik iddiası tamamen asılsızdır, ancak bunun sürmesini sağlayan şey ise bunların tarihe,

topluma, ML’ye, mücadeleye ve örgüte yaklaşımlarında sergiledikleri yöntemde verilidir. Benimsedikleri yöntemleriyle teoriden istediklerini alıp kendilerine göre işleyerek kendi pozisyonlarını korumaya çalışıyorlar ancak mücadeleyi tahrif etmeye de devam ediyorlar.

Lenin, ilk eserlerinden biri olan “Halkın Dostları Kimlerdir ve Sosyal Demokratlara Karşı Nasıl Savaşılır?”da (1894) o dönem Rusya ve Avrupa’da sosyalistler içerisinde kendini gösteren öznel toplum bilim yöntemini eleştirir. Bu yöntemin burjuva ideolojisine, onun düzeni reformist siyasetine, hizmetteki rolüne değinir. “*Toplum bilimindeki öznel yöntem her şeyden “iyi olanı” alın der. Bu yöntemin en tipik özelliği, gerçekliğin doğrudan ve kesin bir tanımından korkması, küçük burjuvazinin idealler dünyasında uçmayı yeğlemesidir.*”⁴ Öznel toplum bilim ile meseleleri ele almaya başlayınca üretim ilişkileri ile siyasal, toplumsal, ideolojik unsurların doğru ve kesin bir tanımını vermekten kaçınmak, doğal olarak, temel meselelerde sizin duruşunuzu, konumunuzu, örgüt ve mücadele biçimlerinizi de “duruma” göre uyarlamanıza hizmet ediyor. Bu öznel toplum bilim yöntemi bizde en çok rejimin yapısının analizinde, Kemalizm’in savunulmasında, sahiplenilmesinde, rejimin sömürgeci üniter yapısının gerçeğini kavrama, buna karşı mücadelede ve buna bağlı Kürt sorununda, Ermeni-Süryani soykırımındaki tutumda, Türk ve Müslüman olmayan halkların, inançların inkar, imha ve asimilasyonu ile kurulan ilişkide, soykırıma, sürgüne

³ K. Marx, *Alman İdeolojisi*, s.53

⁴ Lenin, *Halkın Dostları Kimlerdir ve Sosyal Demokratlara Karşı Nasıl Savaşılır?* S.88

uğratan halklardan kalan mallarının milli yerli burjuvaziyi yaratmasında, bunun tarih okumasında, SDHP'yi (Sosyal Demokrat Halkçı Partisi) devrimci kök olarak tanımayıp kökleri, geleneği TKP ile sınırlı tutup Türk köklerinin, kaynakların korunmasında, laikliğin burjuva egemenlik aracı ve toplumsal saflaştırmayla mücadelenin burjuva ideolojik zemine hapsedilmesinde vb. kendini gösterir. Doğal olarak öznel toplum bilim ile burjuva radikal fikirler ve anarşist lafazanlığı birleştirerek ve buna da ML sosu katarak gerekçeler bulmak, eklektik alıntılar ile reformizmin, oportünizmin kılıfını yaratmak bu yöntemin tipik davranışıdır.

Kemalistlerin ve M. Kemal'in ilericiliği ile ilgili bir diğer ezber ise Asyatik üretim tarzından gelen ağa ya da büyük toprak sahiplerinin Kemalistlerce tasfiye edildiği iddiası ve masalı gelir. Bu tasfiye ile modern ya da çağdaş Türkiye'nin önü açılmış ancak 1950'lerden sonra önce DP (Demokrat Parti), sonra ardılları ve AKP (Adalet ve Kalkınma Partisi) ile gelen diğer gerici, dinci, yobaz egemen klikler bunu sabote edip bu kesimleri beslemişlerdir. Ancak bu iddianın sahiplerine hemen baştan söyleyelim. Bırakın ağaların tasfiyesini Kemalistler ağalarla ortaklaşp birlikte devleti hem "kurtarmışlar" hem de CHP'nin kaymakamları ve parti temsilcileri olarak devleti birlikte yönetmişlerdir.

Osmanlı'da Kürdistan hariç "ağalar" 1800'lü yıllar boyunca devlet teşviki ile pazar için üretime yönlendirilmişlerdir. II. Abdülhamit'in Şark Demiryolları Projesi'nde kapitalistleşerek pazara dahil edilme ile en somut halini alırken II. Meşrutiyet burjuva devriminden sonra

İttihatçılar da bu ortaklığı devam ettirdiler. İttihatçılar 1915 Ermeni Soykırımı'yla iş birliğini suç ortaklığı şeklinde sürdürdüler, ağalar bu soykırımcı ortaklığın ödülünü Ermeni ve Asuri-Arami halklardan kalan mallara, yeni emvali metrukelere el koyarak aldılar. 1916'da İttihatçılar kapitülasyonları kaldırınca Esnaf Cemiyeti vb. adlarla Müslüman-Türk yani yerli/milli sermayedarlar yaratmak için bu ağa, ayan takımını kullandı. Bunlar savaşa da katılmadıkları için Anadolu köylüsünün, ittihatçı devlet eliyle ve desteğiyle, kalan yaşlı, kadın ve çocuk köylünün topraklarına çöktüler. Meşhur Hacıağa figürü de oradan gelir. Ulusal kurtuluş hareketi sırası ve sonrasında zaten Güney Cephesi ağa ve beylerin önde ve egemen olduğu bir cepheydi. Kürdistan'da da Diyar Ağa öncülüğünde kimi aşiret-ağa ortaklığıyla da Erzurum Kongresi'ni bağlamıştır. 1923'ten sonrası ise 1923-24 Rum mübadelesiyle Rumların kalan topraklarına, bağlarına çöktüler. Ermeni emvali metrukeleri Kemalistlere tescillendi ve Türkçü tarih-yazımıyla da üzerine beton döktü. İzmir İktisat Kongresi ile de çiftçiler adıyla ağalara mutlak teşvik, destek ve koruma sağlanacaktı. Ağaların isteğiyle toplanmasında asker, küçük bürokratlar başağrıyordu. Aşar Vergisi kaldırıldı. Böylece emekçi köylülüğün de desteğini alacak, itaatini sağlayacak bir düzenleme yapılmış oldu. CHP'nin 1923'ten sonra il ve ilçe başkanları doğal olarak devletin kaymakam ve valileri, mebuslarının önemli bir kısmı işte bu ağalardır. Burjuva ilericiliği iddiasının emekçiler bakımından en temel davranışlarından olan toprak reformu ise M. Kemal dönemin-

de Rumların Yunanistan'a gönderilmesinden (1924'te 1,5 milyon Rum gönderilirken 480 bin Müslüman-Türk gelmiştir) kalanların topraklarının dağıtılması dışında bir dağıtım olmamış, sadece Iğdır, Çoruh, Ardahan, Artvin'de vb. yerlerde o da çok sınırlı olmak kaydıyla bu göçten kalan ve kimi tekke arazileri bölgede yerleşik köylülüğe dağıtılmıştır. Çiftçiyi topraklandırma kanunu da 1922-50 döneminde bir kez yasallaşmıştır. O da 1945 yılında yasalaşmış, bu kanunla da ancak çok sınırlı biçimde, o da hazine ve orman alanları çok sınırlı birkaç bölgede dağıtılmıştır. DP'nin 1946 yılı seçim çalışmalarının başındaki ağaların müfettişi olan Adnan Menderes'in etrafında toplanan ağalara, CHP iktidarının köylülük tehdidi üzerinden mesajını içerir. M. Kemal, 1 Kasım 1936 günü yaptığı TBMM açılış konuşmasında Meclise şöyle seslenir: *"Toprak kanununun bir neticeye varmasını Kamutay'ın (meclis) yüksek himayesinden beklerim. Her Türk çiftçi ailesinin, geçineceği ve çalışacağı toprağa malik olması, behemahal (ne olursa olsun) lâzımdır. Vatanın sağlam temeli ve iman bu esastadır. Bundan fazla olarak, büyük araziyi modern vasıtalarla işletip vatana fazla istihsâl (üretim) temin edilmesini teşvik etmek isteriz."*⁵ Burada da küçük köylüyü kandırma, onun imanını taze tutma, diğer yandan da büyük toprak sahibinin gelişimine, onun teknik olarak donatılmasına hizmet ve ortaklık vardır. Her türlü kararnameyle istediğini el koyma ve kamulaştırma hakkına sahip M. Kemal, şahsının memurları olan millet-

vekillerine rica da bulunuyor. Bu salt bir emekçiler nezdinde yanılısama örgütlemek dışında burjuva ikiyüzlü siyasetinin tipik davranışdır. CHP ve Kemalistler büyük toprak sahiplerini desteklemeye M. Kemal öldükten sonra 1942'de de sürdürmüştür. II. Emperyalist Paylaşım Savaşı'nda TC, Nazilerin ekonomik olarak ortağı durumundaydı. Türk ırkçılığı en üst düzeyde benimsenerek "Anadoluculuk" adı altında Türk-Müslüman olmayanlara karşı saldırganlığa dönüştürülmüş, ekonomik olarak da Müslüman-Türk olmayan halklara Varlık Vergisi ile çökmüştü. Aynı dönemde emekçi köylülüğün malla-

CHP ve Kemalistler büyük toprak sahiplerini desteklemeye M. Kemal öldükten sonra 1942'de de sürdürmüştür.

rına da çöktü. 1942 Toprak Mahsulleri Ofisi (TMO) yasası ile savaş bahanesiyle buğdayın satış fiyatı piyasada 50 kuruş iken devlet köylüden jandarma sopasıyla ve ağaların yardımıyla toplayarak tahılı 20 kuruşa almıştır. Savaşta destekledikleri Nazilere hem hububatı hem de krom gibi metalleri yüksek karla sattılar. Böylece savaşla zenginleşme atağı yaşandı.⁶

Bu ikiyüzlü yağmacı karakter, Türk-Müslüman burjuvazisinin temel karakteridir. 1945'te göstermelik olan, köylünün (küçük ve orta köylülük) savaşta çöken tahıllardan vb. dolayı oluşan tepkisini ortadan kaldırmak isteyen CHP, serbest seçim-

⁵ Atatürk'ün söylev ve demeçleri, s.369

⁶ Şevket Pamuk, 200 yıllık Türkiye İktisat Tarihi

lerin de etkisiyle, toprak reformunu yasalaştırdı. Ancak bu yasanın uygulanması da birkaç ilde ve o da hazine, orman arazileri dağıtımından öteye gitmemiştir. Çünkü sırtını dayadığı ağalar toprak reformuna karşı çıkıyordu. CHP Eskişehir Milletvekili Emin Sazak büyük toprak sahipleri adına TBMM kürsüsünden şöyle seslenir: "Padişahı devirdik, Halifeyi kovduk, şapka'yı giydik, Latin harflerini kabullendik, tekkeleri kapattık, bazı gerekçelerle Varlık Vergisi'ni bile kabul ettik. Fakat bunu kabul edemiyorum." Toprak reformunun en tartışmalı dönemi ise ilginçtir; 1954'te DP'nin toprak reform girişimi dönemidir ki toprakların belli bir oranda dağıtımının yapılmasına girilmiştir. Şimdi soru şu, kimin yöneteceği dışında bir çelişkisi olmayan bu egemenler arası mücadelede büyük toprak sahipleri tasfiye edilmiş midir? Her türlü olağanüstü hakka sahip olan, kararnemelerle mallara çöken, vatandaşlıktan çıkararak M. Kemal ve Kemalistler neden toprak reformunu hayata geçirmemişlerdir? Çünkü burjuvazi, büyük toprak sahipleri ve ağalar ittifak ve kader birliği içerisindeydiler, egemenliklerini sürdürmenin dışında dertleri yoktur. Buradaki temel yanılsama Şefik Hüsnü'nün Komintern'e sunduğu raporları ve Kadro Dergisi çevresinin, ardılı Aydınlik gazetesinin yarattığı yazın politikasının etkisi ile Şeyh Sait üzerinden Kürt isyanlarının bastırılmasına dönük biçilen yanlış yönlendirmesi vardır. O dönem her Kürt ayaklanması feodallerin, mürtecilerin (gericilerin) hareketi olarak görülmüş, onların bastırılması, tedip (uslandırma-yola

getirme) ve tenkili (uzağa gönderme – uzaklaştırma) de üniter yapıyı güçlendirdiği için ilericilik olarak alkışlanmıştır. Ancak bu tamamen şovenizmin, Türk sömürgeciliğinin alkışlanması ve desteklenmesidir. Bu durum, onların burjuva zeminde durduklarının ve şovenist olduklarının somut verisidir. Bunların içinde o dönem TKP'si ile ilişkisine rağmen Hikmet Kıvılcımlı'nın Kürt sorununda 1930'larda yaptığı çözümler ve bu yanılla tuttuğu incecik dal ise ayırt edici olarak farklılaşır. Son olarak Kemalistler büyük toprak sahipleriyle hem sermaye oluşturmada hem de burjuva-gerici rejimini yönetmede birlikte çalışarak, ittifak halinde ortak bir tarihi yaratmışlardır.

İlericilik üzerine tartışmanın son temel halkası ise hilafetin ve buna bağlı unsurların kaldırılmasına yaslanarak yapılan tartışma, yani meşhur laiklik meselesidir. Hemen baştan söyleyelim, laiklik tartışması burjuva zeminde ve burjuva ideoloji çemberinde, egemenler arasındaki iç mücadelenin ideolojik, toplumsal ve politik bir biçimidir. Osmanlı'da 1838'de padişah olan Birinci Abdülhamit, Tanzimat Fermanından önce cülus fermanında (padişahlık beyanı) şariat düzenini şöyle anlatır: "Allah beni 'Emirül-Müminin ve Halife-i ruy-i Zemin' (Müminlerin emiri ve yeryüzünün halifesi-temsalcisi) tayin eylemiştir. Uhde-i hilafetime teslim edilen halkı korumak vazifemdir. Memurlar namaz vakti 'sokaklarda' camiye gitmemiş olanları gördükleri halde sual ile şeriata göre gereken cezayı verecektir."⁷ Biçimsel olan bu beyannameden sadece 4 ay son-

⁷ Halil İnalçık, *Devlet-i Âliyye*, c. IV, s.162)

ra Tanzimat Fermanı ile padişah ve devlet Osmanlı'da modern-kapitalist bir devlet yönetimine geçeceğini ilan etti ve böylece I. Abdülhamit'in dediği biçimden öte bir anlamı kalmadı. Sırasıyla 1856 Islahat Fermanı, 1876 I. Meşrutiyet (Kanun-i Esasi Anayasa) ile de Müslüman olmayanlara da Batılı kapitalist tarzda modern mülkiyet, can güvenliği, vergi ve askerlik işleri getirildi. Böylece Osmanlı'da uzun süredir fiilen süren ikili hukuk, yeni modern-kapitalist ve şeri-dini hukuk yan yana, iç içe uygulanmaya, yaşanmaya başlamıştır. Şeri düzen II. Abdülhamit devrinde Mecelle adlı Medeni Kanun'la egemen kılınmaya çabalanmış ama modern kapitalist/burjuva hukuku da birlikte "Devletin dini İslam'dır" anlayışına uygun sürdürülmeye çalışılmıştır. 1908 2. Meşrutiyet rejimi ile modern hukukun ağırlık kazandığı burjuva devlet düzenine dönük temel adımlar atılmıştır. Peki, Osmanlı'da nasıl bir şeriat düzeni vardı ve düzende halifenin rolü neydi? Halifenin salt siyasal bir temsiliyeti vardı, o da padişahla birleşiyordu. Rusların Kırım'ı işgaline kadar halifeliğin devlet yönetiminde sembolik bir anlamı varken özellikle 1774 Küçük Kaynarca antlaşmasından sonra halife, Sünni Müslümanların dini-siyasal (ekümenik) lideri kabul edildi. Bu liderlik sembolizmi, özellikle II. Abdülhamit'in devleti kurtarmak için İslam Birliğini (Panislamizm) kurma çabası döneminde en üst noktasına çıktı. Bu İslam Birliği, İttihatçılar ve hatta ilk dönem Kemalistler dahil devleti kurtarmak isteyen tüm egemenler kampı içinde paylaşılan ortak bir görüştür. Ancak ilk önce 1912'de Arnavut Müslümanlarının Osmanlı'ya karşı bağımsızlık ha-

reketi, ardından 1913-15'teki Arap Müslümanların İngilizlerle iş birliği yaparak Osmanlı'ya saldırısı, ayrıca Birinci Emperyalist Paylaşım Savaşı'nda bağımsızlık vaadiyle Hintli Müslümanların Osmanlı'ya karşı birkaç cephede savaşması Panislamizmi ve onun ekseninde yeniden kurgulanan halifelik kurumunun uluslararası etkisini yerle bir etti. Kemalistler, 1919-22 arası savaş döneminde İngilizler tarafından yedeklenen Hintli Müslümanları kendi yanına çekmek için antiemperyalist olduklarını ileri sürdüler ve "halifeyi kurtarmak istediklerini" iddia ettiler.

Osmanlı'da padişah-halifeler, şeri düzende istedikleri gibi kanun koyamazlardı. Ulemanın başında şeyhülislam vardı, müftüler-imamlar buna bağlıydı. Savaş-barış, ahidnameler (Kapitülasyonlar), vakıflar ve her türden dini iş, bunlara sorulur, fetva eliyle de verdikleri cevaplar resmîyet kazanırdı. Eğitim ve yargı kadı askerlere bağlıdır, o da doğrudan padişaha bağlıdır. Kadı-naip, adalet işinde hakim-kaymakamdır, hoca ve danışmendler de eğitim işinde medresede temel muhataptılar. Bunların işbölümü tüm Osmanlı tarihi boyunca sürdürülmüştür. Kanuni'den itibaren bütün kanunlar şeri düzene mecbur kılmıştır. Ancak dönemin en temel kuralı ihtiyaç temel belirleyendi, buna göre karar verilirdi. Ebussuud gibi bir şeyhülislam dahi buna bağlı olarak faizi (%20'ye kadar) toplum yararı varsa uygun bulmuş ve uygulanmıştır. Sarraflar denilen bankerler esasında tefecilik-faizciliğin Osmanlı'daki biçimiydi. Sarraflar, bankerler, tefeciler vb. sınıfı ekonomik işleyişe egemendi, bunlara göre şeri düzen işlerdi. Devlete isyan etmek, Mehdi iddiasında

olmak, bir Müslümanın kafir olması yani başka dine geçmesi dışında kalan bütün suçlar şeri düzende çeşitli diyetlerle (bedellerle) en çok da para cezaları ile karşılanırken padişaha, devlete ve düzenine karşı gelmenin ise cezası doğrudan ölümdü. Şeyh Bedreddin, Bozoklu Celal gibi isyancılar, İsmail Maşuki, Hamza Bali gibi mehdi-kutup iddiasında bulunan tarikat-komüncüleri, şeriat düzenine karşı çıkan Molla Kabız, Molla Lutfi gibi aydınlar da ibretlik idamlara, işkencelere uğramıştır. Bu uzun aktarımda da görüldüğü gibi padişah ve onun şahsında devlet, İslam diniyle bütünleşmeyi ifade ediyordu. 19. yüzyılda Osmanlı'da ise hukuk düzeni, eğitim, yargılamalar ikili bir

3 Mart 1924'te halifelik ve şeyhülislamlık kaldırıldı, yerine aynı işlev için "Diyanet İşleri Başkanlığı" kuruldu.

karakter kazandı, kapitalizmin gelişmesiyle birlikte modern-kapitalist hukuk, uygulamalar ve düzeni egemen olmaya başladı. Lale devriyle başlayan somut reformlar, III. Selim ve II. Mahmut dönemlerinde köklü bir hal almış, Tanzimat ve Islahat fermanlarıyla kapitalist hukuk, kurum ve uygulamalar egemen olmuştur. 1908'den sonra ise şeri kurallar tamamen modern devletin kurallarına göre zayıflatılmıştır. Şeri uygulamaların sınırı en asgariye indirilmiştir. İttihatçıların iktidarında ise Türk Müslümanlığı ile halifenin Türkleri birleştirmesi hedeflendi. Halife sadece siyasi bir unsur olarak devletin egemenliğini sağlarken, İttihatçılar döneminde iktidar aparatı haline ge-

tirildi, kendilerine bağlı bir unsura dönüştürüldü ve dini konularda iktidarın politikalarını meşrulaştıran bir yapı biçimine büründürüldü.

Şimdi 1924 yılına gelindiğinde bütün bu söylenenlerin yanında ve dışında ne vardı ki laiklik denilen uygulama hayat buldu ve gerçekten devlet, dinden ayrıldı mı, devlet, toplum laikleştirildi mi? Bu sorunun cevabı burjuva zeminde kalsa bile buna da bakmak gerekir. 3 Mart 1924'te halifelik kurumu kaldırıldı. Medreseler kapatıldı, tekke ve zaviyeler tasfiye edildi, eğitimdeki ikilik (modern-dini) Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile birleştirildi. Mecelle yerine Medeni Kanun getirildi. Kemalizm ve uygulamalarına ilerici diyenler işte açıktan alkışlamaya buradan başlıyorlar. Gericiler, yobazlar, dinciler gitti laiklik geldi, diyorlar. Buna da ilericilik atfediliyor. Bu, Kemalistlerin kendinden önce İttihatçıların aynı politikasını sürdürdüğünü, kurumların adlarını değiştirerek işlev ve rollerini devam ettirdiğini görmeyen bir yaklaşımdır. Kemalist burjuvalar bakımından bu atılan adımlarda, sadece kendi iktidarını kurmak ve güçlendirmek, kendi sınıfsal egemenliğini dini ve ona bağlı unsurlarla sürdürmek, dini denetleyerek, bunlara bağlı unsurları kendi egemenlikleri altına almak ve yeni bir biçim vererek devletli din anlayışını sürdürmekten öte bir şey yoktur. Buradan hareketle 1924 ve sonrasına kısa bir göz atmak bu söylenen durumu somutlamaya yeter.

3 Mart 1924'te halifelik ve şeyhülislamlık kaldırıldı, yerine aynı işlev için "Diyanet İşleri Başkanlığı" kuruldu. Evkaf (vakıf işleri) başkanlığı kaldırılarak Vakıflar Genel Müdürlüğü kuruldu. Osmanlı'da da gelir-

lerini süreklileştirmek ve devletin mallara el koymalarından kaçınmak için temel kurum olan vakıflar kurma, böylece tarikat ve cemaatlerin faaliyetleri yasal bir hüviyete kavuşturuldu. (Hâlihazırda 2023'te dahi tüm cemaat-tarikatlar, vakıflar üzerinden örgütlülüğünü sürdürür, para kaynaklarının temeli de burasıdır). Diyanet İşleri Başkanlığı ve vakıflar doğrudan reis-i cumhura M. Kemal'e bağlandı (Aynı padişahta olduğu gibi). Vakıflar Genel Müdürlüğü eliyle de tarikat, cemaatlerin denetim ve himayesi sağlandı. Bütün imam-vaizlerin atanması, maaşları, camilerinin giderleri, yapımı, tadilatı devletin sorumluluğuna alındı, Osmanlı'da köy ve kasabaların önemli kısmında mahalleli kendi imamını seçiyordu. Yabancı ve azınlık okullarının özerklikleri sonlandırılarak 'milli' eğitim sistemine ve bakanlığına (Türkçe öğrenme, tarih, kültür dersleri Türkçe ve Türk öğretmenler tarafından zorunlu verilmesi şartlarıyla) bağlandı. Bütün okullarda Ziya Gökalp'in çizdiği çerçevede din kültürü ve ahlak bilgisi dersi getirildi. İmam yetiştirmek için devlet 25'i ilk etapta olmak üzere her kentte imam hatip okulları (medreseler yerine) açıldı. Elmalı Hamdi'ye ısmarlama Kur'an meali ve tefsiri yaptırılıp devlet matbaası aracılığıyla "bastırıldı", yaygın dağıtımı yapıldı. İslam tek din, Hanefilik tek mezhep, maturidilik tek itikadi yapı oldu. Kimlik bilgisinde yer alma zorunluluğu getirilerek herkes için kimlikte "Dini İslam'dır" ibaresi zorunlu kılındı. Görüldüğü üzere şeyhülislamlık ve sonra DİB, Osmanlı'nın son 150 yılı ve İttihatçıların II. Meşrutiyetten sonraki uygulamalarının yeni bir adlandırması ve M. Kemal'in iktidarı döneminde de

iktidarların mutlakaştırılmasından başka bir rol ve işleve sahip olmayan devletin dini kontrol etme ve dini devlet eliyle sürdürme aracından başka bir şey değildir.

Hem İttihatçılar hem de Kemalistlerdeki laiklik anlayışına, onun ideolojik temelini de bakmak meseleyi daha anlaşılır kılar. İttihatçıların devamı olan Kemalistlerde iki temel kavram bunların bakış açısı ve düşünüşünün özetini verir: Türklük ve İslamlık. Bu iki kaynağın şekillenmesinde Yusuf Akçura ve Ziya Gökalp'in doğrudan etkisi vardır. Yusuf Akçura Rus Çarlığı'na karşı Türkistan ve Astarhan merkezli Müslüman Türklerin-Tatarların mücadelesinde (İsmail Gaspıralı, Samet Ağaoğlu vb. ile) öne çıkan isimlerdendi. Bu isimlerle İttihatçılar ve Kemalistler aynı paradigmaya sahiptir. Zaten Yusuf Akçura 1932'de kurulan Türk Tarih Kurumu başkanlığına getirilmiş, "Güneş Dil Teorisi", Etiler-Sümerlerin dahi Türkleştirilmesinin mimarlarından. Bunun Üç Tarz-ı Siyaset kitabındaki fikir haritasında Osmanlılık, İslamlılık, Türkleşmek temel esastı. Ancak önce Balkan uluslarının isyanı ve ayrılımları, sonra da Arnavut ve Arap isyanları Osmanlılık fikrinin, projesinin terk edilmesine neden olmuştur. Bunun yerine Ziya Gökalp'in sınırları Anadolu'da olan Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak (çağdaş medeniyetler seviyesine çıkmak) yargısına dönüştü. Mustafa Kemal'in kendisinin veyahut o dönem hatırasını yazanların da söylediği gibi Z. Gökalp, M. Kemal'in zihin dünyasının temelini oluşturan bakış açılarının kaynağı olmuştur. Bu zeminden hareket edilirse İttihatçılar ve Kemalistlerin "laiklik" anlayışları

da anlaşılır. Bunun için de kısaca Z. Gökalp'i tanımlarsak; I. Dünya Savaşı sırasında İslamcıların "gerçek" İslamlaşma (Sırat-ı Müstakim) fikirlerini, Türk Yurdu Dergisi etrafında toplanan çoğu Rusya'dan (Kırım, Astarhan'dan vs.) gelen Türkçü-Turancuların Türkçülüğünü, laik-modern bir toplum isteyen Garpcıların (Baticıların) muasırlaşma tezlerini (Hüseyin Cahit, Celal Nuri vb. ile İçtihat Dergisi) E. Durkheim'in sosyolojisinin yorumuyla uzlaştırma ve sistemleştirme çabasıdır. Bütün bu üç kaynak, aynı zamanda, Durkheim-Comteci yöntemle M. Kemal'i ve onun burjuva cumhuriyetini, aydınlarını biçimlendirmiştir. Laiklik anlayışı da devletin dini kontrolü, kullanımı ve işlevlendirilmesi ile buradan gelir. Laiklik anlayışına baktığımızda ise bu uzlaştırmayı Z. Gökalp şöyle somutlar: "Kavme, Ümmete, Devlete, Vatana, Çileye, Sınıfa, Hirfet Ocağına ve ilah... Mensup ne kadar mefkûreler varsa, cümlesi 'millî' mefkûrenin muavinleridir. İktisadiyat sahasında bile sınıf mefkûresi 'millet' mefkûresinin bir tabiidir."⁸ Tam da buradan hareketle cumhuriyetin laiklik anlayışını, kaynaklarını somutlar ve bu laiklik anlayışının en temel düsturunu yine aynı kitabında ortaya koyar; "Tesettür ilkel arzulara İbtida-ı iştiyakları (ilkel arzulara fazla kapılmayı) ve çok eski içtimai müesseselere kadar uzanan bir adettir. Bu alışkanlığın hala devam etmesi Türk kadımlarına en büyük hakarettir."⁹

Laiklik anlayışına Gökalp, Türk milliyetçiliği üzerinden bir ulus inşa etme temelinden bakar. Ayrıca bu

Türklük inşası için dilin kullanımını egemen kılmak için duaların Türk töresine, ezanın da dine uygun biçimde Türkçe okunmasını istemiştir. Bütün bunları esasen İslam öncesi Türk kültürü, töresi, gelenekleri ile İslam uzlaştırılmasını, uyumlulaştırılmasını yeni düzeyde bir devlet, Türk-İslam devletinin inşasının temeli olarak görür. Bu ve takipçileri için, Türk İslamiyet'tir ya da Türk-İslam inanç ve kültürüdür. Bu düpedüz 100 yıllık cumhuriyetin kurucu ve sürdürülen temel kodu durumundaki ideolojidir. Bu anlayış İttihatçılardan Kemalistlere, Menderesçilerden AKP'ye aynı Türk İslam anlayışıdır. Sadece bu ikisinin pratikte, uygulamalarda ton farkları vardır. Bu da milliyetçiliğin daha önde dinin tamamlayıcı ya da dinin önde milliyetçiliğin tamamlayıcı olacağı bir ton veya nüans farkıdır. Bugünkü AKP'nin, TC'nin politik İslamcı kökleriyle temelden uzlaşmaz bir karşıtlık oluşturmamak bununla ilgilidir. Ancak bu ton farkı egemenler cephesinde iktidar kavgasında, sermaye edinme ve servet birikim sürekliliğindeki rekabette kendini farklı şekilde gösterir. Devletli İslam anlayışıyla dini devlet eliyle kontrol ve ona hâkim olmak isteyenlerin laiklik saflaştırması var. Diğerleri ise geleneksel-muhafazakâr değerlerle Türklüğü ilerlemecilikle birleştirmeye, yerli milli olanla karşındakini saflaştırmaya çalışır. Her iki egemen cephe bakımından devletin bekası, sermayenin egemenliği, Türk İslam ideolojisinin tekçiliği (tek devlet, tek millet falan filan) temel eksenlerdir. Kitleler laiklik ile muhafazakarlık

⁸ Ziya Gökalp, *Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak*

⁹ *Ady.*

saflaştırılmasıyla da burjuva egemenliğinin tahterevallisine oturturlar. Bizim emekçi sol da bu egemenler cephesinin gıcırdayan, paslanmış tahterevalli düzeninde emekçileri, ezilenleri, onların mücadele enerjilerini bu egemen düzene yağ yapmaya, enerjiyi berhava etmeye çabılıyor. Böylece küçük burjuva karakteri, burjuva ideolojik zemininden beslenmesiyle de bu düzende kendine yer tutmaya çabılıyor. Laiklik tartışması ya da saflaşması, burjuva egemen kliklerinin ideolojik mücadelesinin bir biçimidir. Emekçi solun laiklik üzerinden Kemalizm'den kopamayışında yöntem ve üzerinde bu-

lundukları burjuva zeminden, küçük burjuva karakterinden dolayı işleri tersyüz etmesi vardır. Bütün bunlardan çıkaracağımız sonuç ise burjuva gericiliğinin faşizm pratiklerine sahip olan, İtalyan faşist yasalarını hukukun temeli yapan (141. ve 142. ceza kanunları), Nazilerin korporasyon politikasını ticaret ve ekonomik yasa haline getiren bir Kemalizm gerçeği vardır. Her bakımdan burjuva gericiliğinin temsilcisi olan M. Kemal ve Kemalistlerin savunulması emekçilerin ve ezilenlerin mücadelesine zarar vermek, o mücadeleyi burjuva düzene yedeklemektir.

Cumhuriyet ve ulus inşa penceresinden

Alevilik

Cihan Baran

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu siyasal rejim ve örgütlenme bakımından Osmanlı'dan bir kopuş arz etse de devletin ve ulus kimliğinin inşası süreçlerine nüfuz eden zihniyette bir süreklilik mevcuttur. Zihniyet yapılarındaki sürekliliğin bir dinamiği, şüphesiz Cumhuriyetin kurucu kadrolar ve ideologlar kuşağının İTC fideliğinde yetişmesi ve organik bir devamlılık tesis etmesidir. Konumuz bağlamında Aleviler ve Aleviliğe yaklaşım da bu devamlılığı resmeden hususlardan biridir.

AKP iktidarı “çalıştay” ve “açılımlar” ile Aleviliğe, Alevi toplumuna dönük yeni bir asimilasyon projesine giriştiğinde, Alevi toplumu ve demokratik Alevi hareketinin tepkisinin en yalın ifadelerinden biri “Devletin Alevisi olmayacağız” çıkışı oldu. “Devletin Alevisi” ifadesi güncel bir iktidar yönelimi olarak dile gelir gibi görünse de aslında daha eskilere giden bir tarihsel, siyasal arka plana sahiptir. Aleviliğin devlet-iktidar eliyle Türkçü ve İslamcı perspektifle yeniden yapılandırılması, asimilasyonu yoluyla tekçi devlete entegrasyonu hamlesi ile buna karşı Alevilerin duyarlılığı ve direnci güncel ve canlı bir konu olmakla birlikte, bu topraklarda devletin Aleviliğe müdahalesi ve kendi “milli” çizgisinde bir Alevilik inşası çabası yeni değildir.

İktidar sahiplerinin “milli” bir Alevilik inşası; Osmanlı'nın son demle-

rinden cumhuriyete ve bugüne uzanan tarihsel süreçlerin her etabında farklı biçim ve içeriklere bürünse de kendi döneminin siyasi, toplumsal konjonktüründe ve iktidar odaklarında değişiklikler arz etse de bu topraklarda bir buçuk asırlık bir tarihsel sürekliliği izlemektedir demek yanlış olmaz. Bunun bugüne dolaysız biçimde yansıyan tarihsel, toplumsal, siyasal sonuçları bakımından en önemli ve tarihsel dönüm noktası ise Türk ulus devletinin temellerinin atıldığı Cumhuriyetin ve ulus kimliğinin inşası süreçleridir. Devletin “milli” bir Alevilik inşası hedefi esasen bir Cumhuriyet projesidir.

Aleviliğe dair bugün de azımsanmayacak derecede kabul gören ve tekrarlanan modern bilginin üretildiği ve yeniden üretildiği süreçler de çok eskiye gitmez. Aleviliği Türk milli kültürünün sürekliliğinin taşıyıcı-

cısı olarak tarif ederek Şamanizm'e bağlayan tez; Bektaşiliği ve Kızılbaş Aleviliği Ahmet Yesevi ve Yeseviliğe bağlayan "kanıtlar"; keza Aleviliği "Türk halk İslam'ı", "halk İslam'ı", "heterodoks Müslümanlık" olarak tanımlayan ve tanzim eden bu ve benzeri bilgiler Osmanlı imparatorluğunun son demlerini ve esasen T.C.'nin kuruluş ve inşa yıllarını kapsayan süreçlerde üretilmiştir. Buna resmi devlet söyleminde öncesinden farklı olarak Kızılbaşlara kolektif topluluk adı olarak Alevi denmesi ile el ele gittiği de kaydedilmektedir. Aleviliği Müslüman ve Türk kültürüne has bir öge olarak yeniden işleyen, Kemalist ulus inşa süreçlerinde kilit rol oynayan "teşkilattan" kadrolu tarihçilerin, Türk milliyetçilerinin çalışmalarıyla "tanıyarak dışlama" yani Alevi Kızılbaş farklılığını açıklayarak kontrol etme siyasetini teşkil ve tesis eden ulus-inşacı entegrasyon projesinin ürünüdür. Devletin Aleviliğini inşa etmenin ve sürdürmenin tepeden inme bir tezahürüdür.

Böylece Cumhuriyetin yüz yıllık serencamını Aleviliği Türkçü milliyetçiler eliyle bir cumhuriyet projesi olarak yeniden tanıma, tanımlama ve yapılandırma sürecinin tarihi ve buna uygun bir din-yazımı ve tarih-yazımı olarak okumak da mümkün. Bu çalışmada Osmanlı'nın son dönemlerinden Cumhuriyetin ve ulus devletin inşasına uzanan sürekliliği içerisinde bu egemen inanç yazımı ve tarih yazımı ile siyasal projenin fikri arka planına odaklanılacaktır. Bunun günümüze uzanan yansımalarına işaret edilecektir; Cumhuriyetin 100. yılı tartışmalarında da Alevi toplumu ve Aleviliği "Cumhuriyetin ve laikliğin temeli, teminatı" olarak tanımlayan ve/veya onlara

Cumhuriyet'in "kazanımlarına" sahip çıkma misyonu yükleyen -Aleviler arasında da dikkate değer bir karşılık bulan- argümanların sorgulanması dahil

II. Abdülhamid Usulü "Alevi" Açılımı

Modern Aleviliğe dair tartışmaları Osmanlının "ıslahat", Batılılaşma ve modernleşme süreçlerine dek götürmek mümkün. Bu bağlamda 1826'da Yeniçeri ocağının tasfiyesi ve Bektaşiliğe yönelik tasfiye ve kıyım önemli bir tarihsel dönüm noktası sayılabilir. Yine de konumuz itibarıyla 19. yüzyılın ikinci yarısı, ama daha ziyade II. Abdülhamid dönemi daha bir önem arz etmektedir.

Bu uzun dönem Alevilerin ve Aleviliğin devlet nezdinde yeniden görünür olduğu, tabiri caizse devletin Alevileri yeniden "keşfettiği" bir dönemdir. Tabii devletin o döneme kadarki resmi söyleminde topluluk adı olarak Kızılbaş veya genel olarak rafizi, mühlid vb. sıfatları kullanılırken, Alevi ismi/tanımı henüz devlet tarafından bu inanç ve topluluğu tanımlayan bir ifade olarak kullanılmaz. Kızılbaşlar, kimi Kızılbaş toplulukları kendilerini Alevi olarak adlandırsalar da bu ad ve tanım o dönem için henüz tüm topluluk için kullanılan ortak bir kimlik ifadesi düzeyinde benimsenmiş sayılmaz. Bu nedenle Alevi adının tüm inancı ve toplulukları (hatta zamanla, Kızılbaş ocak ve topluluklarından ve örgütlenmelerinden ayrı oldukları açık olan Bektaşileri de içerecek şekilde) tanımlayıcı ad olarak kullanılması, devlet nezdinde de kabul görmesi, bunda devletin de etken fail olduğu, "katkıda" bulunduğu bu dönemle başladığı görülür.

Bu dönem, Kızılbaş toplulukların çeşitli vesilelerle görünür olmaya başladıkları, kamusal, siyasal alanda temas yüzeylerinin arttığı bir süreçtir. Bunun bir zemini Osmanlı'nın merkezileşme ve modernleşme/Batılılaşma adımlarıdır. Merkezileşme ile devletin yeniden organize edildiği bu süreçler devletin kendi egemenliği altındaki halklar ve topluluklarla temasını zorunlu olarak artırır. Bilhassa devletin yerellere nüfuz etme ve toplumsal siyasal idareyi düzenleme gayretleri Kızılbaşlarla daha sık ve sürekli karşı karşıya gelişlere neden olur. Bunun en yoğun ve yaygın olduğu ve olgunlaştığı süreç de yine II. Abdülhamid dönemidir denebilir (bilhassa 1890'larda daha yoğun ve gerilimli). O dönemin toplumsal, siyasal, ideolojik kriz ve sorunlarının bir dinamiğini teşkil etmiştir.

Bu olgu, II. Abdülhamid döneminde devletin merkezileştirilmesi ve modernleşme/Batılılaşma sürecinin önemli bir dinamiği olan İslam birliği siyasetiyle birleştirilmiştir. Böylece imparatorluk topraklarındaki Müslümanları tek çatı altında toplamak, Sünnilik dışındaki inanç topluluklarını (Kızılbaşları, Nusayrileri, Dürzileri, Ezidileri vd.) Sünnileştirerek merkezi devlete entegrasyonlarını sağlamak da Hamidiye siyasetinin öncelikli hedeflerinden olarak belirginleşir.

Bu bahiste, Osmanlı'nın Kızılbaşları yeniden "keşfinde" katalizör rolü oynayan başlıca olaylardan biri, 19. yüzyılın ikinci yarısında başlayan ve gitgide yoğunlaşan Hristiyan misyonerlerin Kızılbaşlara dönük ilgileri ve misyonerlik faaliyetleri olur. Hristiyan misyonerlerin Kızılbaşları İslam dışı bir topluluk olarak tanımlamaya ve Hristiyan bir kökenle

ilişkilendirmeye çalışmaları ve bu suretle bu sosyolojik bileşimi Batılı devletlerin sömürgeci siyasetlerinin müdahale alanı haline getirmeleri de Osmanlı'nın siyasal, toplumsal sınır uçlarını uyarayan temel bir etmendir. Osmanlı bu misyonerlik faaliyetlerini devletin bekasını tehdit eden ölümcül bir girişim olarak görmüştür. Bilhassa '93 Harbi ve 1878 Berlin Konferansı bu bakımdan önemli bir dönüm noktası olur: Bu dönemden itibaren Osmanlı'nın Balkanlardaki büyük toprak kayıpları sonucu Balkanlardan Anadolu'ya akan Müslüman göç dalgasıyla Anadolu Osmanlı için nüfus ve nüfuz mücadelelerinin yoğunlaştığı bir saha haline gelir. Haliyle Batılı misyonerlerin ve devletlerin sömürgeci emellerle "Müslüman" nüfusu kendi içerisinde etnik ve dini ayrımlara tabi tutup, kendileri için müdahale zemini haline getirmeleri tehdidi, tersinden Osmanlılar cephesinden Kızılbaşları (ve Nusayri, Dürzi, Ezidi toplulukları da) tek bir Müslüman başlığı altında toplayan siyasal yanıtını tetiklemiştir. Bu, keza Hamidiye siyasetinin Kızılbaşları devlete entegre etme öncelikli hedefine bağlı Sünnileştirme projesinin temel dinamiklerinden biri olur.

Bu misyonerlik faaliyetleriyle iç içe geçen bir diğer olgu da Ermeni ulusal mücadelesidir. Zira Osmanlı için Ermeni meselesi, '93 Harbi sonrası Balkanlarda yaşanan toprak kayıplarından ve Berlin Konferansından sonra, en güçlü olduğu Anadolu'da ortaya çıkan ve Batılı devletlerin müdahalesine imkân veren bir beka tehdidi algısının diğer güçlü veçhesidir. Gerek misyonerlik faaliyetlerinde Kızılbaşların zımnen Ermenilerle aynı kökenlerden gel-

diklerine dair atıfların yapılması ve Kızılbaşları protestanlaştırma girişimleri, gerekse Kızılbaşlar ve Ermenilerin iç içe yaşadıkları yerlerde aralarındaki yakın ilişkiler dolayısıyla mesele aynı zamanda bir Kızılbaşlar meselesi olarak da cereyan ediyordu, Osmanlı açısından.

Tüm bu olgular yoğunlaşarak ve iç içe geçerek Kızılbaşların devlet nezdinde görünürlüklerini artırırken, devletin Kızılbaşlara dönük ilgisini ve bir siyaset oluşturma gayretlerini ateşler. Örneğin daha önce hiçbir Osmanlı padişahının yapmadığı şeyi II. Abdülhamid yapmış ve Kızılbaşlara yönelik bilgi toplama çabasına girişir.

Dolayısıyla bu tarihsel süreçlerde Osmanlı'da Kızılbaşları devlet siyasetine kazanmak, entegre etmek için etkin bir siyaset oluşturma arayışı baş gösterir. Bu Hamidiye açılımının söylem düzeyinde en radikal adımı ise, devletin resmi söyleminde Kızılbaş adını veya rafizi gibi sıfatları kullanmaktan imtina edip, bunun yerine kolektif topluluk adı olarak "Alevi"yi kullanmasıdır. Böylece devlet siyaseti ve örgütlediği ideo-

politik evrende negatif anlamlar ve çağrışımlar yükledikleri Kızılbaş adı ve ötekileştirici sıfatlar siyasi söylemden çıkarılarak nispeten daha nötr veya en azından diğerleri gibi olumsuz çağrışımları -şimdilik- içermeyen Alevi adını kullanması, bu suretle yakınlaşma niyeti devletin Kızılbaşlara yönelik "tanıyarak dışlama" açılımlarının en somut örneğini oluşturur. Zira Alevi söylemi önceki negatif anlamlar yüklenmesini gizlese de devletin bu topluluklara karşı dışlayıcı yaklaşımını değiştirmez.

Öte yandan bu resmi adlandırma sadece devletin söylem değişikliği değil, devletin yeniden örgütlenmesi sürecinde toplulukları tanımlama ve bu tanımları sabitleme, yani inanca ve toplumsal kimliğe şekil verme hamlesidir de. Nitekim tüm Kızılbaş toplulukları ve bu arada Bektaşî topluluklarını da içerecek şekilde tüm topluluğu ve inancı niteleyen resmi bir ad olarak devlet söyleminde tercih edilir oldu. Elbette Kızılbaşların daha öncesinden beri kendi içlerinde kullandığı bir tabir olması da bu tanımlamada "yumuşak" bir geçiş gibi

görülmektedir. Zira her toplumsal siyasal süreçte olduğu gibi “tanımlama”; devlet ile Kızılbaşlar arasında devlet cephesinden egemenlik kurma, topluluk cephesinden buna direnç veya yine hep inkarla karşılaşan topluluk cephesinden tanınma veya kendini tanıtmaya ve örgütlenme gibi iç dinamikleri içerir ve bunları bir yönüyle topluma da yansıtır. Ve böylece II. Abdülhamid sonrasında da devam eden bu adlandırma Cumhuriyet Türkiye’sinin kurucu milliyetçi kadroları ve devlet aklınca da miras alınır ve sürdürülür.

Ancak devletin Abdülhamid dönemindeki müdahalesi, sonraki devlet yaklaşımlarının ilk temellerini de atmıştır denebilir. Böylelikle artık Alevi olarak adlandırılan topluluklara (ki bunlara Nusayrileri, Dürzileri de dahil ederler) karşı pratik politik adımlar gelir. Gerek yükselen Ermeni ulusal mücadelesi gerekse Hıristiyan misyonerlik faaliyetleri sebebiyle Anadolu’daki en büyük gayri-Sünni topluluk olan Kızılbaş Alevilere dönük karşı-misyonerlik faaliyetlerine hız verilir. Kızılbaşları Sünnileştirmeye dönük bir dizi adım atılır. Genel olarak inanç düzeltme (tashih-i akaid)¹ olarak adlandırılan bu hamle ile Kızılbaşlar kuşatılmaya çalışılır. Yavuz Selim siyasetindense daha “yumuşak” ama kuvvetli, nüfuz edici yöntemlere başvurulur. Bu çerçevede örneğin ele alınan topluluğun yaşadığı koşullara göre çeşitli yollar denenir: okul, eğitim kurumları açıp yaygınlaştırmak; köylere cami, mescit yapıp imam atamak; vaaz ve nasihatte bulunmak üzere görevliler yollamak; dede, pir, mürşit gibi

inanç önderlerinin topluluktan uzaklaştırılması veya sürgün...

Dolayısıyla devletin topluma ve inanca doğrudan müdahaleleri aynı zamanda Kızılbaş Alevi topluluklarının yeniden görünür olmalarının, tanınma ve kendilerini tanıtmaya çaba ve isteklerinin de arttığı süreçlere denk gelmektedir. Bunun izleri ve sürekliliği (ki Kemalistlerin iddialarının aksine Osmanlı’dan Cumhuriyet Türkiye’sine devlet aklı ve tarz-ı siyasetinde birebir aynılık olmasa da bir devamlılık arz ederek) sonraki süreçlerde de görülmektedir.

Türk Milliyetçilerinin Aleviliği Keşfi

Kızılbaşlara dönük II. Abdülhamid dönemi siyaset onun devrilmesiyle iktidara gelen İttihat ve Terakki Cemiyeti (İTC) tarafından da sürdürülür; bilhassa tashih-i akaid çerçevesinde yürütülen çalışmalar. Fakat bu sürecin özgün farklılığı bunların Türkçü bir ideo-politik bağlamda yürütülmesi olmuştur. Bu dönem, aslında Aleviliğin Türk uluslaşması ve ulus-inşacı milliyetçi projeksiyon kapsamında Türk milliyetçilerinin nazarı dikkatine yeniden girdiği süreç olarak öne çıkmaktadır. Ki Türkçü milliyetçi ideolojinin oluşumu ve gelişiminde etkisi olan ve Alevilere dair çalışmalara girişen bu dönemin Türkçüleri arasından Türkiye Cumhuriyeti’nin kurucu kadro ve ideologlarına dahil olanlar çıkacaktır.

İTC’nin Anadolu’da Alevilere dönük ilgisinin dönüm noktası I. ve II. Balkan savaşları olur. Bu savaşlar Osmanlı’nın tarz-ı siyasetinde

¹ Bu ifade de bilinçli bir tercihtir. Böylece bu toplulukların başka bir inançtan veya kökenden olmadıkları (Hıristiyan misyonerlere karşı argüman olarak), aksine Müslüman olup inançlarından saptıkları için inançlarını düzeltme vurgusu taşır.

Türkçülüğün yükselişe geçtiği tarihsel eşiktir de. Bu, Osmanlılık, İslamlık ve Türkçülük sac ayakları üzerine kurulu ideo-politik evrenin, o dönemin Türkçü ideologlarından Köprülü'nün tabiriyle merkezinde Türklüğün olduğu, onun etrafındaki daireyi Türklükle sınırlı bağlı olan İslamlığın teşkil ettiği, dış daireyi ise diğer gayrimüslim Osmanlı ahalisinin oluşturduğu bir toplumsal siyasal düzen ve [ulus-] devlet tasarımına evrildiği ve bu yönelimin I. Paylaşım Savaşı ve sonrası süreçte daha da pekiştirildiği momenttir.

“Millet” ifadesi Osmanlı toplum düzeninde dini toplulukları tanımlardı. Dolayısıyla “milli” kimliğin ve modern anlamda milliyetçi ideolojinin tesisinde din; İTC döneminde de Cumhuriyetin kuruluşu döneminde Kemalist millileştirme siyasetinde de örtük ama etkin bir öge olarak işlenmiştir. İTC'nin arkası getirilemeyen pratik adımlarıyla başlayıp, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu ve inşası sürecinde hayata geçirilen toplumun ve devletin seküler bir zeminde yeniden örgütlenmesi siyaseti, iddia edildiğinin aksine, seküler ulus kimliği ve ulus-devlet ile dini İslam kimliğini ayıran, dini hepten toplumsal, siyasi, hukuki ve kültürel alanın dışında tutan bir yaklaşım hiç olmamıştır. İslam ile Türk milliyetçiliği arasındaki ilişkinin iki (kendi aralarında da gerilimi olan) seküler/laik tercümesi öne çıkar. Birincisi din ile milliyetçiliği Batılılaşma/muasırlaşma yolunda ortak ve uyumlu çalışan dinamikler olarak gören yaklaşımdır; Ziya Gökalp'in “Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak” formülasyonu

gibi. İkincisi ise dini bu yolda engel görür. Zamanla baskın hale gelen ve Cumhuriyet ile birlikte Kemalist diskuru oluşturan ikinci yaklaşım da dini toplumsal, siyasal, kültürel alanın dışında tutmaz. Bilakis, aradaki fark dini (somutta İslam'ı) milliyetçiliğe (somutta Türkçülüğe) tabi kılmaktır. Ve bu esasen Kemalist Cumhuriyet inşasında daha somut şekilde fiile taşınan, İslami geleneğe (ve tabii ayrıca Alevilere de) yönelik din-inşacı bir ima ve müdahale zemini taşır. Ayrıca bu ideo-politik evrende millet Türk ve Müslüman bir tanım ve içerikle şekillenir.

Bu yüzden, İTC döneminin ideo-politik ortamı Türklüğün başat olduğu, Türk milli kimliğinin vurgulandığı ve nihayet Balkan savaşları sonrası dönemde ulus devlet inşasının merkezi çekirdeğini (İslamlıkla sıkı bağlı olarak) oluşturan seküler bir Türk milliyetçiliğiyle şekillenir. Bu, artık Anadolu, Ermenistan ve Kürdistan coğrafyasına sıkışan Osmanlının azınlık topluluklara², bilhassa Ermenilere karşı yaklaşımını da belirler. Keza Osmanlı ve İTC fikriyatında gayri Sünni olarak görülen ama II. Abdülhamid döneminde şekillenen resmi söylemde inkardan ziyade varlıkları görülen ama kontrol altına alınması ve asimile edilmesi gereken bir sorun olarak da kodlanarak Müslüman parantezine alınan toplulukların devlete sadakatini temin ve tesis etmek, devlete ve milliyetçi projeye entegre etmek de İTC'nin öncelikli hedeflerinden olur. Türklükleri, Türk kültürünün parçası oldukları vurgulanan bu toplulukların entegrasyonunun en kritik yanını

² Bu azınlık kavramı da Osmanlı ve devamlı T.C.'de etnik, ulusal toplulukları değil, sosyo-dinsel kesimleri, yaygın ifadeyle gayrimüslimleri tarif eder; ama o da eksiktir, zira Hristiyan ve Yahudiler dışındaki gayrimüslimleri -örneğin Ezidileri- içermez.

yine inançlarının düzeltilmesi oluşturmaktadır.

Böylece İTC Anadolu, Ermenistan ve Kürdistan coğrafyalarında nüfus ve nüfuz mühendisliğine girer. Bunun bir ayağı Ermenilere dönük soykırım ile coğrafyanın Ermenisizleştirilmesi olurken, diğer bir ayağı da bu vesileyle Hıristiyan nüfusun arındırılması ve seyreltilmesi, Müslüman nüfusun yoğunlaştırılması olmuştur. Ve daha I. Paylaşım Savaşı sürerken İTC Anadolu'daki azınlık gruplar, dini-sosyal topluluklar hakkında araştırmalar yapmak üzere kimi kadrolar görevlendirir ve bu işleri yürütecek daireler kurar.

Gelgelelim Anadolu ve Kürdistan'da "Müslüman" nüfus da İTC için ziyadesiyle muamma-dır. Daha doğrusu güvenilmezdir. Balkan savaşlarında ulusal bağımsızlıktan yana tavır koyan Arnavut Bektaşilerinden sonra Anadolu'daki Bektaşî ve Alevi toplulukların sadakatinden emin olmaları gerekiyordu. Bu amaçla Kızılbaşları ve Bektaşîleri araştırmak üzere de kimi kadroları görevlendirirler. Bunlardan biri olan Baha Said, T.C.'nin kuruluş sürecinde de yer alan kadrolardandır. 1930'lara dek çalışmalarıyla ulus inşa sürecine etkin olarak katılır. Ayrıca Hâbil Âdem adıyla, kendi yazdığı kitapları güya Alman yazarlardan çevirmiş gibi gösteren Naci İsmail Pelister gibi kadrolar da sonraki Kemalist Cumhuriyet ve ulus inşa zihniyetine nüfuz eden çalışmalar ve raporlar hazırlarlar.

Baha Said ve diğer İttihatçıların çalışmaları başlangıçta bu toplulukların devlete ve İTC'ye sadakatini araştırmak ve devletin toprak ve nüfus mühendisliği çalışmaları için veriler toplamaya dayanıyor-

du. Ki, Ermeni Soykırımı sonrası, yani Anadolu'da gayrimüslim nüfusun çoğunluğunun yok edilmesinden sonra bu çalışmalar öncelikli ve önemli görülmüştür. Fakat bu dönemde yürütülen çalışmalar aynı zamanda Alevilere ve Bektaşîlere dönük yeni bir din yazımı ve tarih yazımı kapısını da açmıştır. Türk milliyetçilerinin merceğinden Aleviliğin tarihsel ve toplumsal olarak devlet ve ulus inşacı perspektifle yeniden tanımlanması bu dönemden itibaren ağırlık kazanmaya başlar.

Fakat bu dönemde yürütülen çalışmalar aynı zamanda Alevilere ve Bektaşîlere dönük yeni bir din yazımı ve tarih yazımı kapısını da açmıştır.

Baha Said'in 1916'da başlayıp 1930'lara kadar süren ve esasen Cumhuriyet dönemi ulus inşa süreçlerinde etki yaratan çalışmalarında Kızılbaşlar ve Bektaşîler Türk kültürünün ve eski Türk dininin tarihten bu yana taşıyıcıları ve hala sürdürücüleri olarak tanımlanır. Ona göre bu toplulukların dinlerine, inançlarına ve kültürlerine yansıyan esas öz Türklükleridir; Türk geleneklerini Orta Asya'dan Anadolu'ya taşıyan ve o güne kadar sürdürenler de yine bu kesimlerdir. Kızılbaşlık ve Bektaşîlik "küçük Turan" Anadolu'da "Turani", "milli mezhep" olarak anlatılır; Baba İlyas ve Babailik de Anadolu'daki ilk Türkçü/milli hareket olarak adlandırılır. Baha Said de (1920'lerde Köprülü'den alarak) Kızılbaş Alevilerin gelenek ve inançlarını eski Türk Şamanizm'ine

kadar uzatan tezleri geliştirenlerdendir. Böylece Kızılbaşların ve Bektaşilerin inançsal farklılıkları eski Türk “Şamanist” geleneklerle izah edilmek suretiyle öz Türklükleri öne çıkarılır yine. Bu, o dönemin toplumsal, siyasal ikliminde Osmanlı'nın ve İTC'nin Anadolu, Ermenistan ve Kürdistan coğrafyasında nüfus ve nüfuz mücadeleleriyle doğrudan ilişkilidir. Kızılbaşlık gibi dini yapıların ayrı milliyetler gibi görülmesi hem Osmanlı'nın hem de bununla aynı anlama gelecek şekilde Türk-İslam milletinin parçalanması anlamına gelirdi ve bir beka tehdidi üretti. Bilhassa Ermeni ve Kürt ulusal talepleri karşısında o topraklarda Türk çoğunluğunun temini bu “öz Türk” toplulukların kimliğinin kararlı savunusu ve “ispatından” geçiyordu. Yine de Baha Said'deki bu nispeten “kucaklayıcı” ilgi aslında bu toplulukların inancını olumlamak değil, bilakis ismen ve resmen Müslüman etiketi vurmak devletli bir kimlik işlemek içindir. Baha Said bu ana temayı erken Cumhuriyet dönemi Kemalist millileştirme ve ulus inşa süreçlerinde de sürdürür. Ancak inanca dair de kimi değerlendirmelere girer. Örneğin Kızılbaş Alevilikteki Şii motif ve unsurların Türk geleneklerine yabancı ve aykırı, sonradan yapılmış eklemeler olduğunu vs. iddia eder.

Habil Âdem de çalışmalarıyla dönemin ve sonrasında sürdürülen inkâr siyasetlerinin ideo-politik faaliyetçiler albümünde dikkat çekici bir figürdür. Habil Âdem esasen Kürtlerin dillerini milliyetlerini unutmuş Türkler olduğu teziyle meşhurdur. Onun 1918'lerde öne sürdüğü ve işlediği bu tezleri Türk milliyetçiliğinin inkârcı söyleminin ve

sonrasında Kürtlerin asimilasyonuna dönük Kemalist siyasetin ve Cumhuriyetin resmi ideolojisinin kodlarına dönüşmüştür. Bu tezler Kürt Kızılbaşların da aslında Türk oldukları, sonradan Kürtleştirildikleri fikrini de içerir. Öte yandan Habil Adem'in kendi yazdığı ama uydurduğu Alman yazarlardan (Dr. Frayliç ve Müh. Ravlig) güya tercüme etmiş gibi yayınladığı Türkmen aşiretlerine dair raporu Kızılbaş Türkmenlere hakkında değerlendirmeler içerir. Habil Âdem Kızılbaş inancının İslam'a dayandığını öne sürer ama Kızılbaşların esasen İslam'dan saptığı fikrini işler. Onun raporunda, Türkmen toplulukların söylemlerinde de yer yer görülen ve muhtemelen oradan yansıyan Türkmen-Türk ayrımı göze çarpar. Türkmenler, üçte ikisi Kızılbaş ve rafizi olan, göçebe kabile yaşamından kopmamış topluluklar olarak görülürken, Türkler ise yerleşik, modern (ve Müslüman) halkı tarif eder, ona göre. Türkmenleri bu surette (inançlarındaki sapmalar ve “sapkınlıklar” ile modernleşmelerinin önündeki engel olarak göçebe yaşam tarzları, iç örgütlenme ve ağları vs.) İTC'nin nüfus mühendisliği siyasetinin konusu halinde işler. Buna göre Kızılbaşlar Türkmenlerin modernleşmeleri için asimilasyonu şarttı. Bunun için de ilk olarak iskân politikası yürütülmeli, bu topluluklar Türk ahali içerisinde küçük gruplar halinde dağıtılmalı, “inançsal sapkınlıklarının” önüne geçmek için toplu din ayinleri yasaklanmalıydı. Sünni Türklerin arasında iskân edilmeleri suretiyle bu gelenekleri sürdürmeleri engellenecek, inançlarından kopmaları sağlanacaktı. Bu amaçla bir yanda din ve inanç önderlerinin etkinlikleri yasaklanıp engel-

lenecek, diğer yanda da çocuklardan başlayarak okullarda zorunlu din eğitimi verilecekti.

Dönemin seküler Türk milliyetçiliği içerisinde Batılılaşma, modernleşme ülküsünde din ve milliyetçilik ilişkisinin gerilimli iki veçhesi Cumhuriyetin kuruluş süreciyle başlayan, sözümona Osmanlı mirasını reddiye ile Kemalist “kopuş” olarak anılan yeni ulus devlet ve ulus inşa sürecinde bu zihniyet yapılarının gerilimli devamlılığı da Cumhuriyet politikalarından yansımaktır. Örneğin Habil Âdem’in raporunda önerdiği siyasetin Cumhuriyet sonrası Tekke ve Zaviyeler Kanunu ile başlayıp devam eden Kemalist ulus inşa ve din yazımı süreçlerindeki siyasetle örtüşür.

Türkiye Cumhuriyeti ve “Cumhuriyet’in Alevileri”

Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşu siyasal rejim ve örgütlenme bakımından Osmanlı’dan bir kopuş arz etse de devletin ve ulus kimliğinin inşası süreçlerine nüfuz eden zihniyette bir süreklilik mevcuttur. Zihniyet yapılarındaki sürekliliğin bir dinamiği, şüphesiz Cumhuriyetin kurucu kadrolar ve ideologlar kuşağının İTC fideliğinde yetişmesi ve organik bir devamlılık tesis etmesidir. Konumuz bağlamında Aleviler ve Aleviliğe yaklaşım da bu devamlılığı resmeden hususlardan biridir.

Cumhuriyetin kuruluşu ve ulus inşası Kemalist siyasetin Alevilere dönük veya Alevileri birinci elden etkileyen önemli girişimleri ziyadesiyle biliniyor. Bugün de demokratik Alevi mücadelesinin konusu olan devletin inançlar siyaseti, bunu tanzim etmek üzere kurulan ve işletilen Diyanet İşleri Başkanlığı gibi kurumlar

ile devletin etki alanının dışındaki dini yapılanmaların (tekke, zaviye, dergah ve ocakların vb), yasaklanması, topluluk içi inanç önderlerinin etkinliklerinin engellenmesi, cezalandırılması, inkar ve asimilasyon vb. fikri ve siyasi arka planı bu dönemlerde şekillenen ve cumhuriyetin kuruluş felsefesi olarak katı biçimde yürütülen, sürdürülen politiklardır.

Türkiye Cumhuriyeti’nin 100. yılını Aleviler ve Alevilik bağlamında tartışırken devletin Cumhuriyetle birlikte Alevilik ve Alevilere dair zihniyetinin nasıl bina edildiğine ve uygulamaya döküldüğüne bakalım.

Köprülü “Okulu”

Cumhuriyet ve Kemalist inşa sürecinde bir ideolog olarak sahne alan M. Fuad Köprülü Alevilere dair etkileri bugüne dek süren Cumhuriyet dönemi resmi zihniyeti şekillendiren paradigmanın baş mimarı olarak görülebilir.

Kemalist cumhuriyet projesinin inanç siyasetinde seküler yaklaşımı, yukarıda da vurgulandığı gibi, içinde dini cumhuriyetin ulus inşa sürecinde işlevli kılacak iç eğilimler ve nüans farklar barındırmaktadır. Türk milliyetçiliğinin baş ideologlarından Ziya Gökalp, İslam ve Türkçülüğü batılılaşma yolunda el ele işleyecek bir yapı olarak görür örneğin. Fakat onun dışında İslam’ı Türklükle, Türkçülükle sıkı sıkıya bağlı gören, ama onu milliyetçi ideolojiye tabi kılmaya çalışan laiklik anlayışı da dönemin güçlü eğilimlerinden biri olarak öne çıkar. Ve cumhuriyet döneminde, aslında Gökalp’le sıkı bir yakınlığı olmasına ve milliyetçilikte onun izinden gitmesine karşın, dine yaklaşımda bu farklı eğilimi temsil edenlerden Köprülü yeni dönem ve

rejimin, aynı zamanda Kemalist milliyetçiliğin din inşacı perspektifi olarak laisizm yanlısıdır. Bu yönü Alevilik çalışmalarında da belirgindir.

Köprülü de çalışmalarına İTC döneminde başlamıştır. Alevilere, Alevilerin Türklüğüne dair çalışmaları başlangıçta Baha Said gibi dönemin milliyetçilerinin izindedir. Ancak cumhuriyetin kuruluşunu müteakip çalışmaları batıda ilgi çekmiş, Türkiye'deki batılı anlamda akademik tarih çalışmalarının babası olarak anılacak denli öne çıkmıştır. Onun Türk kültürü ve tarihi üzerine araştırmaları daha ilk dönemlerinden itibaren Alevilere de temas etmiştir. Yetiştirdiği ve olgunlaştığı dönemin başat ideopolitik evrimine uygun bir düşünsel gelişim göstererek cumhuriyet dönemi fikri ortamı şekillendirmiştir. Bu nedenle Cumhuriyet'in Alevi fikriyatını incelerken Köprülü ile tesis ve temsil ettiği ekolü mercek altına almadan başlanamaz.

Alevilik alanında cumhuriyetin kuruluşundan günümüze kadarki akademik incelemeler ve üretilen modern bilgilerin ana kaynağı, dönemin diğer çalışmalarını da kapsayıp aşan ve Batılı anlamda akademik disiplinle yeniden üreten Köprülü çalışmalarıdır. Hala da bir otorite olarak kabul görür. Ki akademide bu anlamda öne çıkan ilk isimler Köprülü'nün öğrencileri olurken, sonraki isimler de o çizgiyi sürdürmüşlerdir. Ayrıca yüz yıllık cumhuriyet dönemine damgasını vuran bu "Köprülü okulu" çalışmalarının toplumun genel fikriyatında devlet zihniyetini örgütlediği de düşünülürse, bunun salt kurucu kadro ve ide-

ologların fikrini değil, rejimin ideolojik kodlarını ve zihniyet haritasını resmettiğini, bu yolla aynı zamanda Alevi topluluklarının tarih bilgisi ve birikimine de nüfuz ettiğini söylemek abartı olmayacaktır. Nitekim bu dönemde Alevi tarihi ve kimliğine dair üretilmiş ve kimi Alevi topluluklarının da sorgulamadan tekrar ettiği Türkçü söylemler, tezler hala dolaşımdadır. Bunlara ek olarak Alevilerin Cumhuriyetin kurucu değerlerinin toplumsal dayanağı, örneğin laikliğin teminatı vb. oldukları yönlü milliyetçi, Kemalist tezlerin Alevi toplumuna ve tarih, siyaset bilgisi ile söylemine³ ne denli aşılandığı düşünülmürse bu paradigma ve projenin kimi temel meyvelerini verdiği de söylenebilir ne yazık ki.

Köprülü'nün çalışmalarının temel gayesi, 20. yüzyılın ilk çeyreğinde Türkçülerinin de önemli motivasyonu olan Türklerin millet olarak tarihsel sürekliliğini ispatlayacak izleri sürmektir. Bu amaçla Türk kültürü ve dinin sürekliliğine yoğunlaşır. Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar adlı temel eserinde Anadolu'dan Orta Asya'ya iz süren Köprülü Anadolu'daki Kızılbaş Alevileri ve Bektaşileri eski Türk kültürünün taşıyıcıları olarak tarif ederken, aynı zamanda Aleviliği yeniden tanımlayacak tezler de öne sürer. Bunların başında Kızılbaş Aleviliğin ve Bektaşiliğin "millî" yeni din ve tarih yazımında önemli bir rol yüklenen Şamanizm tezi gelmektedir. Uzunca bir döneme damgasını vuran, Alevilerin eski Türk inançlarının izlerinin taşıyıcıları/sürdürücüleri ve Şamanizm ile bağlantılı olduklarını iddia eden

³ Örneğin Kürt Alevilerde "Biz Kürt değil, Aleviyiz" söyleminin sosyopolitik arka planı bu devlet müdahaleleri bağlamında da düşünülebilir.

bu tez bugün akademik çalışmalarla da yanlışlanmış olmasına karşın, eskisi kadar olmasa da hala dolaşımdan çıkmış sayılmaz. Bilhassa Türk milliyetçisi tarihçiler arasında...⁴

Buna ek olarak Aleviliği ve Bektaşiliği Ahmed Yesevi'ye ve Yeseviliğe bağlayan tezler de Köprülü'nün bu önemli çalışmasında Türk edebi ve inanç geleneğinin Orta Asya'dan Anadolu'ya sürekliliğinin ifadesi olarak üretilir. Bu kez uluslararası alanda da kabul gören akademik bir düzey de kazanarak. "millî" bir din yazımı ve tarih yazımı suretinde bu iddia ve tezlerin arkasındaki motivasyon yine değişmez: bir yanda Türk kültürü ve dininin Orta Asya'dan Anadolu'ya kesintisiz devam ettiğini "ispat", diğer yanda Kızıbaş ve Bektaşi toplulukların Türk olmadıkları, kökenlerinin bilhassa Kürt veya Anadolu'da Türk (ve Müslüman) olmayan diğer halklarıyla bağlantılı olduğu iddialarını "çürütmek", bu yolla Aleviliği devlet ve ulus inşacı projeye dahil etmektir.

Köprülü bu ve devam eden çalışmalarında bir dizi yeni tanımlamalarda bulunur. Alevileri ve Aleviliği, Türklerin Müslümanlaşmasına paralel olarak, İslam dairesi içine rapteder. Orta Asya'dan Anadolu'ya Türk dininin taşıyıcısı olarak ele aldığı Aleviliği Şamanist izler taşıyan senkretik ve heterodoks bir inanç olarak tanımlar. Anadolu "halk" İslamı, Türk "halk" İslamı ve heterodoks İslam gibi kavramlaştırmalar bilhassa Köprülü'nün bu din ve tarih yazımına (ve Aleviliğin ulusçu yeniden yapılandırılması siyasetine) en önemli katkılarıdır. Ve o günler-

den bugüne hem başta akademik çalışmalar olmak üzere Alevi tarihine ve inancına dair fikriyatta hâkim olmuş hem de esasta cumhuriyetin Alevi "açılımının" ana kodlarını oluşturmuştur. Aynı zamanda Alevilerin varlığının ve kimliğinin inkârı ve asimilasyonu siyasetlerinin ideopolitik kavram setini kurmuştur. Dolayısıyla Alevilerin ve Aleviliğin "cumhuriyet kazanımı" (!) bu devlet aklının, siyasetinin Alevi kimliğine sokulması ve devletin Aleviliği olarak da ifade edilebilecek bir din yazımı ve müdahalesi olmuştur.

Cumhuriyetin "değer" olarak Aleviliğe katkısı olumlanacak değil, günümüzdeki devlet müdahalelerine karşı yapıldığı gibi sorgulanacak bir şey olmalıdır. Zira bu müdahale Aleviliği ve Alevileri cumhuriyetin ve laikliğin kurucu ve temel yapılarından biri olarak tanımlayan değil, bilakis Osmanlı'nın son demlerinden beri devam ettirilen hikmet-i hükümetin cumhuriyet prizmasından kırınımıdır. Bu tanımlamalar bugün sanılanın ve yaygın olarak kabul görünenin aksine negatif anlamlar yüklüdür. Örneğin Anadolu "halk" İslamı, Türk "halk" İslamı gibi kavramların yanı sıra literatüre Köprülü tarafından sokulan batılı bir kavram olarak heterodoks İslam tanımı esasta İslamonormatif bir yeniden üretimdir. Öncesindeki İslamonormatif kavramlar olarak müteşerri veya ehl-i sünnet yerine Ortodoks, mülhid, rafizi veya zındık yerine heterodoks denir oldu. Ki bunlar İslam içindeki farklılıkları ve özgünlükleri açıklama gücünden de uzaktır. Alevilerin "yol bir sürekin binbir" ifadesinde

⁴ Genel Alevi hareketi içerisinde Cem Vakfı gibi yapılanmaların ve kimi Alevi topluluklarının söylemlerinde de hatırı sayılır düzeyde yer alır.

karşılığını bulan iç zenginliğini de yok sayarak kendi “millî” tasarımına indirgemeye çalışır. Aleviliği kendi özgün toplumsal, inançsal kimlik ve yapısıyla ele almaz, bu noktada Alevilerin kendilerini nasıl tanımladıklarıyla da zerrece ilgili değildir. Üstelik Aleviliği Alevilere bırakmaya da yanaşmaz. Bunun yerine doğru ve hak inanç olarak (yani Ortodoks) Sünnî İslam’ı esas alır; Aleviliği heterodoks İslam olarak norm dışı değerlendirir ve bu anlamda “bozuk akide” olarak onun sahihliğini inkâr etmiş olur. Senkretik ve heterodoks İslam tarifi ve eski Türk inançlarıyla ilişkisi formüle edilirken Alevilik için eski inanç “kalıntıları” oldukları vurgusu yedirilir. Alevî farklılığını ise izah edip kontrol altına alınması veya “doğru” yola getirilmesi gereken bir sorun olarak görür, devletin tanımlama ve tanıma suretiyle dışlama siyaseti... Seküler İslam yorumu ve Türklük söylemi içerisinde Aleviler ve Alevilikle kurulan temas üzerinden Aleviliğin asimilasyonu ve Kemalist devlet ve ulus inşa programına entegrasyonu ana hedefine bağlı olarak Alevî kimliğini yeniden tanımlama ve yapılandırma siyasetinin temelleri kuvvetli şekilde atılmış; buna uygun din yazımı ve tarih yazımına girilmiştir. Bu esasen devletin ve Köprülü “okulu”nun yaklaşımıdır.

Bu Türkçü ve İslamcı (şüphesiz milliyetçiliğe tabi kılınmış şekilde) kavramlaştırmalar devlet ve rejim siyasetinin gücü ve etkisiyle, Alevilerin kamusal görünürlüklerinin arttığı, devlet ve toplumsal, siyasal yaşamla temas yüzeylerinin genişlediği süreçlerde topluluğun fikri ve sosyal dünyasına da sızar. Ancak bu etkileşimde genel olarak toplumların, ko-

numuz itibarıyla Alevî toplumunun edilgen bir konumda olduğunu söylemek doğru olmaz. Bu anlamda söz konusu tarihsel süreçlerde toplumsal görünürlüklerine paralel olarak Aleviler cephesinden de kendi kimliklerinin ve farklılıklarının tanınması ve tanımlanması ihtiyaçları görülür. Dolayısıyla kimliklerini ve inançlarını tanımlamaya dönük bu kavramları Aleviler oldukları gibi kabul etmezler. Rejimin ideologlarının ve politik temsilcilerinin söylem ve zihniyetindeki açık veya örtülü imalardan sıyrılıp kendilerince olumlu anlamlar yüklemeyi bilirler. Örneğin Aleviliğin senkretik özelliğini onun sahihliği ve kendine özgünlüğünün kanıtı olarak kabul etmeleri gibi. Keza heterodoksi sıfatının Alevî toplum ve siyaset bilgisine tercümesi resmi söylemde norm kabul edilen Sünnî İslam’dan ayrı ve farklı oluşun ve onun hegemonik otoritesine ve söylemlerine karşı duruşun ifadesi olması gibi. Dolayısıyla Alevî toplumunun kimlik mücadelesi kimliği tanımlama ve tanıma gerilimlerini taşıyan bu zeminlerde de hala sürmektedir.

Köprülü ve “okulu” olarak adlandırılabilir ideo-politik çalışmalar cumhuriyet tarihi boyunca Kemalist ulus inşacı tezlerin perspektifinde Aleviliğe ve Alevilere kıyafet biçmeyi sürdürmüştür. Bu anlamda cumhuriyet tarihi boyunca kesintisiz bir fikri ve siyasi süreklilikten bahsedilebilir. Cumhuriyet dönemi Alevî incelemelerinde öne çıkan isimlerin (bilhassa 90’lardan itibaren yükselişe geçen Alevî hareketi öncesi döneme ve akademik çalışmalara fikren damgasını vuranlar) neredeyse tamamı Köprülü’nün öğrencileri veya izinden gidenlerdir: Abdülba-

ki Gölpınarlı, Pertev Naili Boratav, Mustafa Akdağ, Abdülkadir İnan (eski asistanı), Halil İnalçık, Faruk Sümer vd... Daha sonra Aleviliği “İslamlaşmış Şamanizm” olarak tanımlayan ve 90’larda yükselen Kürt mücadelesi ve demokratik Alevi hareketinin sorgulamalarına rağmen bu Kemalist Türkçü tezlerde ısrar eden ünlü araştırmacı, akademisyen İrene Melikoff da bu okulun içindedir. Bugün Köprülü okulu içinde savunulan tezlerin önemli bir kısmı tarihsel olarak sorgulanmış ve kimi akademik çalışmalarla da yanlışlanmıştır. Keza Alevi toplumunun kendi tarih ve toplum bilgisi ve demokratik mücadeleleri karşısında gerilemişlerdir. Bu bağlamda bu tezlere dair kimi tashihlerde bulunan ama ana çizgisi itibariyle bu geleneğin izini süren, sürdüren Ahmet Yaşar Ocak gibileri de bu ideo-politik “okul albümünde” yer almaktadır denebilir. Bu anlamda Köprülü okulu ve mirası cumhuriyet tarihi boyunca devlet müfredatının ve toplum mühendisliği çabalarının temelini oluşturmuştur denebilir.

“Cumhuriyet” Programı

Bu kuruluş felsefesi bu coğrafyada tek parti döneminden başlayarak hem devlet siyasetini hem de cumhuriyet tedrisatından geçen tüm burjuva politik akımların Alevilik algı ve siyasetlerini de şekillendirmiş, bir “cumhuriyet programı” niteliği kazanmıştır. Tek millet, tek devlet, tek din ve mezhep, tek dil esasına dayanan bu program konumuz bağlamında (“milli”) devletin, burjuva cumhuriyetin Alevilerini ve Aleviliğini yaratma ana hedefinde ifadesini bulur.

Tek parti dönemi aynı zamanda kurucu kadroların bu uğurda resmi

kurumsal temelleri attıkları süreçleri içerir. Diyanet İşleri Başkanlığının kurulması ve devletin inançlara müdahalesi Alevi toplumunun sosyo-dinsel yapı ve kurumlarının tasfiyesiyle sürdürülür. Tarih ve kültür araştırmaları adı altında farklılıkları vurgulanarak yeniden ve milliyetçi anlayışla tanımlanan, devletin ilgi ve siyaset alanına dahil edilen Alevi varlığı siyasal ve toplumsal yaşamda dışlanır, ibadetleri, inançsal yapı ve ilişkileri yasaklanır. Dergâh ve kutsal mekanları kapatılır. Resmi devlet dini ile Aleviler Türkleştirilmeye ve Müslümanlaştırılmaya çalışılır. “Sı-

Tek parti dönemi aynı zamanda kurucu kadroların bu uğurda resmi kurumsal temelleri attıkları süreçleri içerir.

nıfsız, imtiyazsız, kaynaşmış kitle” anlayışı toplumsal, inançsal, siyasal farklılıkların inkârı, toplumun tek tipleştirilmesi demektir. Örneğin 1938 Cemiyetler Kanunu bir kesime, zümreye, sınıfa atıf yapan örgütlenmeleri yasaklıyordu. Öyle ki Sünnilik dışındaki inançların özellikle Alevilerin örgütlenmesi engelleniyordu. Alevilere yansması ise katı bir asimilasyon rejimiydi. Ayrıca Dersim Tertelesi ile hem devletin hem de Bektaşiliğin etki alanının dışında kalan ve ocak merkezli Alevi Kızılbaz örgütlenmesinin ana ve güçlü damarı olan Dersim’deki ocaklar da kıyıma uğratılır. Kızılbaz Aleviliğinin tarihsel ve inançsal birikimini kökü kazınmak istenir. Öyle ki bu kıyımlar ve sonrasında yaşanan sürgünler Dersim merkezli ocak örgütlenmeleri başta olmak üzere Alevi toplu-

munda günümüze kadar süren bir örgütsel ve siyasal kırılma yaratmıştır. Tüm bu inkâr, imha ve asimilasyon siyasetlerinin altında bizzat M. Kemal ve CHP'nin imzası vardır.

“Çok partili” dönemde esasen bu “cumhuriyet programının” tayflarına ayırdığı, ama ana felsefesini koruduğu görülür. Kemalist hareketin yanı sıra siyasal İslam ve ırkçı milliyetçi çizgide örgütlenecek olan politik kuvvetlerin Aleviliğe yaklaşımları da bu ana felsefeyi kendi ideo-politik ihtiyaçlarına göre düzenlemek olmuştur. Ancak bu dönem aynı zamanda politik İslamcı kesimlerin, tarikat ve cemaatlerin siyasal etkinlikleri de artmış, devlet kurumları (bilhassa diyanet) ve partiler üzerin-

6'oların ikinci yarısında Aleviler kentlerde solla, sosyalist fikirlerle tanışır.

de nüfuz kazanmışlardır. Tek parti döneminin son demlerinde devlet eliyle açılıp yaygınlaştırılan imam hatip okulları, okul müfredatlarına seçmeli din derslerinin konulması, ilahiyat fakültesinin yeniden açılması, Sünnilere ait türbelerin açılması ve ziyaretlerine izin verilmesi gibi uygulamalar devlet ve siyaset nezdinde Sünniliğin ayrıcalığını vurgulayan, Alevilere karşı ayrımcılığı yeniden üreten uygulamalar olur. DP sunduğu olanaklar ile Sünni tarikat ve cemaatler ve örgütlenmeleri genişleyip yayılır. Alevilerin örgütlenmelerine dönük yasaklar katı biçimde sürdürülür. Bu dönemde Soğuk savaş stratejisine uygun bir toplumsal saflaşma ve örgütlenecek bir gerici damar oluşturulmuştur. Alevilerin görünürlüklerinin artmaya başladığı bu süreçlerde Sünni örgütlenmeler

bilhassa Alevilerin örgütlenmelerinin önüne geçilmesi için baskıda bulunmuş, ayrımcı siyasetin sürdürülmesinde ısrarcı olmuşlardır.

1960 darbesiyle DP'nin iktidardan uzaklaştırılması ve sonrasında oluşan siyasal ortamda Alevilerde de bir siyasal canlılık görülür. Anayasa tartışmaları öncesi ve sonrasında inanç özgürlüğü ve laiklik tartışmaları ve diyanet kurumunun yeniden örgütlenmesi, Alevileri de kapsayacak mezhepler müdürlüğü tartışmaları bu kıpırdanışları artırır. Ancak devlet yok sayma siyasetini sürdürür. Alevilerin kendi adlarını ve kimliklerini taşıyacak örgütler kurma yasağı aynı katılıkta korunur. 60'ların ikinci yarısında Aleviler kentlerde solla, sosyalist fikirlerle tanışır. Alevilerin siyasallaşma çabaları ilk meyvelerini de verir. Bu dönemde ilk dernekler ve yayın faaliyetleri başlar. Aleviler yavaş yavaş kitlesel olarak sol sosyalist bir mecraya akarken, devletin ve ideo-politik olarak dayandığı ve saflaştırdığı kesimlerin de açık hedefi olmaya başlar.

Kentlere yoğun göçlerle birlikte Alevi toplumsallaşması ve uyanışının yükseldiği bu dönemler Alevilerin siyasal saflaşmada Alevi taleplerinden ziyade sosyalist söylemlerle mücadelede saf tuttuğu görülür. 12 Mart darbesi sonrası iklimde yükselen devrimci ve antifaşist hareketin toplumsal dayanaklarından olması, birçok yerde Aleviler devletin ve sivil faşist terörün doğrudan hedefi olurlar. Büyük kitlesel faşist katliamlara maruz kalırlar. Devlet ile milliyetçi ve İslamcı faşist hareketlerin nezdinde Aleviler düşman olarak kodlanır yeniden.

12 Eylül darbesi “milli güvenlik” siyasetini 3K olarak kodlar: Kürt,

kızılbaş, komünist. Kızılbaş Aleviler de resmi devlet teröründen nasiplerini(!) ziyadesiyle alırlar. Ayrıca faşist diktatörlük Alevilere dönük inkâr ve asimilasyon siyasetini yoğunlaştırır. Türk-İslam sentezini resmî ideoloji olarak kabul ve ilan eder. Buna göre Sünni Müslümanlık “birleştirici öge” olurken, Aleviler ise “ıslah” edilmesi gerekir. Böylece okullarda zorunlu din derslerinin okutulması, Alevi köylerine zorla cami yaptırılması, müezzin ve imam atanması gibi uygulamalar bu dönemde devlet eliyle yaygınlaştırılır. Keza başta Dersim olmak üzere Alevi çocukların zorla yatılı bölge okullarında toplanarak Türk-İslam sentezine uygun şekilde

Öte yandan devletin Alevilere dair siyaseti her zaman açıktan kimlik siyaset üzerinden olmaz.

eğitilmeleri suretiyle inanç ve kimliklerinden koparılmalarını amaçlayan çalışmalar yürütülür. Faşist ‘82 Anayasası bu anlamda aslında “cumhuriyet programına” uygun bir içerikte hazırlanmıştır demek yanlış olmayacaktır. Hakeza önceki belli başlı siyasal süreçlerde de biçimsel farklarına karşın bir devlet akli ve siyasetinin sürdüğü vakidir.

‘90 sonrası süreç Alevilerin kendi kimlik ve inancı ile demokratik taleplerini oluşturarak mücadelelerini yükselttikleri bir dönemeç olmuştur. Her ne kadar Alevi hareketi ve toplumu içerisinde “cumhuriyet programının” nüfuz ettiği kesimler ve anlayışlar oluşmuş olsa da Alevi toplumu demokratik talepleri etrafında bir mücadele örgütleyebilmiştir. Bu mücadelede devlet siyasetine, asimi-

lasyon hamlelerine, Alevi kimliği ve inancına yönelik müdahalelere karşı bir toplumsal direnç ve duyarlılık örgütlemeyi başarmıştır. Ki bunu da yine ‘93 Sivas, ‘95 Gazi Katliamları gibi faşist saldırılara karşı direnerek, adalet talebiyle mücadele konusu yaparak sağlamıştır. Ancak bu süreçler de pürüzsüz olmamış, bir dizi iç mücadeleler ve politik ayrışmalarla olgunlaşmıştır. Öyle ki bugün Alevi toplumu içinde devletçi çizgiyi savunan CEM Vakfı gibi yapılanmalar da bulunmaktadır.

Öte yandan devletin Alevilere dair siyaseti her zaman açıktan kimlik siyaset üzerinden olmaz. Örneğin politik İslamcı hareket karşısında gerici laik-antilaik saflaşmaları ile de Alevileri yedekleme girişimleri görülür. 28 Şubat dönemi böyledir. Keza 2007’den sonra “cumhuriyet mitingleri” ile yapılmak istenen de benzerdir. Ve özellikle laiklik vurgusu ile Aleviler içerisinde kuvvetli bir cumhuriyet savunusu örgütlenmektedir. Doğrusu “cumhuriyet programının” bu anlamda Alevilere nüfuz ettiği de görülüyor. Ama ne zaman Aleviler kendi demokratik talepleri üzerinden bir çıkış yapsalar, o talepler ekseninde bir saflaşma zemini yaratsalar bu “cumhuriyet” illüzyonu dağılmaya yüz tutuyor. Nitekim “cumhuriyet mitingleri” bir yere kadar etkili oldu, sonrasında M. Kemal ve Kemalizm’in, CHP siyasetinin de tartışıldığı, sorgulandığı bir sürece evrilebildi. Ancak bugün Alevi hareketi içerisinde dikkate değer oranda CHP ve Kemalizm ile laiklik savunusu üzerinden cumhuriyetin ideopolitik etkisi söz konusudur. Cumhuriyetin devlet Aleviliği yaratma hedefi açık ve örtülü olarak Alevi toplumu ve hareketi içerisinde yete-

rince tartışılmıştır da denemez. Ama hakikat budur.

Aleviler politik İslamcı faşist AKP'nin sözde açılım ve çalıştaylarındaki yönelimin devletin Alevilerini yaratmak olduğunu görüp tavır alıyorklar. Oysa tüm farklılıklarına rağmen bugün burjuva siyasetin ana akımlarını temsil eden (faşist MHP'sinden İslamcı kökenli AKP'sine, İYİP'ten CHP'ye ve etki alanındaki irili ufaklı gruplara kadar) partilerin ve anlayışların Aleviliğe dair ideo-politik tezlerinin felsefeden beslendiği ve "cumhuriyet programını" esas aldığı görülüyor. Bu anlamda yüz yıllık burjuva cumhuriyet tarihinde "handikap" sadece uygulamalarında veya uygulayıcılarının eksikliğinde değil, cumhuriyetin kuruluş ilkeleri ve temellerindedir.

"Cumhuriyet Dersi"

Burada önemli olan nokta Alevilerin cumhuriyet dersine ne denli çalıştıklarıdır. Günümüzde politik İslamcı faşist şeffik rejimi ve onların Aleviliğe dönük siyasetine net olarak "devletin Alevisi olmayacağız" denirken, Kemalist propagandanın ve burjuva ilerlemeci anlayışların topluma ve harekete zerk ettiği sözde Cumhuriyet "kazanımları" ve bu süreçlerde Alevi tarih ve toplum bilgisine sirayet eden din inşacı devlet zihniyetine karşı hakikat bilgisinin yeniden üretilmesi gerektiğidir. Cumhuriyetin Aleviler karşısında "kazanımı" devletin etkin bir özne olduğu, inanca ve toplumsal yapısına nüfuz edebileceği ideo-politik gedikler açmış olmasıdır.

Bugün politik İslamcı faşist şeffik rejimi ile sözde cumhuriyet "değerleri ve kazanımları" ikiliği ile yine toplumun yapay biçimde saflaştırılıp

burjuva siyasetin ideo-politik kumandası altında seferber edilmeye çalışıldığı politik ortamda tabloya bu tarihsel süreklilik içerisinde bakıldığında günümüzdeki Alevi "açılımlarının" fikri ve siyasi arka planı kadar gidişatı da görülebilir. Alevi toplumu ve hareketi güncel politik refleksleri diri tutarken bu hamlelerin uzun vadeli etki ve sonuçlarını da derinden değerlendirmek durumundadır. Bu anlamda AKP'nin Alevi açılımlarına sıcağı sıcağına yanıt üretilirken, giderek devletle iç içe geçen politik İslamcı iktidarın zamana yayılan ve devam eden hamlelerine ne denli ya-

Alevileri burjuva cumhuriyete bağlayan veya burjuva cumhuriyete "borçlu" kılan bir şey bulunmuyor.

nıt üretebildiği de tartışmalıdır. Mesela AKP son yıllarda devlet desteği ve olanaklarıyla çok sayıda "Hızır Paşa" dernek ve vakıfları örgütlemiş, coğrafya genelinde birçok alanda mevzi kazmaya başlamıştır. Cemevlerini resmi olarak bağladıkları kurumlar vasıtasıyla devlet müdahalesinin daha kapsamlı ve derinlikli işleyeceği yeni hamleler de gelmektedir. Böylelikle Aleviliğin toplumsal, inançsal yapılarının çözülmesi ve devlet aklı ve siyaseti icaplarına göre yeniden örgütlenmesi için kuşatma mevzileri, üs bölgeleri tesis edilmektedir. Ve tüm bunlarda belki de Osmanlı döneminde hiç bu kadar başarılı sonuç alamadıkları Cumhuriyet dönemi deneyimlerine yaslanmaktadır. Yani bu aynadan bakılırsa AKP Alevilere yaklaşımda Cumhuriyet "değerlerine" daha fazla sahip

çıkılmaktadır denebilir: “devletin Alevisi” veya “devlet Aleviliği” yaratma hedefi bir Cumhuriyet projesidir. Alevilerin ve Alevi hareketinin devlet ve cumhuriyet dersini bu tarihsel perspektif ve yönleriyle yeniden okuması gerektiği açıktır.

Gelgelelim günümüz Alevi hareketi de tüm tarihsel, düşünsel ortamın ve mücadeleler silsilesi içinde yeşermiştir. Alevi toplumu ve hareketinin inkâr ve asimilasyon siyasetlerine karşı direniş ve mücadeleleri ile bugün ileri sürdüğü demokratik taleplerinin “düzen dışılığı”, dayandığı tarihsel, siyasal, ideolojik temeller itibarıyla burjuva cumhuriyetin kuruluş kodları ve temsil edegeldiği tekçi “değerlerle” doku uyuşmazlığındandır. Bu nedenle Aleviler cephesinden bakıldığında Alevi toplumu ve hareketinin kendi mücadeleleriyle yarattığı değerlerden söz edebiliriz; burjuvazinin veya burjuva cumhuriyetin değil. Dolayısıyla Alevi toplumu devletin ve burjuva cumhuriyetin değil kendi tarihsel, toplumsal, inançsal kaynakları ve yapıları ile mücadelelerine yaslanarak yürüye gelmiştir. Alevileri burjuva cumhuriyete bağlayan veya burjuva cumhuriyete “borçlu” kılan bir şey bulunmuyor. Bilakis cumhuriyet ve zihniyeti, Alevi toplumunun ve hareketinin bilhassa 90’larla yükselişe geçen kimlik mücadelelerine kadar, Alevileri esasen bir “karartma” ve kuşatma altına almıştır. Dünden bugüne tanıyarak dışlama ve asimilasyon siyasetindeki ısrarla devletin

Aleviliğini tesis ve temin etmek için (tekçi ulus devletçi din ve tarih yazımı dahil) çeşitli hamleler yapmaktan geri durmamıştır. Buradan bakıldığında cumhuriyetin Aleviliği asimilasyon hedefine ulaşamadığı bir gerçek. Ancak mücadele her mecrada sürüyor, devletin fikri ve eylemindeki ısrarı da. Cumhuriyet ve ulus inşa süreçlerinde atılan temeller ve onlarca yıllık devlet siyasetinin ve zihniyetinin gücüyle devletin Alevi kimliğine, inancına ve tarih, toplum bilgisine nüfuz etme zeminleri ve imkanları kazanabildiği de hakikatin diğer bir yüzünü oluşturmaktadır. Burjuva cumhuriyetin reformasyonu veya restorasyonu da bu zeminlerin rafine biçimde yeniden üretilmesi ve örgütlenmesi anlamına gelecek, Alevileri devlet siyasetine zincirleyen prangalardan biri olmaya devam edecektir.

Yüz yıllık serencamıyla burjuva cumhuriyetin düşündürdükleri, Aleviler cephesinden de “başka bir cumhuriyet” tahayyülü ve mücadelesi ile kendi tarihsel, toplumsal ve güncel hakikatiyle uyuşabilir ancak. Bu da inanç özgürlüğü dahil politik özgürlüklerin güvence altına alındığı, inancından ötürü kimsenin ezilmeyeceği veya ayrıcalıklı olmayacağı eşit ve özgür bir toplum ve dünya için mücadele ile yaratılacaktır. Aksi halde burjuva cumhuriyet ve devlet fikri ve siyasi mirası devletin Aleviliği ve devletin Alevisi üretiminin zemini olmayı sürdürecektir.

KAYNAKLAR

- * *Türk Aleviliğinin İnşası- Oryantalizm, Tarihçilik, Milliyetçilik ve Din Yazımı*, Markus Dressler, Bilgi Üniv. Yay., 2016,
- * *Sultanın Kızılbaşları- II. Abdülhamid Dönemi Alevi Algısı ve Siyaseti*, Yalçın Çakmak, İletişim Yay., 2019,
- * *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, M. Fuad Köprülü, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1976,
- * *Türkiye'de Alevi-Bektaşî, Ahi ve Nusayrî Zümreleri*, Baha Said Bey, T.C. Kültür Bakanlığı Yay. 2000,
- * *Uyur İdik Uyardılar*, İrene Melikoff, Cem Yay, 1993,
- * *Hacı Bektaş: Efsaneden Gerçeğe*, İrene Melkoff, Cumhuriyet Kitapları, 1998,
- * *Cereyanlar- Türkiye'de Siyasi İdeolojiler*, Tanıl Bora, İletişim Yay., 2021,
- * *"Mezhepten Millete: Alevîler ve Türk Milliyetçiliği"*, Murat Küçük, Modern Türkiye'de Siyasal Düşünce, c:4: Milliyetçilik içinde, der. Tanıl Bora İletişim Yay., 2002.

Kemal Okuyan'a göre, evet, cumhuriyet halka aitti. Cumhuriyetin kuruluşu bir burjuva devrimdi, yüzyıl önceki devrimci dönüşümler Türkiye'de kapitalizmin gelişmesinin önünü açan büyük tarihsel ilerlemenin basamaklarıydı. Fakat bütün bu yüzyıl boyunca adım adım semiren, güçlenen ve ipleri eline alan sermaye sınıfı halktan yana ne varsa bir bir yok etmeye başladı, nihayetinde cumhuriyetin bağımsızlık, laiklik, devletçilik ve halkçılık ilkelerinin hepsini iç etti.